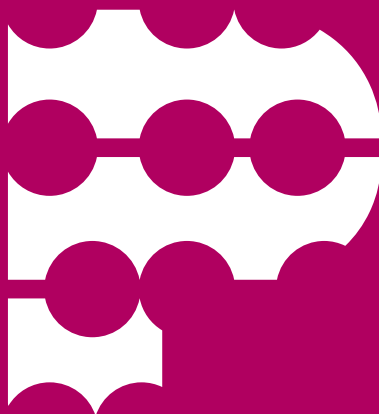

Нулта толеранција на родно засновано насиље

**Приручник за укључивање тема
родне равноправности и родно заснованог
насиља у наставу и
ваннаставне активности средњих школа**

Нулта толеранција на родно засновано насиље

.....

**Приручник за укључивање тема родне
равноправности и родно заснованог насиља у наставу
и ваннаставне активности средњих школа**

Уреднице:

Др Тања Игњатовић
Мр Марина Илеш
Андреа Делибашић

Рецензенти:

Проф. др Светлана Томић
Др Јелена Стефановић
Мр Саша Гламочак

Издаје:

Аутономни женски центар
Тиршова 5а
Београд

Лектура:

Два пера – центар за образовање, издаваштво и превођење
Бранислава Бороте 9
Нови Сад

Дизајн и припрема:

Владимир Гарбош

Штампа:

МИ – РАД, Београд

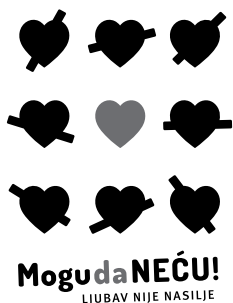
Тираж:

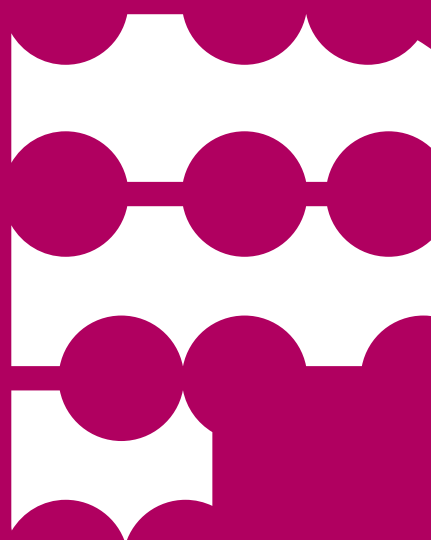
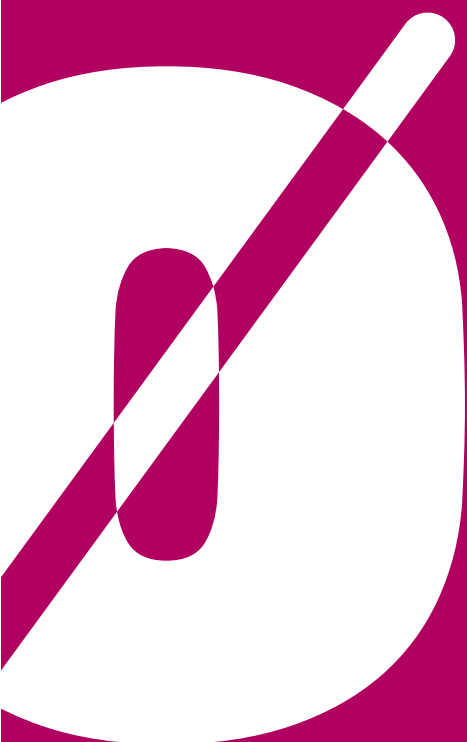
200

ISBN: 978-86-87505-24-7

Ова публикација настала је уз подршку Фонда Уједињених нација за сузбијање насиља над женама. Ставови изнети у публикацији и њен садржај не одражавају ставове Уједињених нација.

This publication is produced with funding from the UN Trust Fund to End Violence against Women, however the views expressed and content included does not imply official endorsement or acceptance by the United Nations.

Увод	9
-------------	----------

Преглед резултата сарадње са представницама/-има средњих школа	11
---	-----------

Припреме за часове и радионице

Српски језик и књижевност

Сандра Урбан, Карловачка гимназија, Сремски Карловци

Преглед књижевних дела која се могу користити за обраду тема насиља у породици и у партнерским односима, родне равноправности и људских права	20
--	-----------

Народна епска песма „Бановић Страхиња” – породични односи и могућност ишчитавања насиља у породици, његових симптома, манифестација и последица	25
--	-----------

Јелена Вељовић, Медицинска школа, Краљево

Анализа песме „Диоба Јакшића”	31
--------------------------------------	-----------

Катарина Машуловић, Медицинска школа, Ужице

„Нечиста крв”, Бора Станковић	34
--------------------------------------	-----------

„Корени”, Добрица Ћосић	38
--------------------------------	-----------

Енглески језик

Душица Момирски и Маја Ћукић, Медицинска школа, Зрењанин

<i>The Southpaw</i> by Judith Viorst	42
---	-----------

Социологија / Социологија са правима грађана

Гордана Тришовић, Медицинска школа, Краљево

Родна неједнакост	45
--------------------------	-----------

	Александар Лазић, Средња школа „Жикица Дамњановић”, Смедеревска Паланка	
	Кршења права детета	49
	Историја	
	Драгица Крајчир, Средња школа „Светозар Милетић”, Нови Сад	
	Успон Немањића у 14. веку	53
	Логика са етиком	
	Надежда Арсова – Георгиева, Правно-пословна школа, Ниш	
	Пол и род	56
	Математика	
	Виолета Ивковић, Пољопривредно-хемијска школа „Др Ћорђе Радић”, Краљево	
	Таблично и графичко приказивање стања, појава и процеса	63
	Рачунарство и информатика	
	Виолета Ивковић, Пољопривредно-хемијска школа „Др Ћорђе Радић”, Краљево	
	Веб-алати	70
	Марија Жарковић, Пољопривредно-хемијска школа „Др Ћорђе Радић”, Краљево	
	Веб-алати	77
	Јелена Стојковић, Музичка школа „Станковић”	
	Креирање садржаја у Word-у	82

Пословна економија

Биљана Миликић, Економска школа, Ужице

Пословна етика – етичка дилема

89

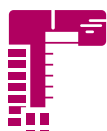

Рачуноводство

Марија Плавшић, Средња школа „Светозар Милетић“, Нови Сад

Појам поверилаца – добављача и документација везана за евиденцију обавеза према добављачима

93

Грађанско васпитање

Тања Игњатовић, Андреа Делибашић,
Аутономни женски центар, Београд

Родни аспекти запошљавања; родна дискриминација

97

Марсела Ескенази Милутиновић (Marsela Eschenasi Milutinović),
Пољопривредно-хемијска школа „Др Ћорђе Радић“, Краљево

Од родних стереотипа до дискриминације

111

Насиље у нашој околини

116

Александра Јованкин Алексић, Пољопривредно-
хемијска школа „Др Ћорђе Радић“, Краљево

Колико се безбедно осећам у школи?

126

Стереотипи и предрасуде; дискриминација

130

Одељењска заједница

Марија Плавшић, Средња школа „Светозар Милетић“, Нови Сад

Породично насиље

134

Александра Јованкин Алексић, Пољопривредно-хемијска школа „Др Ђорђе Радић“, Краљево

Мала акциона истраживања о родним улогама	138
--	-----

Марија Себић, Дечији центар Зајечар

Радионица са младима	143
-----------------------------	-----

Ана Кораћ, Пољопривредна школа „Јосиф Панчић“, Панчево

План активности Пољопривредне школе „Јосиф Панчић“ (Панчево) на основу резултата Упитника о перцепцији ученика и ученица о безбедности и родно заснованом насиљу	148
---	-----

Стручни текстови

Др Бојана Перић Пркосовачки, Медицинска школа „7. април“, Нови Сад

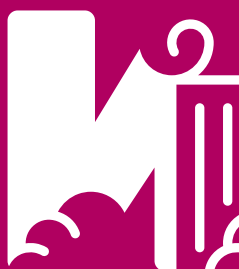
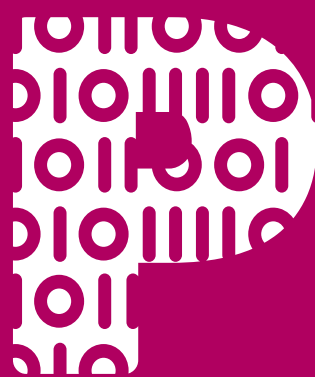
Модел преношења информације у школи која се развија	160
--	-----

Александра А. Јованкин Алексић, Пољопривредно-хемијска школа „Др Ђорђе Радић“, Краљево

Обрада садржаја у вези са родно заснованим насиљем у оквиру трансформативно-дијалошког процеса	167
---	-----

Списак школа које учествују у активностима пројекта „Нулта толеранција на родно засновано насиље“	177
--	-----

Списак партнерских невладиних организација у оквиру Пројекта	179
---	-----

Увод

Више истраживања потврђује да је родно засновано насиље у основним и средњим школама у Србији широко распрострањено¹. Подаци указују на то да се изложеност родно заснованом насиљу повећава са узрастом детета, а његови облици, начини испољавања и последице разликују се у зависности од тога да ли га трпи девојчица или дечак. Важно је истаћи, међутим, спремност и деце и наставница/-ка да о овој теми говоре и уче.

Ослањајући се на ове податке, као и на вишегодишње искуство Аутономног женског центра у реализацији превентивних активности, конципиран је пројекат „Нулта толеранција на родно засновано насиље“, који се реализује у периоду од почетка 2016. до краја 2018. године. Пројекат је финансијски подржао Фонд Уједињених нација за сузбијање насиља према женама (УНТФ), а реализује се уз препоруку Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Пројектне активности спроводе се у 15 градова у Србији и обухватају рад у 30 средњих школа и на 8 факултета, у сарадњи са локалним женским невладиним организацијама. Дугорочни циљ подразумева повећање доживљаја безбедности младих девојака од сексуалног и родно заснованог насиља.

Рад са васпитно-образовним установама заснован је на чињеници да оне имају законску обавезу да реагују у случајевима (1) када се насиље дешава међу ученицама/-има у школи и (2) када су деца изложена насиљу од стране одраслих (или постоји сумња у то), без обзира на то да ли се ради о онима који су запослени у школи или ангажовани у образовно-васпитним активностима, или је реч о одраслим особама изван школе (родитељима, старатељима, сродницама/-има, пријатељицама/-има, познаницама/-има породице и деце)². Из наведених је разлога знатан део пројекта, поред непосредног рада са преко 800 ученица/-ка, посвећен раду са нешто више од 400 наставница/-ка и стручних сарадница/-ка средњих школа (што укључује чланице/-ове школског Тима за заштиту деце/ученика од насиља, злостављања и занемаривања). Са њима су, наиме, након основне обуке о феномену родно заснованог насиља и насиља у породици, у оквиру стручних састанака, разматрани начини укључивања ових тема у наставу, као и у превентивне активности школа.

Пажљиво пратећи искуства школа и повратне информације њихових представница/-ка о могућностима и изазовима у укључивању теме родне равноправности, родно заснованог насиља и насиља у породици у саму наставу, као и уз увид у превентивне активности школа, у оквиру наведеног пројекта развијени су стручни материјали којима желимо да допринесемо јачању одговора школа на родно засновано насиље и насиље у породици.

.....
1 Појам „род“ означава друштвено одређене улоге, понашања, активности и атрибуте, које дато друштво сматра прикладним за жене и мушкарце (дефиниција преузета из Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља према женама и насиља у породици, чл. 3, тачка ц).

Појам „родно засновано насиље“ према женама означава насиље које је усмерено против жене зато што је жена, односно оно које несразмерно погађа жене (дефиниција преузета из Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља према женама и насиља у породици, чл. 3, тачка д).

У једном од најновијих истраживања – *Истраживање родно заснованог насиља у школама у Србији* ауторки Јелене Ђериман, Нађе Духачек, Ксеније Перишић, Марине Богдановић и проф. др Даше Духачек (Београд, Центар за студије рода и политике Факултета политичких наука Универзитета у Београду и УНИЦЕФ, 2015) – дат је темељан преглед распрострањености и ставова које о овој појави имају како млади тако и запослени у школама. О распрострањености, родној компоненти и недостатку делотворног одговора на сексуално насиље над децом (узраста од 10 до 18 година) указује Национална студија о друштвеном проблему сексуалног злостављања деце у Републици Србији (Београд, Инцест Траума Центар, 2015).

2 Законску основу за деловање школа, између осталог, дају: Закон о основама система образовања и васпитања (Службени гласник РС, бр. 88/2017), Правилник о Протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање (Службени гласник РС, бр. 30/2010), Посебни протокол за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама (доступно на следећој адреси: http://www.mpsn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Posebni_protokol_-_obrazovanje1.pdf).

У питању су следећи материјали:

1. Анализа могућности укључивања тема родне равноправности и родно заснованог насиља у наставне планове и програме средњих школа – у оквиру које указујемо не само на то које су наставне јединице погодне за обраду ове теме, већ дајемо и сугестије начина њихове реализације;
2. Приручник за укључивање тема родне равноправности и родно заснованог насиља у активности средњих школа – у оквиру којег смо прикупили предлоге часова и радионица, као и стручне текстове о мапирању стања у оквиру школе, систематског информисања и могућих приступа теми које су припремиле наставнице/-ци и активисткиње/-сти укључене у пројекат;
3. Одговор образовно-васпитних институција на родно засновано насиље у породици – збирка стручних текстова – која на основу изражених потреба представница/-ка школа пружа стручна упутства о конкретним обавезама и поступцима школа и других надлежних институција у оквиру примене законског оквира за спречавање и заштиту од родно заснованог насиља и насиља у породици, као и за заштиту од сексуалног насиља и узнемиравања.

У оквиру пројекта развијена је и интернет презентација www.mogudanescu.rs која представља извор релевантних информација за младе, али и за представнице/-ке школа и родитеље.

У контексту будућих промена у наставним програмима и плановима, као и све веће видљивости проблема родно заснованог и насиља у породици, верујемо да ће наведени материјали бити корисни алати који ће допринети свеобухватнијој заштити од насиља, а самим тим и унапређењу услова за безбедност, развој и добробит не само ученица/-ка, него и младих људи уопште.

Захваљујемо се наставницама/-има из Београда, Новог Сада, Сремских Карловаца, Крушевца, Краљева, Ужица, Ниша, Панчева, Кикинде, Зрењанина, Смедеревске Паланке, Зајечара, Лесковца, Тутина и Власотинца које/-и су активно учествовале/-и у пројектним активностима и својим прилозима, представљеним у овој публикацији, допринеле/-и унапређивању ресурса за систематско укључивање у наставу теме родно заснованог насиља и насиља у породици и превентивне активности средње школе.

Захваљујемо и колегиницама из женских организација које делују у наведеним градовима, које су нам пружале подршку у реализацији активности и чији су ресурси доступни школама у решавању конкретних случајева, у пружању заштите и подршке ученицама, ученицима и њиховим породицама, као и у реализацији превентивних активности³. Охрабрујемо и позивамо све наставнице/-ке, представнице/-ке стручних служби и тимова за заштиту ученика од насиља да својим активностима са ученицама/-има, колегиницама/-гама и родитељима допринесу изградњи општег окружења у којем је насиље у потпуности неприхватљиво.

Уреднице Приручника
Др Тања Игњановић
Мр Марина Илеш
Андреа Делибашић

.....
 3 Списак свих укључених школа и женских организација налази се на крају публикације.

Преглед сарадње са представницама/-има средњих школа у оквиру пројекта „Нулта толеранција на родно засновано насиље“

Марина Илеш,
Аутономни женски центар, Београд

Сарадња са представницама/-има 30 школа одвијала се у виду реализације дводневног акредитованог програма „Заштита жена и деце од насиља у породичном контексту – улога образовно-васпитних установа“⁴ и одржавања по три стручна састанка у свакој школи са оним наставницама/-има и стручним сарадницама/-има које/-и су показале/-и посебно интересовање за тему превенције родно заснованог насиља. Едукација је за циљ имала да се учесницама/-има појасни не само феномен насиља у породици и повезаност насиља према женама и насиља према деци, него и утицај насиља у породици на децу. Део едукације био је посвећен оквиру за интервенције надлежних служби, а са наставницима су посебно обрађене следеће теме: идентификовање насиља, откривање и процена ризика од злостављања и занемаривања, документовање случајева насиља и надлежности образовно-васпитних установа. Размотрено је, такође, питање оних случаја када насиље врши неко ко је запослен у школи. Поред тога, едукација је пружила могућности ка информисању о ресурсима подршке и помоћи за жене и децу жртве насиља – коју пружају локалне невладине организације, а на које школа може упутити ученице/-ке или родитеља према којем се врши насиље.

Искуство током реализације едукација у оквиру Пројекта потврђује резултате истраживања о родно заснованом насиљу у школама у Србији, према којима је већина наставница/-ка заинтересована да сазна више о овој теми⁵. Од укупно 402 учеснице/-ка едукације у периоду од 2016. до 2018. године, већину су чиниле жене (86%), које су највише биле заинтересоване за конкретне поступке школа у случајевима насиља, односно у решавању препрека у виду недостатка разумевања остатка колектива или руководства школа, односно недостатка адекватне сарадње са другим надлежним институцијама, пре свега са органом старатељства. Анализа степена слагања са одређеним тврдњама⁶, што представља део улазног теста током првог дана едукације (тест је попунило 338 учесница/-ка семинара), показује да се учеснице/-ци у највећем проценту уопште не слажу са следећим констатацијама: „Некада је оправдано да дечко својој девојци лупи шамар“ (95,9%); „Младић који је заљубљен у младића треба да добије батине“ (89%). У нешто мањем проценту (64,2%) испитаници се не слажу са констатацијом „Девојка која облачи прекратке сукње и тесне мајнице сама је крива ако је неко нападне“. Међутим, на недовољно разумевање феномена насиља према женама и девојчицама указује податак да се скоро 43% учесница/-ка слаже са следећим ставом:

4 Бр. 36 у каталогу Завода за унапређивање образовања и васпитања током школске 2016/2017. и 2017/2018. године, ауторке Тања Игњатовић и Ивана Славковић. Едукација је реакредитована и за наредне три године под каталожним бројем 28.

5 В. Јелена Ћериман, Нађа Духачек, Ксенија Перишић, Марина Богдановић, проф. др Даша Духачек. *Истраживање родно заснованог насиља у школама у Србији* Београд, Центар за студије рода и политике Факултета политичких наука Универзитета у Београду и УНИЦЕФ, 2015, стр. 99.

6 У оквиру семинара напредак учесница/-ка мери се путем попуњавања улазног и излазног теста током оба дана семинара. Тестови се односе на ставове и знања учесница/-ка.

„Када дечаци коментаришу девојке на вулгаран начин, то је само шала и део одрастања“, а 31,4% се уопште не слаже са овом тврдњом.

Оно што је у оквиру евалуације семинара посебно истакнуто као позитивно јесте разматрање интервенције надлежних служби на примеру конкретних случајева (из праксе Аутономног женског центра) и могућност дискутовања о поступцима школе у актуелним случајевима. Већина учесница/-ка одговорила је да је заинтересована да се укључи у даље активности на тему спречавања насиља у породици у оквиру школе. Након едукације, у школама које су изразиле потребу да се продубе основна знања о теми насиља у породици и заштите ученица/-ка од дискриминације, злостављања и насиља, организована су додатна предавања за већи број наставница/-ка и стручних сарадница/-ка.

Када је реч о стручним састанцима, они су конципирани тако да омогуће праћење активности наставница/-ка након едукација и подршку у унапређивању превенције родно заснованог насиља и насиља у породици у средњој школи. Први састанак имао је за циљ да се са учесницама/-има дискутује о могућностима превенције родно заснованог насиља у оквиру њихове школе, а посебно да се идентификују наставне јединице у оквиру којих би се ова тема, као и оне које се односе на родну равноправност и насиље у породици, могле обрадити. На другом састанку разматране су идеје наставника о различитим могућностима приближавања наведених тема ученицама/-има и пружана им је подршка у развоју стручних текстова, припрема за часове и радионице. Ови састанци пружали су, такође, могућност да се организује разговор са представницама/-има органа старатељства где су наставнице/-и процениле/-и да им такав сусрет може помоћи у унапређивању комуникације и сарадње. На састанцима су често разматрани конкретни случајеви насиља у породици или родно заснованог насиља, те је представницама/-има школа пружана подршка у предузимању неопходних корака у складу са законским оквиром за спречавање насиља у породици (посебно у контексту ступања на снагу Закона о спречавању насиља у породици⁷), те припреми и спровођењу плана заштите и подршке. Трећи (завршни) састанак имао је за циљ мапирање значајних активности у домену превенције родно заснованог насиља и прикупљање информација о даљим могућностима, али и изазовима и препрекама, односно потребама наставница/-ка у успешном деловању школа против родно заснованог насиља и насиља у породици. Паралелно са одржавањем састанака одвијала се индивидуална комуникација са наставницама/-има и стручним сарадницама/-има које/-и су писале/-и стручне текстове, припреме часова и радионица.

Поред састанака, размена искустава омогућена је током годишњих конференција, које су окупиле представнице/-ке свих школа укључених у Пројекат и на којима се дискутовало о одрживости активности средњих школа у превенцији родно заснованог насиља и насиља у породици, као и о питању креирања опште атмосфере нетолеранције према насиљу у школама.

У даљем тексту биће наведене и описане информације прикупљене од наставница/-ка у оквиру серије завршних састанака, на којима је учествовало 111 наставница/-ка из 30 средњих школа у 15 градова/општина Србије.

Укључивање теме родно заснованог насиља и насиља у породици у активности средњих школа

Већина школа са којима смо сарађивале известила је да или у свој рад укључује садржаје у вези са родном равноправношћу, родно заснованим насиљем и насиљем у породици или да би то могло да се учини. **Као најпогоднији предмети за обраду наведених тема идентификовани су Филозофија, Социологија, Психологија, Грађанско васпитање, Српски језик**

и књижевност, Страни језици, Час одељењског старешине и ваннаставне активности. Грађанско васпитање посебно се истиче као погодан предмет за обраду наведених тема, у оквиру којег ученице/-и могу изразити своје ставове или навести конкретне примере из живота⁸. Наставнице/-ци појединих предмета предложиле/-и су употребу података о родно заснованом насиљу код одређених наставних јединица, нпр. коришћење релевантних статистичких података за обрађивање градива у оквиру часова математике или информатике и рачунарства. Истакнуто је да су ученице/-и веома заинтересоване/-и када се наставне теме повезују са примерима из свакодневног живота. Представнице/-и стручних служби у појединим школама реализују радионице које обухватају теме попут дискриминације, у које може да се укључи и родно заснована дискриминација, родне улоге, вредности које негујемо. Одржавање радионица у групама разврстаним по полу, а затим са целим разредом, препознате су, такође, као могућност стварања осећања сигурности за отварање осетљивих тема. Поједине наставнице стручних предмета рекле су да путем наставе доприносе оснаживању девојчица указујући на промене у перцепцији занимања за која се сматра да су погодна за жене, односно за мушкарце. У појединим школама, наставнице биологије истакле су да су теме о репродуктивним органима и репродуктивном здрављу добра основа за покретање дискусије о насиљу, укључујући и притисак на ступање у сексуални однос и сексуално насиље. Дискусије о насиљу у породици и родно заснованом насиљу често се покрећу у оквиру часа одељењског старешине, а у појединим школама развијен је материјал (презентације, прилози, избор видео-материјала) који је намењен раду са ученицама/-има на часовима одељењске заједнице. Представнице/-и Тима за заштиту ученика од занемаривања, злостављања и насиља навеле/-и су појачане превентивне активности у свим разредима и њихову систематизацију, истичући да су реакције ученица/-ка биле позитивне. У неким школама тема насиља у партнерском односу обрађена је у оквиру активности драмске секције и ученичког парламента.

Наставнице/-и које/-и су у оквиру Пројекта припремиле/-и планове часова и реализовале/-и их кажу да постоје велике разлике у информисаности и знањима ученица/-ка, те да су и даље присутне предрасуде код једног дела ученичке популације (нпр. да је насиље последица алкохолизма, наркоманије или психичке болести). Неке девојке не препознају одређене форме насиља, посебно контролу (сматрају, на пример, да је нормално да им партнер претура по личним ставима, контролише телефон, да је љубомора доказ љубави). Наставници додају и то да **овакав рад доприноси отворенијим разговорима о насиљу, као и томе да се у учионици и школи развија атмосфера општег подржавања идеје о спречавању и заустављању насиља.**

Често се активности у области превенције насиља реализују у оквиру сарадње са невладиним и хуманитарним организацијама (нпр. са локалном женском организацијом), али је степен сарадње и познавање активности локалних организација на различитом нивоу. Неретко се изражава неповерење према капацитетима ових организација или неслагање са принципима њиховог деловања (нпр. према феминистичким организацијама). У зависности од квалитета сарадње са другим локалним актерима и организацијама, реализују се додатне превентивне активности у заједници у које су укључене и ученице/-и. У оквиру ваннаставних активности, са ученицама/-има се организовано одлази на тематске представе, што, према наставницама/-цима, даје добру основу за даљу дискусију о насиљу, укључујући и оно које је родно засновано. Предложено је и то да се у библиотеци организују представљања релевантних књижевних дела из родне перспективе и/или организују дискусије о темама из области спречавања насиља.

И ученице/-ци и наставнице/-ци периодично се укључују у едукације у вези са овим или сродним темама (нпр. едукација о дигиталном насиљу). Ученице/-и које/-и су прошле/-и вршњачку едукацију у оквиру пројекта „Нулта толеранција на родно засновано насиље“ своје знање преносе вршњацима унутар својих школа, али и ученицама/-има других средњих и основних школа. У мањем броју школа посебно је **препозната**

8
 8 Анализа наставних програма у средњим школама која је реализована у оквиру пројекта показала је да се, супротно очекивањима, у оквиру предмета Грађанско васпитање о родно заснованом насиљу не говори довољно експлицитно.

потреба за јачањем капацитета младих за вршњачко преношење информација, те је едукативни рад са учесницама/-има организован у виду секције у оквиру које се планира систематско преношење информација свим разредима током школске године (путем радионица на основу садржаја едукација или презентација на часу одељенског старешине). **Наставнице/-и позитивно оцењују што су млади после реализованих активности били охрабрани да са наставницама/-има и стручним сарадницама/-има разговарају о личном искуству насиља и затраже додатне информације.**

Наставнице/-и су истакле/-и да су млади посебно заинтересовани за питања дигиталног насиља, за Закон о спречавању насиља у породици (мера исељавања насилника из куће), прогањања, сексуалног насиља, силовања (у браку), економског насиља. Према наводима наставница/-ка форме које захтевају конкретно ангажовање ученица/-ка, тимски рад, креативно изражавање младих (нпр. заједнички рад на припреми и извођењу песме са темом против насиља у партнерским везама у музичкој школи; исцртавање графита са поруком о неприхватљивости насиља; фотографисање; форум театар; перформанс; активности на интернету) наилазе на већу заинтересованост младих.

У појединим школама реализовано је анкетирање ученица/-ка о перцепцији безбедности на основу формата који је за потребе пројекта користио Аутономни женски центар. Изворно, анкету су током реализације Пројекта попуњавале/-и учеснице/-и вршњачке едукације (682 ученице/-ка до тренутка припреме ове публикације) и наставнице/-ци на стручним састанцима (181). Анкетирање је спроведено ради стицања бољег увида у перспективу младих и наставница/-ка о безбедности у различитим просторима, укључујући и школу. Када се анализирају одговори младих у односу на одговоре представница/-ка школа, може се уочити да ученице/-и имају мањи доживљај небезбедности од наставница/-ка, што је последица карактеристика узорка (и ученица и наставница) и узраста (одрасли више брину за безбедност деце него деца овог узраста). Уочена је, такође, различита перцепција значаја школе као актера који се брине о безбедности младих. Док ученице/-и највише одговарају да за њихову безбедност брину породица, пријатељи, а у мањој мери школа, наставнице/-и наводе да о безбедности младих највише брину породица и школа, а затим пријатељи и други актери. Због величине и карактеристика узорка подаци се не могу уопштавати, али могу бити корисни као почетна информација за планирање будућих превентивних активности.

Полазећи од ових резултата, неке школе су прошириле обухват анкетираних ученица/-ка за сопствене потребе и користиле налазе за креирање плана активности у области превенције и заштите од занемањивања, злостављања и насиља. На основу спроведених анкета, школе су такође стекле увид у случајеве насиља или у ставове које су могле искористити у новим истраживањима и у планирању наредних мера. На примеру ових школа анкетирање се показало као добар први корак да се у планирање превенције укључе специфичан контекст и потребе ученица/-ка.

Поједине/-и наставнице/-и изнеле/-и су став да школа настоји да развија емпатију код деце, али и да им усади свест о томе да не буду неми посматрачи насиља, те да оно не подразумева само физичку повреду. Више наставница/-ка поновило је да су недостатак емпатије, повезаности и разумевања међу младима из различитих друштвених контекста присутни у високом степену, те да рад на њиховом развоју треба да буде у фокусу будућих активности.

Потребе наставница/- ка и стручних сарадница/-ка ради унапређивања одговора на насиље

Једна од кључних потреба коју су представнице/-и школа навеле/-и јесте **обезбеђивање континуираног унапређивања знања** већег броја запослених у школи – не само о теми родно заснованог насиља, већ и родној равноправности. Посебно је наглашена потреба за знањима о конкретном поступању школа у различитим случајевима насиља како би се превазишла несигурност у дефинисању корака које треба да предузме школа, али и пружила адекватна подршка и заштита (требало би јасније дефинисати радње описане у Правилнику о протоколу поступања школе⁹, објаснити степен насиља

и поступке корак по корак). Током састанака често су постављана следећа питања: Како пријављивати сумњу на насиље? Како пријавити насиље у случају када не постоји сагласност ученице/-ка за то? На који начин треба разговарати са дететом које се повери представници/-ку школе? Како поступати у случају појаве насиља ван школе? Како школа треба да реагује у случају насиља на интернету? Више наставница/-ка истакло је да треба ићи „један корак уназад“, односно да је потребно пре обраде теме родно заснованог насиља **посветити пажњу теми родних улога и родној равноправности, односно родно заснованој дискриминацији**, како би и саме/-и наставнице/-и, а затим и ученице/-и, могле/-и боље да разумеју узроке и последице родно заснованог насиља. На основу састанака на којима је разговарано о конкретним случајевима, може се закључити да постоји недостатак разумевања феномена насиља и положаја особе која је преживела насиље. Као пример можемо навести случај где су представнице/-и школе негативно доживели повећано самопоуздање ученице која је доживела насиље и којој је континуирано пружана психо-социјална подршка локалне женске организације.

Током разговора са представницама/-има школа више пута је дискутовано о значају спречавања дигиталног насиља, о потреби да запослени у школи имају више знања о овом феномену, да боље разумеју комуникацију младих у дигиталном простору (емотикони, скраћенице и сл.) како би са њима радили на повећању одговорности за оно што се ради на интернету.

Поред дигиталног, сексуално насиље и сексуално узнемиравање више пута су наведени као питања о којима треба дискутовати и са наставницама/-има и са ученицама/-има.

Представнице/-и стручних служби наводе да наставнице/-и управо у њима виде главне актере у конкретном поступању школа у случајевима насиља, а не препознају у довољној мери обавезу и могућности деловања наставница/-ка, пре свега разредних старешина, који би требало да имају адекватна знања, али и неопходне материјале (конкретне примере рада са младима) да систематски укључују тему родно заснованог насиља у рад са ђацима. С друге стране, неке наставнице/-и истакле/-и су управо потребу за већом подршком стручне службе у решавању конкретних случајева насиља.

У погледу **могућности размене информација**, наставнице/-и решење виде у организацији периодичних регионалних и/или националних скупова на којима би се размотрили конкретни примери укључивања теме родно заснованог насиља у наставу и превентивне активности, али и размотриле недоумице у вези са поступањем у конкретним случајевима.

Већина учесница/-ка сагласна је да родитељи играју веома важну улогу у спречавању насиља – пре свега као позитивни узор, али признају да је **одзив на активности које школа организује за родитеље изузетно мали**, те да се комуникација са родитељима првенствено одвија путем индивидуалних сусрета или родитељских састанака, а некада

.....
⁹ Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање (Сл. гласник РС, бр. 30/2010).

и телефоном. Наставнице/-и ипак препознају потребу за информацијама које могу поделити са родитељима који су преживели насиље, односно за знањем о комуникацији са родитељем који чини насиље.

Много већи значај представнице/-ци школе виде у **обезбеђивању систематског пружања знања младима** тако да се обухвате сви разреди и сва одељења, али и да се омогући напреднији рад са ученицама/-има који покажу посебно интересовање за тему родно заснованог насиља и спремност да знање пренесу на своје вршњаке.

Препреке/изазови током рада на спречавању насиља

Кључни недостатак у раду у области заштите ученица/-ка од насиља који наставнице/-ци наводе јесте **недовољно квалитетна сарадња и комуникација са другим институцијама, пре свега са центром за социјални рад**. Посебно се наводи спорост у поступању и непружање повратних информација о исходу случајева које је школа пријавила, чиме се успоравају и даљи поступци самих школа.

Представнице/-и појединих школа као кључни недостатак истичу непостојање опште сарадње са другим институцијама, у чијем се односу према школама често уочава недовољно уважавање, без обзира на спремност школске установе да се активно укључи у спречавање насиља. **„Потребно је да институције почну да уважавају школе”**, наводе поједине наставнице/-и. Они, такође, сматрају да недостају позитивни примери у решавању случајева, примери који показују да систем функционише и доводи до резултата. У мањем броју школа наводи се да се локално међусекторско тело (на основу протокола о сарадњи) за спречавање насиља у породици веома ретко састаје (посебно од формирања Група за координацију и сарадњу на основу Закона о спречавању насиља у породици), иако би се ту могло размотрити питање превенције у целој заједници.

У неким школама наведено је да **препреку представља то што није решено систематско информисање великог броја запослених**, те да су им информације о томе како је ова ситуација превазиђена у другим школама веома значајне. Несигурност великог броја наставника и бојазан да не направе неку грешку, да ће се појавити нека ситуација коју неће знати да реше, истиче се такође као проблем, као и преоптерећеност стручне службе у раду на случајевима, на уштрб превентивних активности.

Поједине наставнице/-и наводе тенденцију ка ограничавању садржаја одређених предмета у средњим стручним школама, као што су Социологија и Грађанско васпитање, што не оставља довољно простора за обраду битних тема које не могу чинити део других предмета. Поред тога, **недовољна је обрада тема родно заснованог насиља и насиља у породици у оквиру изборних предмета** јер информације не стижу до свих ученица/-ка.

Неке од наставница/-ка које/-и су непосредно биле/-и укључене/-и у примењивање одговарајућих мера у случајевима када су насиљу биле изложене ученице школе биле/-и су незадовољне/-и исходом поступака због њиховог дугог трајања или благе казне које нису зауставиле насилне ученике у даљем вршењу насиља. Као посебан проблем они истичу **неразумевање управе школе и предрасуде код одређеног броја колегиница и колега**.

Ограничавајући фактор за поједине школе јесте и **немогућност обезбеђивања школског полицајца** који, поред бриге о безбедности, може бити укључен и у

превентивне активности. Неке школе ову ситуацију решавају ангажовањем приватне агенције за безбедност, чији запослени немају адекватне инструкције када је реч о раду у средњој школи. Одсуство школског полицајца доводи, такође, до тога да се у случају ситуације која превазилази овлашћења запосленог у приватној агенцији мора позвати патрола МУП-а.

Одрживост деловања школа против родно заснованог насиља и насиља у породици

Када је реч о обезбеђивању одрживости деловања школа против родно заснованог насиља и насиља у породици, наставнице/-и са којима смо водили разговоре у оквиру Пројекта **решење виде у свеобухватном приступу теми родно заснованог насиља**. То би, према њиховом мишљењу, обухватало јачу подршку руководства и већу свест о људским правима, веће укључивање одељењских старешина, интегрисање ове теме у активности ђачког парламента или секција – чиме би се уз вршњачко

преношење знања повећала свест ученица/-ка о својим правима, али и стекло знање о томе како их поштовати. Мањи број наставница/-ка као једно од решења наводи и повезивање са локалним невладиним организацијама.

Посебно је истакнута потреба измене школског програма која би омогућила **да у оквиру одређених наставних јединица теме родне равноправности, родно заснованог насиља и насиља у породици буду експлицитно присутне, и то не само у оквиру изборних предмета**.

У погледу унапређивања знања наставница/-ка и стручних сарадница/-ка, оне/-и сматрају да је потребно **систематски спроводити едукацију и информисање** – не само за наставни кадар, већ и за родитеље – како би се и одраслима и ученичкој популацији омогућила размена искустава и знања у вези са овом темом. Као решење наводи се **увођење статуса „модел школе“** у оним установама које имају успеха у спречавању родно заснованог насиља.

Наставнице/-и су сагласне/-и да је потребно чинити заједничке напоре како би се међу младима градила свест о систему вредности и развијала осетљивост на насиље. Неке/-и наставнице/-и наводе да је потребно **пажњу посветити оснаживању девојчица** да не пристају на насилне односе или на притиске да се понашају у складу са патријархалним друштвеним нормама.

Посебан фактор у обезбеђивању одрживости представља и подстицање и подршка наставницама/-има да се баве овом темом и да се и њима и ученицама/-цима **пружи што више примера победе система над неправдом и насиљем**.

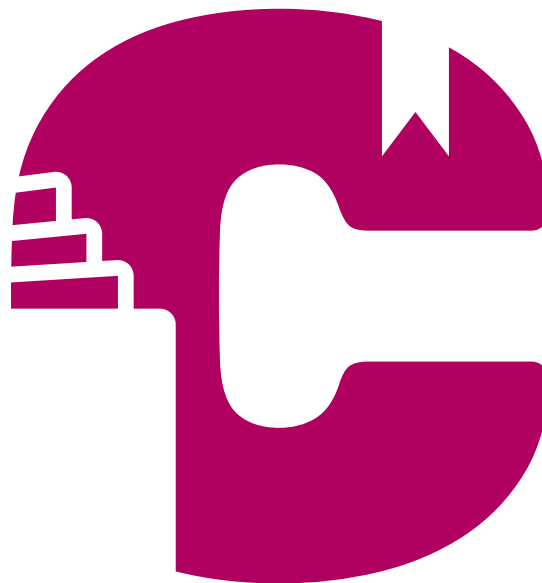
Закључак

Преглед повратних информација које смо током реализације Пројекта прикупиле од представница/-ка школа указује на то да се кључни фактори у превенцији родно заснованог насиља налазе у активностима образовног система – (1) у континуираном и систематском раду током наставе и ваннаставних активности, усмереном ка промени вредносног система, укључујући и сарадњу са свим локалним актерима, (2) у едукацији наставног кадра, (3) у обезбеђивању материјала за рад са ученицама/-има, (4) у јасном приступу колектива школе, којим се показује нулта толеранција на насиље.

Као примарну и најрелевантнију предност Пројекта Аутономног женског центра, наставнице/-и виде управо у одговору на њихове конкретне потребе у погледу знања о феномену и поступцима, те развијања ресурса за рад, подршке у конкретним случајевима, повезивања са другим надлежним институцијама и организацијама и подстицања на бављење темом која не наилази увек на разумевање. Треба нагласити да су овде анализирана мишљења представница/-ка школа који су били посебно заинтересовани и мотивисани да учешћем у активностима и својим прилозима дају допринос унапређењу одговора средњих школа на родно засновано насиље. Истинска промена која ће водити ка праведнијем и равноправнијем друштву, међутим, захтева посвећеност друштва у целини.

Припреме за часове и радионице

Српски језик и књижевност

Ауторка: Сандра Урбан,
Школа: Карловачка гимназија
Сремски Карловци

**Преглед књижевних дела која
се могу користити за обраду
тема насиља у породици и у
партнерским односима, родне
равноправности и људских права**

Наставни предмет: Књижевност¹

¹ У Карловачкој гимназији Књижевност и Српски језик јесу два одвојена предмета. Овај преглед књижевних дела начињен је на основу Плана рада за обдарене ученике у филолошкој гимназији.

Обрада књижевних дела у оквиру предмета Књижевност нуди више могућности да се ученицима/-ама представи тема насиља у породици и у партнерским везама. Анализа књижевних дела може бити погодна основа да се код ученика/-ца развије критички став према појави насиља, да се информишу о облицима насиља (не само када је реч о насиљу у породици, већ и о другим облицима насиља и кршења људских права) и, можда још важније, о видовима помоћи и подршке. Поред тога, сама тема насиља даје нову перспективу у приступу књижевном делу и отвара могућност за даља проучавања дела у зависности од интересовања ученика/-ца.

У наставку следи преглед књижевних дела која се могу користити за обраду тема насиља, равноправности, људских права, а посебно теме насиља у породици.

Први разред

Бановић Страхиња, народна епска песма

- насиље оца и браће над ћерком/сестром (принудни брак; не спасавају је од отмицара јер је сматрају прељубницом, хоће зета да ожене „бољом љубом“)
- наслућује се да постоји и насиље мужа над женом – она га се плаши, у двобоју помаже свом отмицару, а не мужу (не жели с њим кући да се врати)

Марко Краљевић и брат му Андријаш, народна епска песма

- физичко насиље: братоубиство

Диоба Јакшића, народна епска песма

- физичко насиље: намера братоубиства
- психичко насиље: од жене се захтева да убије девера

Хасанагиница, народна балада

- насиље мужа над женом + психичко насиље; одбацивање – тера је од куће зато што је поступала поштујући традиционалне норме и обичаје и није морално преступила
- злостављање и злоупотреба деце: отац им ускраћује мајку, на коју сваљује кривицу за напуштање породице; отац их користи да би мајци послао поруку („Кад се неће смиловати на вас / Мајка ваша срца каменог“)
- насиље брата над сестром: насилно је поново удаје (принудни брак), емоционално злостављање (не мари за њена осећања, брине само о „угледу“ породице)

Софокле, Антигона, драма (и антички Мит о Едипу као увод у драму)

- инцест мајке и сина
- оцеубиство
- насиље над мртвима: забрана сахрањивања једног од два погинула брата
- психичко и физичко насиље ујака над рођаком
- насиље над женама
- насиље над сином: забрана избора партнера
- оквир: терор власти и владања

Виљем Шекспир, Ромео и Јулија, драма

- насиље над децом: забрана њиховог слободног избора партнера због свађе две породице
- психичко насиље: омаловажавање жене и ћерке

Лаза Лазаревић, Први пут с оцем на јутрење, приповетка

– психичко и економско насиље: отац, коцкар, држи породицу у сталној напетости и неизвесности, у стању повишеног стреса; супрузи забрањује да говори и исказује своје мисли и осећања; доводи породицу на руб пропасти губљењем целокупног иметка на коцки и покушајем самоубиства

Легенда о потопу (Стари завет)

– отац – који се опио славећи Савез с Богом и у пијанству се разоденуо и начинио тако смртни грех – баца проклетство на сина (и све његове потомке) зато што га је сасвим случајно видео нагог

Каин и Авељ (Стари завет)

– братоубиство

Молијер, Тврдица, драма

- насиље над децом, ускраћивање елементарних потреба (храна, одећа...)
- ускраћивање деци права да слободно бирају партнера

Драгослав Михаиловић, Кад су цветале тикве, роман

- сексуално насиље над девојком и (само)убиство
- насиље у породици (психолошко) над женама
- оквир романа: насиље друштва над појединцем

Данило Киш, Рани једи

- занемаривање деце од стране оца
- радна експлоатација детета од стране средине – дете није заштићено од стране родитеља

Други разред**Јован Стерија Поповић, Тврдица, драма**

- психичко насиље: омаловажавање жене и ћерке
- ускраћивање ћерки права на слободан избор партнера

Едгар Алан По, Црна мачка, приповетка

- психичко и физичко насиље над женом проузроковано алкохолизмом (убиство жене)
- физичко насиље над кућним љубимцем (мачком)

Оноре де Балзак, Чича Горио, роман

- специфично психичко насиље над ћеркама у стилу „тата живи за вас” – родитељска посесивност у виду неадекватног васпитања, неоспособљавања деце за самосталан живот и за сналажење у различитим животним ситуацијама – отац ће им све приуштити, чак и онда када за то реално није способан
- ћерке постају жене које трпе различите облике насиља од супруга и љубавника
- психичко насиље ћерки према оцу: омаловажавање, занемаривање, непримање у кућу
- економско насиље: отац продаје под принудом свој иметак; мужеви његових ћерки контролишу/ускраћују приступ новцу својим женама

Лав Николајевич Толстој, Ана Карењина, роман

- насиље над женом у браку одузимањем права над дететом у случају кад жели да из брака изађе и да буде с другим партнером
- одузимање права жени која напусти мужа да се креће у друштву

Лаза Лазаревић, *Ветар*, приповетка

- емоционално злостављање одраслог сина од стране посесивне мајке – психолошко везивање и спутавање у намери да се ожени

Јаков Игњатовић, *Вечити младожења*, роман

- роман различитих типова насиља оца према деци и посебно старијег сина према оцу
- отпор млађег сина према насиљу оца, али и друштва
- насилна концепција патријархалног брака; шта заправо значи „вечити младожења” и како се код Шамике развила та идеја

Трећи разред

Антон Павлович Чехов, *Ујка Вања*, драма

- економско насиље у породици: ћерка и брат бивше жене раде за оца / бившег зета као робови, све што зараде њему шаљу
- психолошко злостављање жене, ћерке и осталих укућана којима је на терету остарели муж/отац који их својим личним проблемима оптерећује и спутава њихове личности и њихов индивидуални развој

Борислав Станковић, *У ноћи*, приповетка

- психичко и сексуално насиље над служавком (дете)
- насиље над децом – принудни брак
- економско насиље – економска зависност од мужа и од родитеља

Борислав Станковић, *Коштана*, драма

- драма наглашеног насиља на различитим нивоима: друштвеном (национализам, терор власти) и породичном (насиље према жени, деци – и психичко и физичко)
- емоционално злостављање: мајка доживљава сина као замену за незаинтересованог и насилног мужа
- отац деспотским владањем забрањује деци лични избор партнера
- готово сви ликови представљају несрећне људе који су у младости насилно, без своје воље, венчани – принудни брак

Борислав Станковић, *Нечиста крв*, роман

- насиље у породици: отац занемарује породицу (неприсутан, не обезбеђује је материјално), насилно удаје ћерку продајом, нарушава и наговештај могуће среће у њеном неприродном браку с много млађим мушкарцем (дечаком); мајка се не супротставља јер нема право гласа
- психичко и физичко насиље над женом
- насилна женидба дечака од једанаест година – принудни брак
- сексуално насиље младог свекра над снахом
- сцена сватова: инцест – међусобно сексуално општење рођака
- крвна освета (над децом)

Петар Кочић, *Мрачајски прото*, приповетка

- насиље над женом – и психичко и физичко (умире од последица батина)
- психичко насиље над децом (напуштају кућу)

Франц Кафка, *Процес*, роман

- на уводном часу: однос Франца Кафке и оца – отац као фигура изразитог насилника у породици, због којег син има великих психосоматских проблема, не реализује свој лични живот, разбољева се од различитих болести и на крају млад умире (обрађују се делови Кафкиног „Писма оцу” и делови писама које је писао својим девојкама)
- цео роман је слика насиља система над појединцем, у свим областима живота

Милош Црњански, *Сеобе*, роман

- психичко насиље према жени која се третира „као ствар нека”
- муж одлазећи у рат бежи, не поздравља се са женом плашећи се њених суза и хистерије
- сексуално насиље девера над снахом
- мајчино занемаривање деце због незадовољства сопственим животом

Исидора Секулић: *Кроника паланачког гробља (Госпа Нола)*

- занемаривање сопствене деце (насупротив госпа Нолином доброчинству)

Иво Андрић, *На Дрини ћуприја*, роман

- различити видови насиља у друштву
- насилно удавање деце – принудни бракови

Четврти разред**Јохан Волфганг Гете, *Фауст*, драма**

- насиље над невином девојком – сексуално и психичко од стране мушкарца
- насиље друштва над истом девојком изопштавањем
- чедоморство

Виљем Шекспир, *Хамлет*, драма

- насиље младића над девојком, изразито психолошко, одбијањем, а исход је њено самоубиство
- насиље оца над ћерком њеном злоупотребом у политичке сврхе
- насиље жене над мужем: у драми егзистира као могућност да је саучесница деверу у убиству супруга
- насиље мајке над сином и сина над мајком (психолошко и делом сексуално)
- насиље очуха над пасторком – психолошко и физичка елиминација

Добрица Ћосић, *Корени*, роман

- психичко и физичко насиље оца над синовима
- психичко и физичко насиље мужа над женом

НАПОМЕНА:

За више информација о теми насиља у породици и партнерским односима наставници/-це могу посетити сајт: www.mogudanescu.rs.

.....

ПРИПРЕМА ЗА НАСТАВНИ ЧАС
(двочас)

.....

Наставница: Сандра Урбан
Школа: Карловачка гимназија

.....

Наставна јединица:
Народна епска песма „Бановић
Страхиња” – породични односи и
могућност ишчитавања насиља
у породици, његових симптома,
манифестација и последица

.....

Образовни профил: Филолошка гимназија
Наставни предмет: Књижевност
Наставна тема: Увод у проучавање књижевног дела
Тип часа: Обрада новог градива
Методе рада: Дијалогска, текст-метода
Место извођења: Учионица
Потребан материјал: Текст песме, одговори на мотивациона питања дата за домаћи задатак, бележница

.....

ЦИЉ ЧАСА: Ученици/-е треба да у књижевном тексту препознају елементе који указују на постојање насиља у породици, његових облика и последица.

.....

Задаци:

- 1. образовни** – ученици/-це ће након одржаног часа и самосталног учења бити способни да:
препознају историјски контекст насиља, препознају врсте и облике насиља, препознају знаке и симптоме насиља у породици, препознају насилне обрасце у сопственој вези; имају основна сазнања о томе како се насиљу може супротставити; стекну сазнања о томе коме се жртве могу обратити за помоћ.
- 2. васпитни** – код ученика/-ца развијамо: став о важности личног интегритета сваке особе – и физичког и психичког; критички став према постојећим родним улогама, преиспитивање ставова о родној равноправности, насиљу у породици, односа према жртви и према учиниоцу насиља.
- 3. функционални** – ученици/-це ће стећи следеће вештине: истраживачке вештине, вештине аргументације, емпатију и способност да и сами едукују жртву да препозна насиље и лица којима може да се обрати за помоћ.

Опште међупредметне компетенције: Комуникација
Корелација са предметима: Историја, Социологија, Устав и права грађана

ТОК ЧАСА

Садржај часа – рада

Уводни део часа

Планирано време за реализацију: 10 минута

Наставник/-ца подсећа на садржај претходног часа и саопштава тему и садржај часа који следи.*

Ученици/-е и наставник/-ца отварају *Читанку* на страни где почиње песма „Бановић Страхиња”. Ученици/-це припремају бележницу с одговорима на мотивациона питања.

Централни део часа

Планирано време за реализацију: 65 минута

1. Наставник/-ца проверава одговоре на мотивациона питања која су дата за домаћи.

Објасните чиме вас је привукао лик Бановић Страхиње.

На који начин је Бановић Страхиња сликан као јунак? (Да ли се истиче његова физичка снага или...?)

Који су вас банови поступци нарочито изненадили и задивили?

Какву важну друштвену улогу има Страхињин у области у којој живи? Какве особине треба да има онај који врши такву дужност? Које сцене показују да бан има велики углед међу људима и уопште у друштву? Чиме је то заслужио?

Наведите ко све чини банову породицу. (мајка, жена, тазбина)

Кога бан нема? (оца, децу, браћу, сестре)

2. Бан на почетку песме иде у посету тазбини.

Кога оставља код куће?

Просудите, шта је бану важно, у чему ужива у тазбини?

„Позадуго бане гостовао, / Позадуго бане зачамао, / Поноси се бане у тазбини” и „Дуго било и вријеме прође, / И задуго бане зачамао.”

Страхињин бан је **зачамао**, задоцнио, уседео се у гостима и заборавио на своје укућане, али и на своје јавне обавезе... Као одрастао човек, свакако да не треба да трчи кући ради мајке, али шта дуго одсуство од куће говори о бановој емоцији према жени и његовом осећају одговорности према својим обавезама?

Због бановог заноса сопственом славом и дугог одсуства од куће дешава се трагедија. О њој га писмом извештава мајка.

Шта се у Бањској десило у његовом одсуству?

Како је мајка интонирала писмо – чиме га започиње и завршава? (клетвом²)

Зашто га мајка куне, па још у таквом тренутку?

Шта све мајка проклиње? (вино које попије у Крушевцу – да му буде зло и последње, тазбину – да му буде несретна)

Шта ће се од мајчине клетве и остварити?

Како објашњавате овакав мајчин гест? Да ли можете нечим да га оправдате? Да ли се и како у песми дочарава однос сина према мајци?

Да ли то што сте навели и објаснили одговара патријархалном моралу средине у којој живе Страхињин бан и његова породица?

.....
2 Клетва је језички уобличена жеља која призива зло на онога коме се упућује, изречена с jakim емотивним интензитетом, у срдитој немоћи, често пуна мржње. По јачини и тежини најтежа је девојчина клетва, затим мајчина.

Могуће је да се унутар зидова банових двора одвија један тајанствени живот, скривен другим људима, у чијим је очима бан највећи јунак! Да ли сте чули за народну пословицу: „У селу мед, у кући јед“? Да ли можете да је објасните? Дакле, дешава се да човек приказује једно лице свету, а друго својим најближима, укућанима. Да ли овакво значење пословице може да се односи и на неке људе које познајете? Да ли желите да наведете неки пример, али анонимно, да никога не бисте повредили? Да ли можете да покушате да објасните такво понашање? Угрожени чланови/ице породице стално су изложени насиљу. Да ли жртве траже спас или прикривају насилника? Шта могу и треба да предузму да би се заштитили од насилника? Шта их најчешће спречава да пријаве насиље у кући? Које могу да се обрате за помоћ? Да ли верујете да се жртви може помоћи? Образложите.

3. Како Страхинић бан реагује на мајчино писмо? (Подвуци стихове који говоре о бановој емоционалности.) Да ли је оваква реакција уобичајена за јунаке епске поезије? На шта је бан осетљив? Да ли његово понашање руши традиционални стереотип о томе да мушкарци не треба да плачу? Коју банову особину ово место истиче? Шта ти мислиш, да ли мушкарци треба да скривају емоције? Образложи.

4. Како се у песми развија однос између бана и његове тазбине (Југовића)? Какав је банов план (укратко) за спасавање жене од отмицара, који излаже тасту? Зашто га Југ-Богдан одбија? Какав је његов однос према синовима, а какав према ћерки? Да ли је у реду да родитељ прави разлику међу децом? Да ли се то дешава и данас? Чиме објашњавате родну неправедност у породици? Какав став Југ-Богдан износи о жени уопште? На основу овога, шта мислите, да ли би банова жена, а Југ-Богданова ћерка, уколико би била угрожена насиљем у браку, могла да се врати својој примарној породици (оцу и браћи)? Који су све механизми укључени у одбијање породице да прихвати назад ћерку? (обичаји, традиција, религија, осећај срамоте „пред светом“...) Ко би могао да стане на њену страну и да је разуме, а у песми је нема? Има ли за банову жену излаза из ситуације у којој, можда, трпи? Наведите неки сличан пример, не наводећи имена, ако вам је познат. Да ли су данашње жене у бољој позицији и да ли могу лакше да реше овакав проблем? Аргументујте своје одговоре.

Представите како Југовићи поступају према сестри када је Страхинић, после двобоја, доведе у Крушевац. Какав је однос синова према оцу? Чиме објашњавате овакву аутоматску послушност? На шта су све спремни када је сестра у питању, а на шта никако нису? Као отац, Југ-Богдан је прави патријархални деспот који на један начин терорише ћерку, а на други синове. Да ли синови поред таквог оца могу израсти у зреле, одговорне, самосвесне и толерантне личности? Шта ви мислите, да ли могу да се супротставе оцу и како? Које би биле последице такве одлуке? Да ли инсистирање детета на личном интегритету представља непоштовање родитеља? Наведите неки пример из свог окружења где родитељ не поштује личност свог детета и бескомпромисно управља његовим животом. Да ли је то насиље? Образложите одговор.

Други час

5. За бана је жена или сувише важна или је увреда сувише дубока. Он мора међу Турке по дубоком личном пориву, али и да врати породични углед. Бан иде сам да ослободи жену: „Бану јутрос нема пријатеља.“

Ко једино остаје уз Страхинића бана? Процените, на основу тога, ко су његови једини пријатељи у животу. Да ли је бан особењак? Које особине јачају у таквој личности? (повученост у себе, егоцентричност, неповерење у људе, нетрпељивост...)

6. Има ли банова „љуба“ своје властито име? Говори ли нам то какав је статус некада имала жена након удаје?

Какав је банов однос према жени пре отмице? Да ли се она негде појављује? Зашто не

иде са мужем код свог оца и браће у Крушевац? У којој сцени би њено присуство било уобичајено, ритуално? (испраћај мужа) Покушајте да расветлите овај необичан случај непојављивања јунакове љубе у сцени одласка на пут. Шта нам то песник не саопштава, а ми можемо наслутити?

Песник не описује те детаље, али, покушајте да проникнете у природу њиховог међусобног односа у браку. (Данас се такво понашање дефинише као контрола партнерке, „кућно заточеништво“.)

Да ли је њихов брак склопљен из љубави? (Вероватно је принудни брак као последица договора великашких породица, а у складу са некадашњим законима и обичајима.)

Да ли се и данас склапају такви бракови? Који су мотиви за то? Наведите примере. Ко трпи у принудном браку? Да ли се жртве оваквог насилног спаривања могу одупрети насилнику/цима и коме могу да се обрате за помоћ и заштиту? Да ли треба да се повинују? Какве могу бити последице живота у наметнутом браку?

7. Банова жена је отета за време његовог предугог гошћења у тазбини. Отима је велики турски силник Влах-Алија. Шта мислите, како се осећа жена која је отета? На шта све може бити приморана од стране отмицара?

Да ли су вам познати неки случајеви отмице девојчица и младих девојака у Србији? Какве су вам реакције биле? Како сте се осећали?

Да ли је Влах-Алија за банову жену насилник-отмицар или спаситељ? Како објашњавате њено готово муњевито зближавање с Турчином? Шта мислите, зашто је жена и суштински преварила Страхинића?

Шта је то што је у њеном браку са Страхинићем могло да ослаби њену личност? Да ли знате како се најчешће понашају жене над којима се врши насиље? Да ли трпе или му се супротстављају? Шта их спречава у томе? Образложите своје одговоре.

Шта у песми показује према бановој жени Влах-Алија, а бан никад? Шта Турчин, као одличан познавалац жена (има харем), наслућује у њеним очима и срцу? Како је описана сцена у којој се види њена нежност према отмицару?

Жена упозорава Турчина на Страхинићев долазак речима: „Сад ће твоју главу укинути, / Сад ће мене очи извадити.“ Жена познаје карактер свог мужа, познаје му мисли („Ја познајем чело како му је“), боји га се. Чег се плаши банова жена? Да ли је страх од вађења очију мотивисан њеном свешћу о почињеној прељуби или тиме што добро познаје мужевљеву ћуд?

Банова жена није добровољно пошла са Турчином и бан то зна, а она га се, ипак, плаши. У контексту некадашњих времена и обичаја, има ли бан као муж разлога за насилан однос према жени? Како данас размишљамо о том проблему? Постоје ли уопште разлози који оправдавају насиље у породици или било какво друго насиље? Злоупотребљава ли мушкарац своју моћ (физичку, економску и друштвену) у односу на жену? Какав проблем имају особе које злостављају друге људе?

Која се емоција неконтролисано развија у бану с обзиром на то да га у двобоју нападају пјене „бјеле па краве“, а Турчина само „бијеле“? Да ли то, можда, указује на банове сличне реакције и у другим околностима?

Упоредите однос Влах-Алије и Бановић Страхине према жени током двобоја. Бан је зове да пресуди, да се одлучи за једног од њих двојице. Да ли јој нешто обећава? А Турчин? Какав је тај обећани свет за банову супругу у односу на онај у којем живи? Банова жена, без двоумљења („Лако скочи, ка' да се помами“), помаже Влах-Алији у двобоју ранивши мужа.

8. Двострукост банове природе огледа се и у сцени кад надвладава Турчина. Како ће га убити? („Заклањега како вучејагње.“) Имали у том чину витештва, човечног односа према противнику? Да ли је овај анимални порив у складу с бановом изузетношћу истакнутој у првом и последњим стиховима песме („Нетко бјеше Страхинићу бане!“ „Помало је такијех јунака / Ка што бјеше Страхинићу бане.“)?

У којој улози је бан изузетан, „соко“, „нетко“, јунак...? Како то утиче на његову свест о

самоме себи? Када „сиђе с коња” и остави ратничко оружје, он је у сасвим другачијој животној ситуацији – треба да живи мирним породичним животом. Да ли Страхинић бан може да му се прилагоди? Шта доноси из оног света „изван” куће, у којем је највећи, најбољи, најјачи?

Како овечиници стоје у односу на једну од најчешћих **предрасуда** на насилници и жртве потичу из социјално угрожених слојева, да су ниског образовања, неквалификовани и незапослени? Да ли је насиље ограничено само на један друштвени слој? Образложи одговор.

9. Зашто бан, после двобоја, са женом не иде одмах кући, него у Крушевац, у тазбину? Шта жели тиме да демонстрира? Шта тиме одлаже? Размислите – да ли ужива у томе? Да ли је откривање жениних поступака пред њеном породицом витешки поступак? У какву је позицију ставља муж, чему је излаже и како је тиме угрожава? Покушајте да се ставите у ситуацију банове жене у том тренутку. Како се она осећа? Које јој мисли пролазе кроз главу? Чег се више плаши – смртне казне извршене рукама своје браће или живота са Страхинићем?

10. Да ли бан опрашта жени или јој само поклања живот? Шта он жени не може опростити? Образложи своје мишљење.

Да ли постоји **морална препрека**, које је бан, ипак, свестан, да суди и сурово пресуди жени? (крив је јер је зачамао, од њега креће ланац коби; кривац не може да суди другима)

Страхинић бан поклањањем живота жени постаје власник њене судбине. Како замишљате њихов заједнички живот под истим кровом у будућности? Опишите како замишљате да изгледа један њихов дан. Да ли се суштински њихов однос мења у односу на период пре отмице? Да ли бан поклањањем живота у ствари кажњава жену? Која је то врста казне? Шта би се радикално променило у њима и њиховом браку да је бан имао снаге па опростио? Ком искушењу не одолева овај велики ратник?

Шта мислите, да ли данашњи мужеве опраштају женама неверство?

Да ли сте у новинама или на интернету прочитали неку вест о томе да је муж „пресудио” жени због неверства или неког другог „разлога”? Колико таквих вести има у последње време? Чиме то објашњаваате?

Завршни део часа

Планирано време за реализацију: 15 минута

Наставник/-ца ученицима/-ама поставља следећа питања са циљем сумирања часа.

Да ли је насиље у породици у песми/животу последица патријархалног морала и света (мушкарац је „глава куће”, „бог и батина”, његова реч је последња) или човекове природе? Да ли је ланац несреће могао да се прекине и кад? Чије понашање је тражило корекцију, освешћивање проблема?

Да ли је за потпуно срећан брачни живот без насиља довољна само љубав? Реците шта је по вашем мишљењу важно за складан и срећан породични живот.

Да ли је насиље у породици само „породични инцидент”, а не прави злочин?

Како му се можемо супротставити? Да ли знате коме се можете обратити у случају да сте жртва или да желите да помогнете другој/-им особи/-ама која/-е трпи/-е насиље? Које особе и институције вам могу у томе помоћи? (Ако ученици/-е не знају, наставник/-ца даје потребне информације.)

Како је овај час утицао на вас? Да ли се осећате пријатно, сигурно или сте узнемирени? Да ли можете да објасните своје садашње стање?

Литература:

- Љиљана Николић, Босиљка Милић, *Читанка са књижевнотеоријским појмовима за I разред средње школе*, Београд, Завод за уџбенике, 2007.
- Миодраг Павловић, *Читанка*, уџбеник за први разред гимназија и средњих стручних школа, Београд, Klett, 2015.
- За више информација о теми наставник/-ца и ученици/-е могу посетити сајт Аутономног женског центра „Могу да нећу”: www.mogudanecu.rs.

НАПОМЕНЕ:

*** Пример:** На прошлом часу смо се, након читања народне епске песме „Бановић Страхиња”, позабавили фабулом, сижеом, епском композицијом и главним мотивима у песми, а тиме смо делимично сагледали и витешки лик насловног јунака.

Приметили смо да је на истакнутим местима у песми народни певач нарочито нагласио *изузетност* Бановић Страхиње, витеза, неустрашивог јунака, „сокола”, личности која има посебан углед у друштву и којој се указује велика част.

Данас ћемо посматрати главног јунака песме с друге стране, с оне с које се епски јунаци ретко посматрају – породичне.

****** Уколико неко од ученика/-ца, подстакнут/-а наставном јединицом, приступом теми и начином њене обраде, остане после часа и изрази жељу за разговором у четири ока са наставником/-цом, наставник/-ца мора бити добро припремљен/-а за такав разговор и треба да дâ одговарајуће савете и пружи подршку ученику/-ци, као и одговарајуће телефоне СОС центара за подршку у кризним ситуацијама. Наставник/-ца мора да адекватно одреагује на пријављено насиље у породици – према Протоколу.

ПРИПРЕМА ЗА НАСТАВНИ ЧАС

Наставница: Јелена Вељовић
Школа: Медицинска школа, Краљево

Наставна јединица: Анализа песме „Диоба Јакшића”

Образовни профил: Сви образовни профили
Наставни предмет: Српски језик и књижевност
Наставна тема: Народна књижевност
Тип часа: Обрада
Методе рада: Монолошка, дијалогска, рад на тексту
Место извођења: Учионица
Потребан материјал: Читанка, табла, креда

ЦИЉ ЧАСА: Анализа песме „Диоба Јакшића”

Задачи:

- 1. образовни** – ученици/-е ће након одржаног часа и самосталног учења бити способни да уоче стилске поступке у функцији експозиције песме, да уоче и објасне скривене везе, односе и симболе у песми, да разумеју положај жене у патријархалном друштву.
- 2. васпитни** – код ученика/-ца развијамо свест о постојању различитих начина решавања проблема, свест о важности успостављања и грађења складних односа, свест о постојању сукоба у породици, о различитом положају жене и мушкарца, преиспитивање сопствених ставова о начинима решавања конфликта (сукоба) у породици и положају жена у патријархалном друштву.
- 3. функционални** – ученици/-е ће стећи следеће вештине: критичко мишљење, емпатија, вештина аргументације.

Опште међупредметне компетенције: Комуникација

Корелација са предметима: Историја, Социологија, Устав и права грађана

ТОК ЧАСА

Садржај часа – рада

Уводни део часа

Планирано време за реализацију: 5 минута

Наставник/-ца доводи у везу тему часа са темом из свакодневног живота или поставља неко опште питање у вези са темом часа. Да ли је неразумевање међу људима уобичајена појава? Какве начине решавања проблема најчешће сусрећете у свом окружењу? Које

су предности ненасилног поступања у сукобу? Наведите пример. Наставник/-ца саопштава ученицима/-цама тему и циљеве часа, објашњава начин рада, договара се са ученицима/-цама о правилима понашања (јављање за реч, понашање током дискусије, постављање питања...).

Централни део часа

Планирано време за реализацију: 25 минута

Наставник/-ца уводи ученике/-це у тему. Поставља им питања: Ко су у историји били браћа Јакшићи? По Вуковој подели епских песама на песме старијих, средњих и новијих времена, којој периодизацији они припадају? Који град је био њихово седиште?

Наставник/-ца замоли ученика/-цу добровољца/-ку да прочита песму.

Наставник/-ца замоли ученике/-це да забележе све непознате речи и изразе у песми. Након слушања стихова, наставник/-ца тумачи са ученицима/-ама непознате речи и изразе и наводи их на објашњавање речи на основу контекста.

Наставник/-ца почиње анализу песме. Током анализе пожељно је подстицати код ученика/-ца критичко мишљење. Постављањем питања која захтевају аргументоване одговоре, изношење сопствених и искустава других људи, као и упућивање на паралелизме путем примера из обрађених књижевних дела која третирају исти или сличан проблем (на пример, Антигона, Марица „Први пут с оцем на јутрење“ и сл.).

Питања за дискусију:

Ко у песми „Диоба Јакшића“ саопштава о сукобу браће? Објасните зашто је сукоб међу браћом у песми најпре приказан посредством дијалога Месеца и звезде Данице? Успоставите везу између овог породичног сукоба и односа великаша у покосовској Србији.

Шта је заповедио Дмитар својој жени Анђелији? Шта му даје за право да тако бесраман захтев постави пред своју супругу? Како је Анђелија доживела мужевљеву заповест? Каква су се осећања у њој сукобила? С чиме се може Анђелија суочити уколико одбије захтев мужа? Које духовне вредности открива Анђелија у околностима кад премишља како да поступи? Какво је решење пронашла? На који је начин Анђелија помирила браћу?

Чиме се може објаснити Богданова непопустљивост према брату с обзиром на то да је сасвим једноставно испунио снахину молбу? Које појединости у песми сведоче о Дмитровој плаховитости и подложности афекту? Познаје ли Анђелија добро природу свог мужа?

У ком се тренутку Дмитар сетио шта је наредио жени? На који је начин Дмитра освестила порука сокола? Зашто песник није остао само на Анђелијином посредовању као мотивацији помирења међу браћом?

Завршни део часа

Планирано време за реализацију: 15 минута

Дискусија

Наставник/-ца покреће дискусију на тему решавања сукоба у породици и положаја жена у патријархалном друштву. Пожељно је подстицати код ученика/-ца критичко мишљење.

Питања за дискусију³

Како изгледа патријархална породица? Какав је однос међу члановима/-цама породице? Како су распоређене улоге? Да ли су чланови/-це породице равноправни? Како тумачите положај и права главе породице? Како тумачите право контроле над животом жене?

На који се начин могу превазићи слични сукоби у породици?

Које особине треба развијати да бисмо имали складне односе са својим ближњима?

Какав је био положај жене у прошлости? Које улоге је имала у породици? Шта су биле њене обавезе у кући? Шта се очекивало од жене као супруге и мајке? Која су права имале? Какав је био однос друштва према женама, а какав према мушкарцима? Које је вредности жене такав облик дискриминације пренебегавао? Како је Анђелија успела да се интелектуално уздигне изнад мужа и девера? Како тумачите женске вредности које је успешно афирмисала, као што су ненасиље и разумевање, у светлу остваривања бољих међуљудских односа?

Какав је данас положај жене? Које улоге има жена у савременој породици? Шта се данас очекује од жене као мајке и супруге? Која права данас жене имају? Какав је данас однос друштва према женама, а какав према мушкарцима? Које професије жене данас бирају? Шта мислите, чиме је условљен широк избор професионалних могућности?

Домаћи задатак:

Ученици/-е добијају задатак да напишу есеј о променама у положају и улогама жена и мушкараца у породици и друштву.⁴

Литература:

- Миодраг Павловић, Читанка – уџбеник за први разред гимназија и средњих стручних школа, Београд, Klett, 2015.
- Миодраг Павловић, *Књижевност у првом разреду гимназија и средњих стручних школа*, Београд, Klett, 2013.
- Часлав Ђорђевић, мр Предраг Лучић, *Књижевност и српски језик 1*, Нови Сад, Венцловић, 2007.
- За више информација наставници/-е могу посетити сајт Аутономног женског центра „Могу да нећу” – www.mogudanecu.rs.

3 Питања су само смернице за вођење дискусије. Наставник/-ца треба да одабере/формулише питања у зависности од времена којим располаже и процене образовних потреба и предзнања ученика/-ца.

4 Било би пожељно да се на наредном часу организује разговор на којем ће се разматрати најзаступљенији ставови у есејима. Овај разговор може да се организује и на часу Грађанског васпитања, као корелација између Књижевности и Грађанског васпитања.

ПРИПРЕМА ЗА НАСТАВНИ ЧАС

Наставница: Катарина Машуловић

Школа: Медицинска школа, Ужице

Наставна јединица:

„Нечиста крв”, Бора Станковић

Образовни профил: Сви профили

Наставни предмет: Српски језик и књижевност

Наставна тема: Књижевност модерне

Тип часа: Утврђивање

Методе рада: Дискусија и групни рад, рад на тексту, презентација

Место извођења: Кабинет за српски језик

Потребан материјал: Рачунар и интернет конекција због приказивања одабраног сајта, текст књижевног дела

ЦИЉ ЧАСА: Упознати ученике/-це са појмом и врстама родно заснованог насиља на примеру обрађиваног романа „Нечиста крв” Боре Станковића.

Задаци:

1. образовни – ученици/-це ће након одржаног часа и самосталног учења бити способни да препознају врсте насилног понашања у судбинама књижевних јунака/-иња Станковићевог дела и да их повежу са социјално-психолошком мотивацијом ликова у делу; моћи ће да примене стечена знања на конкретне животне ситуације, да препознају облике насилног понашања у породици, међу вршњацима/-кињама и да реагују на исправан начин.

2. васпитни – код ученика/-ца развијамо способност разумевања људске психе, свест о важности разумевања жртве и пружања подршке жртви, разумевање последица које насиље оставља на жртву; хуманост и ненасилно понашање, саосећајност, одговорност према сопственом и туђим животима; свест о важности нулте толеранције на насиље; критички однос према дискриминацији и насиљу.

3. функционални – ученици/-е ће стећи следеће вештине: нулта толеранција на насиље; критичко мишљење; саосећање; неприхватање насиља.

Опште међупредметне компетенције: Комуникација, Сарадња

Корелација са предметима: Историја, Социологија, Устав и права грађана

ТОК ЧАСА

Садржај часа – рада

Уводни део часа

Планирано време за реализацију: 10 минута

Наставник/-ца објашњава друштвени контекст у којем се дешава радња романа „Нечиста крв“ Б. Станковића, фокусирајући се посебно на родну неравноправност и однос према насиљу. Наставник/-ца путем приказивања дефиниција на сајту „Могу да нећу“ (www.mogudanesu.rs) објашњава појам насиља (пример уводног разговора приказан је у Прилогу 1).

Централни део часа

Планирано време за реализацију: 25 минута

Пошто је отворена тема насиља, ученицима/-ама се поставља питање: Какав сте однос мушкараца према женама приметили у роману? У оквиру дискусије наставник/-ца поставља конкретнија питања која се односе на појавне облике насиља у роману, о злоупотреби моћи у контексту породице. Могућа додатна питања за ученике/-це: Према којим ликовима је усмерено насиље у роману? У којим ситуацијама? Зашто се то прихвата? Чиме се „оправдава“?

(Могући одговори ученика/-ца и предлози додатних објашњења наводе се у Прилогу 2)

Ученицима/-цама се потом даље презентује садржај наведеног сајта и они се упознају са врстама насиља:

1. психичко (и социјална изолација и прогањање),
2. физичко,
3. економско,
4. сексуално.

Након ове презентације ученици/-е се деле на четири групе (најлакше по месту седења због уштеде времена). Свака група добија задатак да препозна и наведе по једну врсту насиља међу ликовима романа.

Ученици/-е саопштавају примере, а наставник/-ца закључује да је насиље усмерено не само према супругама, него и према деци и мајкама, и – неизбежно – према слугама.

Завршни део часа

Планирано време за реализацију: 10 минута

Након детаљног упознавања и приказивања насиља и његових врста у самом делу, следи закључак којим се истиче „зачарани круг насиља“ да би ученици/-е схватили колико се од насилника тешко може одвојити.

Сваки вид сексуалног узнемиравања морамо схватити озбиљно и разумети као вид сексуалног насиља које има озбиљне и далекосежне последице.

Манипулација и искоришћавање сопствене деце такође су видови насиља. Нико нема право да уместо нас одлучује хоћемо ли и са ким ступити у брак.

Све што вређа нашу личност и достојанство, што чини да се непријатно осећамо, такође је насиље.

Закључујемо да је и сам аутор у овом роману желео да скрене пажњу на родну неравноправност и родно засновано насиље и да укаже на тежак и, у патријархалној заједници, готово безизлазан положај жена.

Наставник/-ца позива ученике/-це да на наведеном сајту погледају коме могу да се обрате ако познају некога ко трпи насиље и наводи да је и школа у обавези да реагује.

Литература:

- *Приручник за превенцију родно заснованог насиља*, Београд, Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, УНИЦЕФ, 2015. <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Prirucnik-za-prevenciju-RZN.pdf>
- *Истраживање родно заснованог насиља у школама у Србији*, Београд, Центар за студије рода и политике, Факултет политичких наука Универзитета у Београду, 2015. http://www.unicef.rs/wp-content/uploads/2016/09/Istrazivanje_rodno_zasnovanog_nasilja_u_skolama_u_Srbiji.pdf
- *Национална студија о друштвеном проблему сексуалног злостављања деце у Републици Србији*, Београд, Инцест Траума Центар, 2015. http://incesttraumacentar.org.rs/files/2015/ITC_2015_Srbija__Nacionalna_studija_o_seksualnom_nasilju_nad_decom.pdf
- Сајт Аутономног женског центра „Могу да нећу”: www.mogudanecu.rs
- Томић, Светлана. *Реализам и стварност*, Београд, Факултет за стране језике, 2014. https://www.academia.edu/7800874/Realizam_i_stvarnost_nova_tuma%C4%8Denja_proze_srpskog_realizma_iz_rodne_perspektive_www.fsje.edu.rs_fajlovi_Svetlana3_print.pdf

НАПОМЕНА:

Прилог 1:

Предлог уводног разговора

Прочитали смо и анализирали роман „Нечиста крв” Б. Станковића. Знамо да је радња романа смештена у Врање пред крај 19. и почетак 20. века и да је наше друштво тада било веома патријархално и још увек под великим турским утицајем на тек ослобођеном југу Србије. То је значило неравноправан положај не само у класном (социјалном) смислу, него и у родном, јер су жене биле у веома подређеном положају у односу на мушкарце. Тада се насиље толерисало и сматрало приватном ствари једне породице, уобичајеним и општеприхваћеним моделом понашања у свим слојевима друштва. Данас се сваки вид насиља сматра злочином, те је оно – као такво – забрањено понашање, а свако родно засновано насиље представља кршење женских људских права и показатељ неравноправног статуса жена у друштву (90% жртава насиља су жене, а 90% насилника су мушкарци). Након дефинисања појма насиља, наставник/-ца истиче да је насиље инструмент којим се осигуравају доминација и моћ. То је свесна и намерна активност, а не, као што се обично мисли, последица алкохолизма, поремећаја, „лоше нарави”, беса и слично. Насиље је злоупотреба моћи да би се успоставила контрола.

Прилог 2:

Могући одговори ученика/-ца и предлог додатних објашњења наставника/-це током дискусије

Ученици/-е ће набројати: мушкарци су доминантни, све је по њиховом, једино они одлучују о свему, једино они располажу новцем, њима је све дозвољено, а женама готово ништа, они одлучују о судбини деце (да ли ће се школовати, са ким ће основати породицу и слично), уливају страхопоштовање својим породицама. Навешће примере хаџи Трифуна, хаџи Мите, газда Марка, Томче. Посебно се истиче тзв. „коришћење мушких привилегија”. Ученици/-е одмах препознају мушке привилегије међу јунацима у роману. Наводе пример уобичајеног живота Тодоре са хаџи Митом јер је више живела без њега него са њим, али је толико била застрашена и толико је страхопоштовање према мужу имала да се и у његовом одсуству понашала исто као да је он ту, чувајући углед и положај породице, а

заправо живећи у оскудици и лажи: „Знала је да ни од какве трговине и његове зараде то не може бити. А опет, знајући да је он готов на свашта, и да, ако се он реши на нешто, ма то било и најгоре и најстрашније, она има само да се покори томе и слуша, она од слутње, страха, готово се разболе” (Б. Станковић, „Нечиста крв”, Сарајево, Свјетлост 1977: 68). Прихватала је беспоговорно чак и продају куће, која јој је наметнута, само да би она и Софка биле заједно са њим јер је ауторово мишљење да је женама потребна сигурност и заштита (Б. Станковић, „Нечиста крв”, Сарајево, Свјетлост 1977: 81). Ни Стана, газда Маркова супруга, није навикла на мужевљево благо и нежно понашање, напротив, стално је физички злостављана: „И туп, јак ударац. Онда малаксао, обезнањен, писак свекрвин. Арса, који је поред свега страха ипак тамо вирио и пазио, чу се како викну: – Уби газда газдарицу!” (Б. Станковић, „Нечиста крв”, Сарајево, Свјетлост, 1977: 162). Зато се сва збунила када је требало да дочека нове пријатеље у кући: „Марко, када је виде такву смушену, не само што се, по обичају, не наљути и не згрну на њу, него смејући јој се, као да је изведе из забуне, поче је дирати... И што никада, помиловао је по њеној уској, готово седој глави” (Б. Станковић, „Нечиста крв”, Сарајево, Свјетлост, 1977: 101). Ученици/-е се питањима наводе на закључак да су осујећене људске судбине често повезане са феноменом родно заснованог насиља, које је и данас, нажалост, присутно. Због чињенице да су живе у задатим оквирима патријархата, женски ликови у роману нису били у могућности да се одупру насиљу којем су били изложени. Жртва никада није крива за насиље, али понекад пристаје на њега јер јој друштво не пружа подршку у томе да се против њега бори.

Прилог 3:

Предлог додатних објашњења наставника/-ца у завршном делу часа

Насилник демонстрирамоћ и држи контролу на различите начине – застрашивањем, претњама, уценама, приказивањем и доказивањем „угледа” у друштву, држањем жртве у социјалној изолацији и економској зависности. Ово иде толико далеко да жртва почиње да се самооптужује, преиспитује и чини све да удовољи насилнику само да би избегла поновно насиље, а то доводи до њеног физичког, психичког и сваког другог пропадања. За крај, ученици/-е наводе Софкин пример као пример двоструке жртве – и свог оца (од оца је уцењена и насилно удата) и, касније, мужа, од којег је вређана, понижавана, физички злостављана, на силу опијана, силована, те остављана без ичега у кући до те мере да се свекрва разболела од туге за њом и саветовала је да остави мужа (Б. Станковић, „Нечиста крв”, Сарајево, Свјетлост, 1977: 83–87; 185–188). Свекрву је било срамота и стид да је погледа, она је осећала кривицу због свега, покушавала је да је одбрани, али би и она ногом била одгурнута од стране Томче (Б. Станковић, „Нечиста крв”, Сарајево, Свјетлост, 1977: 106). Све наведено указује како на велико непоштовање мушког рода према женском, тако и на беспоговорну понизност жена, да се све то трпи да се о томе не би дознало ни у породици ни међу светом – као да је срамотно бити жртва насиља, а не насилник).

ПРИПРЕМА ЗА НАСТАВНИ ЧАС

Наставница: Катарина Машуловић
Школа: Медицинска школа, Ужице

Наставна јединица: **„Корени”, Добрица Ћосић**

Образовни профил: Сви профили

Наставни предмет: Српски језик и књижевност

Наставна тема: Савремена књижевност

Тип часа: Утврђивање

Методе рада: Дискусија и групни рад, рад на тексту, презентација

Место извођења: Кабинет за српски језик

Потребан материјал: Рачунар и интернет конекција због приказивања одабраног сајта, текст књижевног дела

ЦИЉ ЧАСА: Упознати ученике/-це са појмом и врстама родно заснованог насиља на примеру обрађиваног романа „Корени” Добрице Ћосића.

Задаци:

1. образовни – ученици/-е ће након одржаног часа и самосталног учења бити способни да уоче и препознају облике и врсте насилног понашања у судбинама књижевних јунака/-иња Ћосићевог дела и да их повежу са социјално-психолошком мотивацијом ликова у делу, као и са симболиком наслова самог дела; моћи ће да примене стечена знања на конкретне животне ситуације, да препознају облике насилног понашања у породици, међу вршњацима/-кињама и да реагују на исправан начин.

2. васпитни – код ученика/-ца развијамо способност разумевања људске психе, свест о важности разумевања жртве и пружања подршке жртви, свест о важности разумевања последица које насиље оставља на жртву; хуманост и ненасилно понашање, саосећајност, одговорност према сопственом и туђим животима; свест о важности развоја нулте толеранције на насиље; критички однос према дискриминацији и насиљу.

3. функционални – ученици/-е ће стећи следеће вештине: препознавање различитих појавних облика свих врста насиља, опрезност у партнерским везама, критичко мишљење, емпатију, нулту толеранцију на насиље.

Опште међупредметне компетенције: Комуникација, Сарадња

Корелација са предметима: Историја, Социологија, Устав и право грађана

ТОК ЧАСА

Садржај часа – рада

Уводни део часа

Планирано време за реализацију: 10 минута

Наставник/-ца објашњава друштвени контекст у којем се дешава радња романа „Корени” Д. Ћосића, фокусирајући се посебно на родну неравноправност и однос према насиљу. Наставник/-ца путем приказивања дефиниција на сајту „Могу да нећу” (www.mogudapescu.rs) објашњава појам насиља (пример уводног разговора приказан је у Прилогу 1).

Централни део часа

Планирано време за реализацију: 30 минута

Пошто је отворена тема насиља, ученицима/-ама се поставља питање: *Какав сте однос мушкараца према женама приметили у роману?*

У оквиру дискусије наставник/-ца поставља конкретнија питања која се односе на појавне облике насиља заступљене у роману, о злоупотреби моћи у контексту породице, али и о ненасилним односима. Могућа додатна питања за ученике/-це: *Према коме је све усмерено насиље у роману? У којим ситуацијама? Зашто се то прећутно прихвата? Чиме се „оправдава”?*

(Могући одговори ученика/-ца и предлози додатних објашњења наводе се у Прилогу 2).

Ученицима/-ама се потом даље презентује садржај наведеног сајта и они се упознају са врстама насиља:

1. психичко (и социјална изолација и прогањање),
2. физичко,
3. економско,
4. сексуално.

Након ове презентације ученици/-це се деле на четири групе (најлакше по месту седења због уштеде времена) и свака група добија задатак да препозна и наведе по једну врсту насиља међу ликовима романа.

Представник/-ца сваке од четири групе извештава о резултатима групне дискусије.

Наставник/-ца по потреби даје додатна објашњења.

(Могући одговори ученика/-ца дати су у Прилогу 3)

Завршни део часа

Планирано време за реализацију: 5 минута

Након детаљног упознавања и приказивања насиља и његових врста у самом делу, следи закључак којим се истиче „зачарани круг насиља” да би ученици/-е схватили колико се од насилника тешко може одвојити.

(Предлог додатних објашњења наводи се у Прилогу 4)

Закључак је да је овај Ћосићев роман уметнички веома уверљиво насликао психологију свих јунака/-иња, посебно истичући вишеструку симболику корена, који расветљавају једну српску породицу из свих углова који су меродавни и данас (порекло породице, односи међу члановима и чланицама породице, социјални статус, друштвени утицај, углед, моћ, питање наследника), а видимо да се готово ништа од овога у породици Катић није постигло без примене насилног понашања.

Наставник/-ца прави везу са уводним делом и подсећа да је насиље у породици и данас присутно, али да је овакав вид понашања данас неприхватљив и кажњив.

Литература:

- *Приручник за превенцију родно заснованог насиља*, Београд, Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, УНИЦЕФ, 2015. <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Prirucnik-za-prevenciju-RZN.pdf>
- *Истраживање родно заснованог насиља у школама у Србији*, Београд, Центар за студије рода и политике, Факултет политичких наука Универзитета у Београду, 2015. http://www.unicef.rs/wpcontent/uploads/2016/09/Istrazivanje_rodno_zasnovanog_nasilja_u_skolama_u_Srbiji.pdf
- *Национална студија о друштвеном проблему сексуалног злостављања деце у Републици Србији*, Београд, Инцест Траума Центар, 2015. http://incesttraumacentar.org.rs/files/2015/ITC_2015_Srbija__Nacionalna_studija_o_seksualnom_nasilju_nad_decom.pdf
- Сајт Аутономног женског центра „Могу да нећу”: www.mogudanecu.rs

НАПОМЕНА:

Прилог 1:

Предлог уводног разговора

Прочитали смо и анализирали роман „Корени” Д. Ћосића. Знамо да је радња романа смештена у српско село пред крај 19. века и да је наше друштво тада било веома социјално раслојено: владала је хајдучија, важило је право јачег – и у породици и у политици. То је значило неравноправан положај не само у класном (социјалном) смислу, него и у родном смислу, јер су жене биле у веома подређеном положају у односу на мушкарце. Тада се насиље толерисало и сматрало приватном ствари једне породице, чак и уобичајеним и општеприхваћеним моделом понашања, посебно на селу. Поновићемо да се данас сваки вид насиља сматра злочином, те је – као такво – насиље забрањено понашање, а свако родно засновано насиље представља кршење женских људских права и показатељ неравноправног статуса жена у друштву (90% жртава насиља су жене, а 90% насилника су мушкарци). Насиље је инструмент којим се осигуравају доминација и моћ. То је свесна и намерна активност, а не, као што се обично мисли, последица алкохолизма, поремећаја личности, болести, „лоше нарави”, беса и слично. Насиље је злоупотреба моћи да би се успоставила контрола.

Прилог 2:

Могући одговори ученика/-ца и додатна објашњења наставника/-це током дискусије о односу мушкараца према женама у роману

Ученици/-е ће набројати: мушкарци су доминантни, све је по њиховом, једино они одлучују о свему, једино они располажу новцем, њима је све дозвољено, а женама готово ништа, они одлучују о судбини деце (да ли ће се школовати, са ким ће основати породицу и слично), уливају страхопоштовање својим породицама (навешће примере Аћима и Ћорђа). Има, међутим, и примера поштовања мушкараца према женама и готово равноправног понашања, јер је ипак тада почела и еманципација народа и његов духовни преображај – то су зачеци, корени просвећивања српског сељака (нпр. Василије није био насилан према Кати, као ни њен други муж Лука Дошљак, ни Вукашин према Олги, као ни слуга Тола Дачић према Анђи). Посебно се истиче тзв. „коришћење мушких привилегија”, које лежи у корену насилног понашања Аћима и Ћорђа. Ученици/-е одмах препознају мушке привилегије међу јунацима. Наводе пример какав је био живот Живане са Аћимом (јер ју је он – мршаву и нејаку – присиљавао на тежак физички рад, а што је најгоре,

мучио ју је и тукао што није могла да му роди више од двоје деце, тј. синова, да се она на крају разболела и умрла). Ученици/-е се питањима наводе на закључак да се супруга/мајка није ништа питала о судбини деце и да је муж/отац одредио кога ће школовати, а кога не, као и кога ће именовати за наследника имања, а кога за наследника у политици, вршећи притом насиље не само над женом него и над децом. Ћорђе је жртва очевог насиља (он му је бирао жену јер је Симкина мајка Милунка Аћиму била љубавница, а једра и јака Симка требало је да му роди доста наследника), али је и сам насилан према својој супрузи (када схвати да не могу имати деце ни након 15 година брака, он је психички и физички малтретира, тера од себе, оставља, вара са другим женама и на крају, у очају и пијанству наговара да затрудни са слугом Толлом јер се њему рађају само мушка деца).

Прилог 3:

Могући одговори ученика/-ца на основу вежбе у групама

Ученици/-е ће приметити да је насиље окренуто не само према супругама и деци него и према политичким неистомишљеницима. Још једно запажање – историја се понавља јер ни Ката са чувеним Василијем није имала деце, па је изродила децу са слугом (отуда и корени Аћимове искомплексираности властитим пореклом и стална жеља за доказивањем), као што је и Симка родила Адама са Толлом.

Прилог 4:

Предлог додатних објашњења наставника/-ца у оквиру завршног дела часа

Насилник демонстрира моћ и држи контролу на различите начине – застрашивањем, претњама, уценама, приказивањем и доказивањем „угледа“ у друштву, држањем жртве у социјалној изолацији и економској зависности, све до те мере да жртва почиње да се самооптужује, преиспитује и чини све да удовољи насилнику само да би избегла поновно насиље. То доводи до њеног физичког, психичког и сваког другог пропадања. (Ученици набрајају, с једне стране, шта је све Симка чинила не би ли родила сина и на крају, после порођаја, и умрла, а с друге – шта је чинио несрећни Ћорђе не би ли био у очевој милости и некако преузео Вукашиново место у очевом срцу.)

Енглески језик и књижевност

ПРИПРЕМА ЗА НАСТАВНИ ЧАС⁵ (двочас)

Наставнице:

Душица Момирски и Маја Ћукић

Школа: Медицинска школа, Зрењанин

Наставна јединица:

The Southpaw by Judith Viorst

Образовни профил: Сви профили

Наставни предмет: Српски језик и енглески језик

Наставна тема: Комуникација

Тип часа: Обрада

Методе рада: Дијалогска, рад у малим групама, рад на тексту

Место извођења: Учионица

Потребан материјал: Интерактивна табла или рачунар за приказивање текста или одштампан материјал у одговарајућем броју примерака, стикери, фломастери

ЦИЉ ЧАСА: Ученици/-е ће имати прилику да се упознају са књижевним текстом написаним у форми порука, разматраће форму књижевног дела, анализираће ликове и положај дечака и девојчица у спорту.

⁵ Адаптација сарадничког часа припремљеног у оквиру пројекта „Сарадњом до знања” Министарства просвете, науке и технолошког развоја

Задаци:

1. образовни – ученици/-е ће након одржаног часа и самосталног учења бити способни да разумеју текст написан у форми порука, умеће да анализирају књижевну форму и ликове, те да препознају родну дискриминацију.

2. васпитни – код ученика/-ца развијамо свест о постојању родних разлика, критички став према родној неравноправности.

3. функционални – ученици/-це ће стећи следеће вештине: решавање проблема; комуникацију; естетичку компетенцију, одговорност за учешће у демократском друштву.

Опште међупредметне компетенције: Комуникација

Корелација са предметима: Социологија, Грађанско васпитање, Психологија

ТОК ЧАСА

Садржај часа – рада

Уводни део часа

Планирано време за реализацију: 15 минута

Наставник/-ца саопштава ученицима/-ама тему часа, објашњава начин рада, договара се са њима о правилима понашања (јављање за реч, понашање током дискусије, постављање питања...).

Наставник поставља ученицима/-ама следећа питања:

Како изгледа СМС комуникација међу тинејџерима/-кама? На који се начин употребљавају велико и мало слово, скраћенице? Како изгледа СМС порука кад се посвађаш са пријатељем/-ицом?

Централни део часа

Планирано време за реализацију: 65 минута

Наставник/-ца позива ученике/-це да прочитају текст *The Southpaw* да би сазнали како је дошло до конфликта између двоје пријатеља, дечака и девојчице, и како се тај конфликт разрешава.

Уколико је потребно, наставник/-ца објашњава значење појединих речи.

Наставник/-ца пита ученике/-це да ли им се свиђа текст, шта мисле о форми текста. Како пријатељи постају непријатељи? Колико је ауторка овом формом успела да дочара конфликт и ликове? Зашто се актери дописују порукама? На чему је заснован конфликт? Ко побеђује у конфликту, и како?

На чијој сте страни у конфликту? Зашто? Када долази до промене у Ричардовом ставу? Да ли је конфликт разрешен? На који начин? Да ли остају пријатељи? Да ли дечаци у спорту потцењују девојчице? Имамо ли женске и мушке спортове?⁶ Да ли се Џенет изборила за девојчице из освете или из солидарности?

Поруке почињу учтиво са „Драги...“. Како поруке изгледају у даљој комуникацији?

Колико су исправне твоје поруке – граматички, правописно, по бонтону? Колико често признајеш своју грешку? Да ли си у стању да се искрено извиниш?*

Наставник/-ца позива ученике/-це да на стикерима излистају што више ставова о типичним карактеристикама дечака и девојчица, мушкараца и жена, а потом и да наведу мишљења о погодним или адекватним пословима и спортовима за жене и за мушкарце. Ученици/-е лепе стикере на таблу, а наставник/-ца чита наглас и сумира сличне наводе. Наставник/-ца објашњава појмове пола и рода, родних улога и родно засноване дискриминације. Наставник/-ца наводи податке о учешћу жена и мушкараца у спортовима у Војводини/Србији.

.....
6 Скренути пажњу ученицима да постоје истраживачице, попут проф. др Виолете Шиљак, које се темељно баве историјским приказом учешћа жена у спорту, од античких времена до данас.

Наставник/-ца поставља питања, а ученици/-це дискутују: Да ли сматрате да се мења ситуација у вези са положајем жена или мушкараца у друштву? Како то видите? Да ли сте ви или неко кога ви познајете имали искуство да није могао/-гла да се бави нечим јер је то сматрано неприкладним за пол те особе? Наставник/-ца истиче да се друштвени положај жена и мушкараца мења током времена и наводи примере (жене на водећим положајима, жене у екстремним спортовима, право гласа, мушкарци који остају код куће да негују децу и сл.).

Завршни део часа

Планирано време за реализацију: 10 минута

Наставник/-ца сумира тему часа подсећајући на значење појмова пол, род, родна улога, родна дискриминација.

Наставник/-ца даје ученицима/-ама следећи домаћи задатак: припремити кратак приказ (до 250 речи) особе која својим активностима (спортом или одређеним занимањем) негира традиционалне ставове о родним улогама жена и мушкараца.

Литература:

- Литература за ученике/-це: The Southpaw, <https://betterlesson.com/lesson/588742/the-southpaw>
- *Положај жена у спорту у Војводини* <http://www.podrska.org.rs/pubs/ZeneSportMsve%5B2%5D.pdf>
- *Извештавање о спорту – увођење родне димензије* <http://www.podrska.org.rs/pubs/izvestavanje-o-sportu-uvodjenje-rodne-dimenzije.pdf>
- *Приручник за превенцију родно заснованог насиља*, Београд, Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, УНИЦЕФ, 2015. <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Prirucnik-za-prevenciju-RZN.pdf>
- *Истраживање родно заснованог насиља у школама у Србији*, Београд, Центар за студије рода и политике, Факултет политичких наука Универзитета у Београду, 2015. http://www.unicef.rs/wpcontent/uploads/2016/09/Istrazivanje_rodno_zasnovanog_nasilja_u_skolama_u_Srbiji.pdf
- Сајт Аутономног женског центра „Могу да нећу”: www.mogudanecu.rs

НАПОМЕНА:

***Алтернативно**, након читања текста могла би да се изведе „акваријум” вежба према следећем опису:

На почетку, замоле се ученици/-е да одаберу пар који ће глумити Ричарда и Џенет. Затим се од њих тражи да идентификују разлог сукоба и да објасне ко је, према њивом мишљењу, у праву. На основу одговора могу да се деле у групе за акваријум. Основна концепција акваријума заснована је на томе да се ученици поделе у зависности од тога да ли се слажу са Ричардом или Џенет, да се јаве два добровољца/ добровољке који ће водити дискусију о разлозима сукоба са акцентом на родним улогама, стереотипима и положају девојчица и жена у спорту (наставник/-ца преузима улогу модератора). Остатак одељења чинио би унутрашњи и спољашњи круг (деле се на основу тога да ли су за главну тему дискусије или против ње). Задатак би им био да – на основу постављених питања у вези са родним улогама и стереотипима које би осмислио наставник/-ца (па и ученици/-е) – прате развој дискусије и да се, уколико сматрају да има потребе, укључују у њу. Завршни део користио би се за сумирање дискусије, извођења закључака и кратак едукативни део о родним улогама и учешћу жена у спорту у Србији.

Социологија / Социологија са правима грађана

ПРИПРЕМА ЗА НАСТАВНИ ЧАС

Наставница: Гордана Тришовић
Школа: Медицинска школа, Краљево

Наставна јединица: Родна неједнакост

Образовни профил: Зубни техничар
Наставни предмет: Социологија
Наставна тема: Друштвене неједнакости
Тип часа: Обрада
Методе рада: Монолошко-дијалогска, рад у малим групама
Место извођења: Учионица
Потребан материјал: Табла, папир

ЦИЉ ЧАСА: Повећано разумевање појмова пол, род, родна неједнакост, родна равноправност и информисање, мотивисање ученика/-ца за активни однос према поштовању родних права, различитости и равноправности.

Задаци:

1. образовни – ученици/-е ће након одржаног часа и самосталног учења бити способни да разумеју и дефинишу појмове пол, род и родни идентитет, да разумеју разлику између појмова родни и полни идентитет, да разумеју механизме настанка и друштвених околности које их условљавају, да дефинишу и разумеју појам родна равноправност.

2. васпитни – код ученика/-ца развијамо активан однос према родним правима и равноправности између полова.

3. функционални – ученици/-е ће стећи следеће вештине: прихватање и уважавање различитости и толеранције међу половима, критичко мишљење.

Опште међупредметне компетенције: Сарадња, Комуникација

Корелација са предметима: Грађанско васпитање, Устав и права грађана

ТОК ЧАСА**Садржај часа – рада****Уводни део часа**

Планирано време за реализацију: 5 минута

Час започиње дефинисањем појмова род и пол како би ученици/-е разумели шта је родни идентитет и како он настаје, као и шта су родне неједнакости.

Централни део часа

Планирано време за реализацију: 30 минута

Рад у малим групама и презентација ученика/-ца (15 минута)

После дефинисања појмова род и пол, ученици/-е се деле на неколико група.

Једна група добија задатак да наведе све оно што се сматра типично мушким и типично женским својствима у друштву (понашање, улоге и активности, особине и својства одређеног пола).

Друга група треба да наведе све што се сматра мушким и женским својствима у идеалном друштву – друштву у којем владају једнакост и равноправност без родних предрасуда и стереотипа.

Приликом поделе задатака треба водити рачуна да бар две групе имају исти задатак.⁷

Ученици/-е се подстичу да наводе што конкретније примере, нарочито оне из властитог искуства.

Ученици записују на папир сва својства која се везују за жене и мушкарце.

По завршетку рада представник/-ца сваке групе извештава о резултатима групног рада (папири са наведеним карактеристикама постављају се на таблу). У случају да ученици не користе папир, представник групе треба да запише својства на таблу.

Предавање (15 минута)

Наставник/-ца објашњава да се процесом социјализације обликују родни идентитет и родне улоге.

Наставник/-ца наглашава да проблем није у различитим родним улогама, већ у томе како те улоге друштво перципира и вреднује јер је то основа неједнакости и дискриминације. Наставник/-ца подстиче ученике/-це да наведу примере неједнакости.

.....
7 Уколико се не појаве типични ставови попут: жене су слабији пол, мање способне, женама је место у кући, намењена им је улога мајке, домаћице и супруге, за жене је приватна сфера, а не јавна и слично... треба их навести као кључне за стварање родне неједнакости.

Наставник/-ца дефинише родне неједнакости (теоријски оквир дат је у напмени). Од ученика се тражи да наведу примере родне неравноправности, какав је по њиховом мишљењу положај жена у друштву и да ли су они или неко њима близак некада стављени у неравноправан положај⁸.

Скреће се пажња на разлике између модерног и традиционалног друштва. Наставник/-ца подстиче ученике/-це да наведу поступке помоћу којих друштво може да постигне промене у родним улогама тако да оне одражавају толеранцију и равноправност: Шта сви појединци /све појединке могу да учине у свом окружењу – у породици, школи, граду? У којим областима су потребне и могуће промене? Које би активности биле подстицајне за активно укључивање ученика/-ца?

Завршни део часа

Планирано време за реализацију: 10 минута

У завршном делу часа издвајају се кључни појмови и кратко се обнавља градиво:

- појам рода,
- појам пола,
- како се формира родни идентитет,
- како на то утичу фактори социјализације,
- шта је родна неједнакост (примери),
- улога државе у спровођењу родне равноправности (механизми и активности).

Литература:

- *Социологија за 4. разред гимназије и 3. разред средњих стручних школа*, Београд, Завод за уџбенике, 2011,
- Национална стратегија за родну равноправност 2016–2020 са Акционим планом за 2016–2018. годину, Влада Републике Србије. <http://www.mgsi.gov.rs/lat/dokumenti/nacionalna-strategija-za-rodnu-ravnopravnost-za-period-od-2016-do-2020-godine-sa-akcionim>
- За више информација наставници и наставнице могу посетити сајт Аутономног женског центра „Могу да нећу”: www.mogudanecu.rs.

НАПОМЕНА:

Теоријски оквир и напомене за реализацију часа:

- пол – односи се на биолошка својства и разлике између мушкараца и жена.
- род – друштвено конструисана својства – културно и историјски условљена и променљива.

Друштвене особине (род) везују се за одређене друштвене и културолошке особине појединаца/-нки. Родно засноване разлике између полова производ су културе и друштвених група у којима се појединац/-нка развија.

Процесом социјализације обликују се родни идентитет и родне улоге тако што се биолошке разлике приказују као природне, очекиване, непроменљиве. Тај процес започиње у породици, затим у школи, у вршњачкој групи и у медијима. На пример, девојчице се уче послушности и покорности, а дечаци да буду храбри и успешни; девојчице да буду пасивне, дечаци да буду активни; за девојчице је „розе”, а за дечаке – „плаво”, за девојчице су „лутке и шерпице”, а за дечаке – „камиони и пиштољи”.

8 Као могући примери родних неједнакости се наводе: жене су чешће незапослене, ређе се налазе на руководећим положајима, мање су заступљене у политици, а самим тим и у доношењу одлука, чешће су жртве мобинга и притисака на послу и сл.

Иако се различите родне улоге перципирају и вреднују на различите начине, у свим друштвима и историјским периодима мушке родне улоге биле су привилеговане. То представља основу неједнакости и дискриминације (системске и индивидуалне) и онемогућава аутентичан развој појединца/-нке, укључујући и преиспитивање родних идентитета.

Родна неједнакост представља неравноправне могућности мушкараца и жена да располажу друштвеним ресурсима и да утичу на процес одлучивања.

У развијеним друштвима води се политика родне равноправности, што укључује активности државних органа (владе, министарства, тела и комисија, радних група), независних институција (нпр. Повереника за заштиту равноправности, Заштитника грађана – заменице за родну равноправност), као и примену различитих мера (закона, стратегија, акционих планова, јавних кампања, образовних програма и др.).

ПРИПРЕМА ЗА НАСТАВНИ ЧАС

Наставник: Александар Лазић
Школа: Средња школа „Жикица
Дамњановић”, Смедеревска Паланка

Наставна јединица: Кршење права детета

Образовни профил: Хемија, неметали и графичарство

Наставни предмет: Социологија, Социологија са правима грађана, Устав и право грађана, Грађанско васпитање

Наставна тема: Људска права и слободе; структура и организација друштва

Тип часа: Обрада

Методе рада: Монолошка, дијалогска, рад у групама

Место извођења: Учионица

Потребан материјал: Прилог 1: Примери прича за ученике/-це

ЦИЉ ЧАСА: Упознавање ученика/-ца са појмом и облицима насиља у породици и са родно заснованим насиљем као једним од савремених облика експлоатације људи.

Задаци:

1. образовни – ученици/-це ће након одржаног часа и самосталног учења бити способни да дефинишу родно засновано насиље, наброје и дефинишу облике и врсте насиља, наброје и дефинишу основна људска права, уоче разлику између кршења права детета и родно заснованог насиља.

2. васпитни – код ученика/-ца развијамо свест о постојању родно заснованог насиља, свест о важности развоја нулте толеранције на родно засновано насиље.

3. функционални – ученици/-це ће стећи следеће вештине: критичко мишљење, емпатију, вештине аргументације.

Опште међупредметне компетенције: Комуникација, Сарадња

Корелација са предметима: Устав и право грађана, Грађанско васпитање, Социологија

ТОК ЧАСА**Садржај часа – рада****Уводни део часа**

Планирано време за реализацију: 5 минута

Наставник/-ца саопштава ученицима/-ама циљ и тему часа, објашњава начин рада, договара о правилима понашања (јављање за реч, понашање током дискусије, постављање питања...).

Централни део часа

Планирано време за реализацију: 10 минута

Наставник/-ца уводи ученике/-це у тему. Поставља им следећа питања: Да ли можемо укратко да поновимо како смо на претходним часовима дефинисали људска права? Која основна људска права има сваки човек? Да ли можете да наведете неки пример кршења људских права?

Наставник/-ца затим укратко подсећа ученике/-це на то шта су људска права, подсећа их на изворе људских права (*Универзална декларација о људским правима, Конвенција о правима детета*) и на њихове чланове, те наводи ситуације у којима долази до кршења (повреде) или злоупотребе људских права.

Наставник/-ца затим поставља ученицима/-ама питања: Шта је насиље? Које врсте насиља постоје?

Наставник/-ца затим укратко објашњава ученицима/-ама шта су родно засновано насиље и насиље у породици. Наставник/-ца пита ученике/-це ко су најчешће жртве насиља у породици и родно заснованог насиља (жене, деца, старији и немоћни чланови/-це породице). Након добијеног одговора наставник/-ца наводи ученике да покушају да утврде разлог за ову појаву, а потом објашњава дисбаланс моћи и контроле, доминацију, дискриминацију, зависну позицију, злоупотребу поверења – као узроке и последице насиља. Коначно, наставник/-ца тражи од ученика/-ца да наведу врсте насиља у породици или родно заснованог насиља (нпр. физичко, психичко, економско, сексуално, социјално (изолација и контрола), прогањање...).

Припрема за дискусију и анализу ситуација насиља у породици (10 минута)

Наставник/-ца моли ученике/-це да се поделе у мање групе. Свака група добија „скицу“ једне ситуације насиља. Ученици у оквиру мањих група читају ситуације које су добили. Њихов је задатак да препознају врсту насиља (физичко насиље, психичко насиље итд.), да идентификују насилника и жртву, те да укратко објасне на основу чега су закључили да је реч о тој врсти насиља. Свака група на почетку бира једну особу која ће говорити у име свих наводећи заједничке закључке.

Дискусија (15 минута)

Наставник/-ца замоли сваку групу да презентује резултате групног рада. Након сваке презентације наставник/-ца поставља питање члановима/-цама групе: О којој врсти насиља је реч? Ко су жртве, а ко је насилник? Затим пита све ученике/-це да ли се слажу са мишљењем групе, да ли неко има нешто да дода подсећајући ученике/-це на дефиниције. Дискусија се сада води не само у оквирима те групе него целог одељења.

Завршни део часа

Планирано време за реализацију: 5–10 минута

Наставник/-ца укратко сумира све најважније појмове наводећи да је родно засновано насиље део савремених облика друштвених неједнакости и експлоатације људи путем предрасуда о женама.

Наставник/-ца укратко информисе ученике/-це о томе коме се могу обратити за

помоћ (у школи и изван ње) и како могу помоћи жртви. Информише ученике/-це о томе ко су чланови/-ице школског Тима за заштиту ученика/-ца од насиља, злостављања и занемаривања.

Наставник/-ца упућује ученике/-це на сајт „Могу да нећу“

Ако ученици/-це покажу интересовање за тему, наставник/-ца може да их подстакне да за наредни час осмисле план акције која би имала за циљ да повећа свест ученика/-ца (или грађана/-нки) о значају развоја „нулте толеранције“ на насиље у породици и о поштовању људских права.

Литература:

- *Мапирање породичног насиља према женама у централној Србији*, http://www.rs.undp.org/content/serbia/sr/home/library/womens_empowerment/mapiranje-porodicnog-nasilja-nad-zenama.html
- Сајт Аутономног женског центра „Могу да нећу“, www.mogudanecu.rs.
- Вулетић, В. *Социологија – уџбеник за четврти разред гимназија и трећи разред средњих стручних школа*, Klett, 2017.
- *Приручник за наставнике грађанског васпитања, друга година средње школе*, Министарство просвете, 2002.

НАПОМЕНА:

Прилог 1:

*** Предлог „скица“ за ситуације насиља:**

Скица 1 (физичко насиље над дететом): Кад његов отац дође са посла нервозан или када се напије, почне да виче на све по кући, те да физички напада и мајку и дечака. У кући је мир само када оде на дужи пут (отац вози камион). Некада, дечака само гура, вуче, уврће му руку или ухо, чупа за косу и застрашује га. Некад добије тако велике батине да су му ноге и руке пуне модрица. У школи мора да крије модрице јер га је срамота од другова, који би му се ругали. Чини му се да ово неће проћи док не одрасте и док се не супростави оцу.

Скица 2 (психичко насиље над дететом): Мајка се обраћа детету које је изгубило новац док се играло (испао му је из џепа): „Не знаш ништа да цениш. Врло си незахвалан и безобразан. Видиш колико се мучимо, а ти си неодговоран и бескористан. Мало те кажњавамо – да те строже кажњавамо знао би да чуваш ствари“. Дечак се оправдава. Мајка наставља: „Не желим да те слушам. Ако волиш своје родитеље, размислићеш о свом понашању. Сада право у собу и да те више нисам видела ни чула“.

Скица 3 (психичко насиље над женом): Од када је у браку, већ три године, ова жена се сасвим ретко виђа са својим пријатељицама, оне не долазе код ње нити она може да их посећује. Њен муж каже да му се њене пријатељице не допадају, да лоше утичу на њу, да имају претерано слободно понашање за жену. Он се већ више пута сукобио са њеном мајком и сестром, због чега ни оне не долазе да их посећују. Иако живи релативно близу својих родитеља, ова жена иде сасвим ретко код њих, за славу, Нову годину и рођендане. Њој се то не свиђа, али не може да поднесе свађе, погрдне речи или, с друге стране, ћутање које траје данима уколико не испуни мужевљева очекивања.

Скица 4 (економско насиље над женом): Иако је жена запослена, сав новац (обе плате) налази се код њеног мужа. Он планира све трошкове и тражи да се она придржава тог плана. Свако јутро када крене на посао, он јој даје 100 динара за доручак. То је сума за коју она може да купи две погачице, али не и нешто друго што би јела, због чега ју је срамота од колегиница и колега са којима доручкује. Када добије плату, ако купи чоколаду деци, а није питала мужа, он је у стању да се посвађа и да данима не говори са њом.

Историја

ПРИПРЕМА ЗА НАСТАВНИ ЧАС

Наставница: Драгица Крајчир
Школа: Средња школа „Светозар Милетић”, Нови Сад

Наставна јединица:
Успон Немањића у 14. веку и положај жена у средњовековном друштву

Образовни профил: Пословни администратор
Наставни предмет: Историја
Наставна тема: Средњи век
Тип часа: Обрада новог градива
Методе рада: Монолошка, дијалогска, илустративно демонстративна, текстуална
Место извођења: Учионица
Потребан материјал: Табла, интернет, родослов Немањића

ЦИЉ ЧАСА: Упознавање ученика/-ца са члановима и чланицама породице Немањић, њиховим значајем и утицајем на Србију и Балкан у 14. веку, интерперсоналним и родним односима, положајем жена у средњем веку.

Задаци:

1. образовни – ученици/-це ће након одржаног часа и самосталног учења моћи да разумеју положај жена у средњовековном друштву, препознају неприхватљиве родне улоге у данашњем времену, уоче главне одлике друштва и односа у друштву и држави у средњовековном периоду.

2. васпитни – код у ченика/-ца развијамо националну и културну свест путем упознавања са деловањем одређених личности, свест о положају жена и неравноправности полова у средњовековној Србији.

3. функционални – ученици/-е ће стећи следеће вештине: емпатију, критичко мишљење и аналитичке вештине, технолошке вештине (примена информационо-комуникационих технологија, попут телефона и интернета, помоћу којих ће доћи до појединих података о теми која је у фокусу часа), просторно сналажење (путем употребе историјских карата).

Опште међупредметне компетенције: Сарадња, Одговорно учешће у демократском друштву

Корелација са предметима: Географија, Ликовна уметност, Књижевност

ТОК ЧАСА**Садржај часа – рада****Уводни део часа**

Планирано време за реализацију: 5 минута

Понављамо претходне наставне јединице посматрајући родослов Немањића који се налази на зиду учионице. Ученици/-е објашњавају по чему је свако од њих, закључно са Стефаном Урошем, био познат, шта је урадио и како је то утицало на развој средњовековне Србије.

Централни део часа

Планирано време за реализацију: 30 минута

Ученици/-е се деле у три групе, сваки ред у учионици чини једну групу. Бира се ученик/-ца који је вођа групе и који ће презентовати кључне информације. Прва група добија задатак да у свеске запише наслов Симонида, друга група записује у свеске наслов Милутин, а трећа Драгутин.

Свака група има задатак да, користећи сајт <http://srednjeskole.edukacija.rs/>, пронађу име Симониде, Милутина и Драгутина.

Имају 10 минута да прочитају текст и у свеске запишу најважније информације о овим личностима, а након тога представник/-ца сваке групе наводи податке до којих су дошли.

У наредних 20 минута наставник/-ца поставља питања којима их уводи у дискусију:

1. Ко су Урошеви синови?
Када и како долазе на власт?
2. Да ли постоји сукоб између два брата у погледу власти? Какав?
3. Са ким ратује Милутин? Које територије осваја? Покажите ми на карти.
4. Каква личност је Милутин? Колико пута се женио? Шта се десило са његовим женама? Ко му је била последња жена и колико је година имала када се удала за њега?
5. Да ли је имала избор када се морала удати са 6 година за човека који је 40 година старији од ње? Да ли је имала деце са њим? Зашто не? Овде им треба прочитати цитат: „...ако је Милутин употребио Симониду полно још као неразвијено дете и покварио јој материцу, то је било јасно да ће тај брак остати неплодан” (Владимир Ћоровић, *Историја Срба*, 1989:282).
6. Шта се десило са Симонидом после Милутинове смрти?

7. Како се осећате након овога што сте сазнали? Које можемо данас да се обратимо уколико дођемо у контакт са оваквим догађајима? Да ли је Симонида могла неком да се обрати? Какав је однос према жени у средњем веку? Какав је однос друштва према женама које потичу из виших друштвених слојева?
8. Да ли знамо како су изгледале ове личности? Како знамо? Где се налазе њихови портрети? Шта примећујемо на фрески Симониде у манастиру Грачаница?

Завршни део часа

Планирано време за реализацију: 5 минута

Ученици/-е за домаћи добијају задатак да напишу кратак есеј о томе шта мисле о Симонидином животу (тема: „Најмлађа српска краљица Симонида“). Након тога наставник/-ца чита песму Милутина Ракића „Симонида“. Песму треба анализирати на часовима Српског језика и књижевности у сарадњи са наставником/-цом српског језика.

Литература:

- Мавро Орбини, *Краљевство Словена*, Ганеша, 2016;
- Владимир Ћоровић, *Историја Срба*, Бигз, 1989;
- *Национална студија о друштвеном проблему сексуалног злостављања деце у Републици Србији*, Београд, Инцест Траума Центар, 2015.

НАПОМЕНА:

ИСХОДИ / ЗАКЉУЧЦИ ДО КОЈИХ БИ УЧЕНИЦЕ/-ЦИ ТРЕБАЛО ДА ДОЂУ: Ученици/-е би из овог разговора требало да науче шта се све сматра сексуалним насиљем и силовањем и због чега је било који вид сексуалног злостављања жена и деце недопустив. Било би добро овом приликом ученице и ученике упутити на институције и организације којима могу да се обрате уколико су они (или неко њима близак) жртве сексуалног насиља. Важно је да ученице и ученици разумеју да идеализоване представе српских средњовековних владара или њихов историјски значај не могу и не смеју да умање и избришу историјске чињенице које се тичу њиховог поступања према женама. Са друге стране, ученицима треба скренути пажњу да су средњовековне српске жене, нарочито оне које су биле на моћним позицијама имале велики утицај и улогу на српску културу, школство, дипломатију, политику....

Извори:

- Игњатовић, Т. (ур.), *Зашто и како о теми родно заснованог насиља у школском програму у средњим школама?*, Београд, Аутономни женски центар, 2018.
- Томин, С. *Мужаствене жене српског средњег века*, Београд, Академска књига, 2011.

Логика са етиком

ПРИПРЕМА ЗА НАСТАВНИ ЧАС

Наставница:

Надежда Арсова-Георгиева

Школа: Правно-пословна школа, Ниш

Наставна јединица:

Пол и род

Образовни профил: Сви профили

Наставни предмет: Логика са етиком

Наставна тема: Лични идентитет, слобода и одговорност

Тип часа: Обрада

Методе рада: Монолошка, дијалошка, радионичарска

Облик рада: Фронтални рад, рад у паровима, индивидуални рад

Место извођења: Учионица

Потребан материјал: Картице за ученике/-це (Прилог 1); Материјали за ученике/-це: Пол и род (Прилог 2), Улоге и идентитет (Прилог 3); табла и креда или флип-чарт и фломастери; стикери.

ЦИЉ ЧАСА: Упознавање ученика/-ца са појмовима пол, род и идентитет уз унапређење разумевања разлика између тих појмова и подстицање критичког разматрања постојећих родних улога и ставова о њима.

Задаци:

- 1. образовни** – ученици/-це ће након одржаног часа и самосталног учења бити способни да дефинишу термине пол, род, идентитет; да разумеју разлику између пола и рода; да разумеју улогу идентитета.
- 2. васпитни** – код ученика/-а развијамо свест о родним улогама, толеранцију и прихватање различитости, критички став према постојећим родним улогама, преиспитивање постојећих ставова о родним улогама.
- 3. функционални** – ученици/-е ће стећи следеће вештине: изношење критичког мишљења, аргументовање ставова, емпатија.

Опште међупредметне компетенције: Комуникација, Сарадња, Рад са подацима и информацијама, Одговорно учешће у демократском друштву

Корелација са предметима: Социологија, Филозофија, Грађанско васпитање

ТОК ЧАСА

Садржај часа – рада

Уводни део часа

Планирано време за реализацију: 5 минута

Наставник/-ца саопштава ученицима/-ама тему часа, објашњава начин рада, договара се са њима о правилима понашања (јављање за реч, понашање током дискусије, постављање питања...).

Централни део часа

Планирано време за реализацију: 30 минута

Наставник/-ца води разговор са ученицима/-ама о идентитету, постављајући им следећа питања: Шта је идентитет? Шта дефинише наш идентитет и како се приказујемо другима? Како видимо себе, како нас други виде?

Ученици/-е учествују у уводном разговору, одговарајући на постављена питања и износећи своја размишљања.

Наставник/-ца замоли ученике/-це да у паровима размисле о особинама и улогама жена и мушкараца (пожељно је да наведу што више различитих физичких, биолошких и друштвених разлика, особина и улога мушкараца и жена).

Ученици наводе биолошке и друштвене особине и улоге мушкараца и жена.

Наставник/-ца отвара дискусију са циљем да се након ње изведу дефиниције пола и рода. (Питања за дискусију дата су у напмени.)

Ученици/-е износе своја размишљања у вези са наведеним питањима, а један ученик/-ца (доброволац/-љка) записује одговоре на таблу или пано.

Наставник/-ца даје неким ученицима/-ама припремљене картице (Прилог 1).

Они читају текстове који се налазе на картицама⁹, а затим учествују у дискусији на нивоу одељења са циљем да се разуме дати термин (питања су дата у напмени).

Наставник/-ца прати и, уколико се укаже потреба, усмерава ток дискусије.

Наставник/-ца на крају укратко сумира све отворене теме са нагласком на ученичке закључке.

Наставник/-ца сугерише ученицима/-ама да за више информација могу да посете сајт Аутономног женског центра „Могу да нећу“: www.mogudanescu.rs

9
Теоријски оквир часа представљају картице и материјали за ученике/-це. За више информација о теми наставници могу посетити сајт Аутономног женског центра „Могу да нећу“ www.mogudanescu.rs.

Завршни део часа

Планирано време за реализацију: 10 минута

Наставник/-ца дели ученицима/-цама стикере и замоли их да на њих напишу по једну ствар коју су научили или која им је била најзанимљивија.

Након тога што сви ученици/-е нешто запишу, стикери се лепе на таблу/пано.

(Један ученик/-ца их чита.)

Наставник/-ца даје задатак ученицима/-ама да напишу домаћи задатак о последицама различитог вредновања родних улога, али и о врстама дискриминације и предрасуда којима се треба супротставити¹⁰.

Наставник/-ца дели ученицима/-ама материјале за ученике/-це (Прилози 2 и 3).

Литература:

- Марковић, М., *Логика за трећи разред гимназије и правно-биротехничке школе*, Београд, Завод за уџбенике и наставна средства, 2011.
- Цветковић В., Н. Цекић и М. Савић, *Филозофија – уџбеник за 4. разред средње школе*, Београд, Завод за уџбенике и наставна средства, 2012.
- Јеремић, М., *Филозофија*, Клетт, 2014.
- Сајт Gayten-LGBT, <https://www.transserbia.org/resursi/teorija/40-pol-i-rod-se-razlikuju-polni-i-rodni-identitet-nisu-isto>
- О Родним идентитетима видети на: https://sh.wikipedia.org/wiki/Rodni_identitet

НАПОМЕНА:**Питања за дискусију****Пол и род:**

Да ли су улоге које имамо у свакодневном животу повезане са полом?

Какве су такозване женске, а какве мушке улоге?

На који начин друштво и средина утичу на одређивање (пожељних) мушких и женских улога?

Картице за ученике/-це:

Како сте разумели појмове о којима сте читали (на картицама)?

На који су начин пол и род повезани са овим појмовима?

Како су друштвено прихваћене интерсексуалне, транссексуалне и трансродне особе?

ПРИЛОЗИ:**Прилог 1: Картице за ученике/-це****Картица 1****Интерсексуалност**

Интерсексуална особа је особа рођена са физичким карактеристикама које су и мушке и женске. На пример, нека интерсексуална особа може имати XX хромозоме, али и орган који је попут фалуса; док нека друга може имати XY хромозоме, али вагину „уместо“ пениса. Интерсексуалне особе могу имати и гениталије које су двозначне или типичне.

.....
 10 Било би пожељно да се након реализације часа организује још један час на којем ће се разговарати о ученичким ставовима изнетим у есеју (домаћи задатак). Наставник/-ца пре отварања разговора може да издвоји ставове који су најзаступљенији и саопшти их ученицима/-цама.

Интерсексуални мушкарци и жене се могу идентификовати као жене, мушкарци или интерсексуални/е, и живети у складу са тим на неки неутралан начин (Дијамонд 1999). Док не постану свесни својих карактеристика, интерсексуална деца могу манифестовати тај неутрални статус у избору гардеробе, фризури и понашања.

Разноликост интерсексуалних карактеристика је толико велика да се могу успоставити само шира уопштавања при тражењу начина да се упореде полни и родни идентитет једне особе. Док неке интерсексуалне особе са лакоћом прихватају неподударност сопствених биолошких карактеристика са начином на који су одгајане и животима којима живе, друге имају великих тешкоћа у мирењу са неслагањем које виде и осећају због друштвених притисака који им се намећу.

У последње време, заједно са већом слободом у многим друштвеним сферама, на Западу постаје уобичајено да интерсексуалне особе прихватају своје карактеристике и идентификују се као интерсексуалне, радије него да се одређују као мушкарци или жене. Ово, нажалост, иде руку под руку са друштвеном ценом која подразумева и правне последице које се могу односити на добијање возачке дозволе, пасоша, извода из књиге рођених, као и ступање у брак.

Картица 2

Транссексуалност

Транссексуална особа је особа чије се полне карактеристике и полни идентитет не поклапају, услед чега има жељу и намеру да промени свој пол, или је делимично или у потпуности модификовала (укључује физичку и/или хормоналну терапију и операције) своје тело и презентацију, изражавајући свој родни и/или полни идентитет и осећај себе.

МТФ (male to female / од мушког ка женском) транссексуалне особе имају женски полни идентитет, док им друштво приписује мушки родни идентитет и доживљава их као мушкарце. Након модификације тела, родни и полни идентитет им се поклапају. Исто важи и за ФТМ (female to male / од женског ка мушком) транссексуалне особе, које друштво препознаје као жене и приписује им женски родни идентитет, док оне саме имају мушки полни идентитет.

Картица 3

Трансродност

У нашем речнику је почео да се користи релативно нов термин, трансродност. Особа која испољава трансродно понашање је она која род посматра као нешто што је или конструисано или урођено, али у сваком случају отворено за различите манифестације. Овај термин је добио веома флуидно значење и често се односи на особе које би у супротном могле бити идентификоване као транссексуалне, интерсексуалне или чак хомо или бисексуалне; дакле, односи се на све које/-и истовремено испољавају одлике или карактеристике и мушкараца и жена. Ова реч постоји од краја 1960-их, када ју је измислила Вирџинија Принс, која се сматра једном од првих јавних трансвестита. Принс је користила израз трансродно да опише особе попут себе, које нису имале потешкоћа са прихватањем да су мушкарци који желе да живе као жене, барем одређено време. Такође, она је овим термином описала жене које су манифестовале мушке карактеристике.

Особе које испољавају трансродно понашање најчешће не желе да промене пол, већ аспекте свог рода. Многе такве особе одбацују дихотомију мушких и женских родних улога и подривају друштвено наметнуте границе рода.

Картица 4

Сексуална оријентација

Полни идентитет, родни идентитет и родне улоге су аспекти живота који се нелогично повезују са сексуалном оријентацијом особе. Сексуална оријентација се односи на пол еротског/-е и/или љубавног/-е партнера или партнерке коју особа преферира.

Најчешће се при опису оријентације користе термини хетеросексуално, хомосексуално и бисексуално. У научном дискурсу, било би пожељније да се ови термини користе као придеви, а не именице, који би се приписивали понашањима, а не људима. У последње време се препоручује и употреба термина androphilic, gynesophilic и ambiphilic који описују сексуалне/еротске партнере и партнерке које особа преферира (andro = мушко; gynesо = женско; ambi = оба; philic = волети) (Диамонд 1997). Употребом ових термина избегава се потреба за дефинисањем пола или рода особе на коју се односи и фокус се ставља на пол пожељног/е партнера или партнерке. Оваква употреба је нарочито погодна за транссексуалне и интерсексуалне особе. На пример, шта би било хомосексуално или хетеросексуално за интерсексуалну особу? Када се говори о транссексуалним особама, често постоје забуне о томе да ли се хомосексуалност односи на време пре или после операције промене пола. Ови нови термини не носе друштвену тежину или табуе као претходни.

Извор:

<https://www.transserbia.org/resursi/teorija/40-pol-i-rod-se-razlikuju-polni-i-rod-ni-identitet-nisu-isto>

Наставник/-ца наводи да су дефиниције појмова преузете са сајта, а да се сличне или делимично различите дефиниције могу наћи у другим изворима.

Прилог 2: Пол и род

Израз пол је биолошка категорија којом су људска бића означена као „женска“, „мушка“ или „интерсексуална“ (људска бића са биолошким карактеристикама које су типичне и за женске и за мушке јединке). Дакле, пол се дефинише пре свега према видљивим анатомским карактеристикама (гениталијама) људског бића и према његовим репродуктивним функцијама.

Израз род означава социјалну категорију која обухвата очекивана, наметнута или усвојена друштвена понашања и улоге жена и мушкараца.

Разликовање пола и рода је битно јер, за разлику од пола – који се сматра биолошким статусом, а који такође може бити приписан – род је конструкт конкретног друштва у конкретном времену и зато је итекако подложен промени. Прихватањем разлике између пола и рода отвара се могућност промене родних улога, родног режима и родног поретка. Мушкарци могу да живе, раде или се понашају као девојчице или жене, без обзира на то да ли је то погодно или не у друштву у коме живе, док жене такође могу да живе, раде или се понашају као дечаки или мушкарци. Овај променљиви аспект живота људских јединки у савременом друштву све више постаје битна карактеристика рода као социјалне категорије.

У нашој језичкој пракси ретко се прави разлика између рода и пола. На пример, закон који уређује права и обавезе мушкараца и жена у друштву, као и однос друштва према људским јединкама, назива се Закон о равноправности полова Републике Србије иако му је крајњи циљ успостављање родне равноправности и

елиминисање свих облика дискриминације заснованих на друштвеном одређењу рода.

Прилог 3: Улоге и идентитет

Улоге које се одигравају најчешће су повезане са полом. Термин улога се користи да означи да се шаблони понашања уче или одигравају као по неком друштвеном коду (Гањон и Симон 1973). Мушкарци и мушке улоге се типично везују за снагу и опасна занимања, док се жене и женске улоге најчешће везују за бригу о деци и њиховом васпитању. Упркос овим стереотипима, ове разлике се све више смањују.

Многе културолошке и друштвене разлике у шаблонима понашања које се везују за два рода, мушки и женски, прихватају се и препознају као друштвени конструкти – појмови и представе које са собом носе одређена очекивања и класификације.

У технолошком западњачком друштву мушкарац није исто што у нетехнолошком афричком друштву. Жена у оба ова друштвена типа не представља исто. Ова културолошка флексибилност је основа аргумената писаца попут Мишела Фукоа. За Фукоа, род, за разлику од пола, треба да се препознаје и прихвата као променљив појам који у различитим контекстима и временима има различита значења.

За транссексуалне и интерсексуалне особе, разлика између пола и рода, која је овде представљена, може постати централни део њиховог бића. Вредности које свака група или индивидуална транссексуална и интерсексуална особа додељује полу и роду могу се веома разликовати. Да би се ове разлике што боље разумевале, потребно је увести и разјаснити још један комплет дефиниција које су сродне са концептом идентитета.

Идентитет је термин који се користи у психологији, али и у свакодневним разговорима. Уобичајено је да се особе „идентификују“ као хомосексуалне, хетеросексуалне, транссексуалне, интерсексуалне и слично, без потребе да их додатно објашњавају. Као што се неке особе идентификују као анархисти/-киње или механичари/-ке.

Полни идентитет је начин на који особа себе (њу или њега) види као мушко или женско. Ово унутрашње убеђење често осликава физичку појаву особе и типичну улогу везану за пол коју развија и одржава, или друштво покушава да му или јој наметне. Родни идентитет је препознавање друштвеног рода који се приписује особи. Типично је да се припадник мушког пола опажа као дечак или мушкарац, а то су друштвени термини којима су „прикачена“ одређена културолошка очекивања. Исто важи и за женски пол.

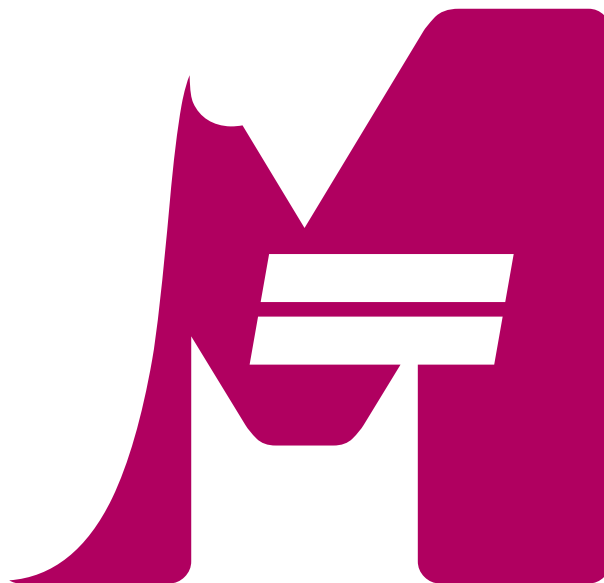
Род и родне улоге се односе на друштвену представу начина на који се од девојчица и дечака, или жена и мушкараца очекује да се понашају и да буду третиране/-и. Испољавање рода, као код родних улога, представља јавну манифестацију родног идентитета. Полна улога обично укључује одигравање биолошких предиспозиција. Код младих особа мушког пола то се најчешће везује за већу агресивност, борбеност и надметање у односу на младе особе женског пола. Код њих се полна улога најчешће манифестује понашањем које одражава бригу и прављење компромиса, што се много мање виђа код дечака. Ово је можда најбоље назвати полно-типичним (типично-мушко, типично- женско) понашањима. Родне улоге су она понашања које друштво намеће понекад отворено, понекад прикривено. Дакле, као што описују Гањон и Симон, родне улоге су понашања која се могу сматрати друштвеним „кодом“.

Извор:

<https://www.transserbia.org/resursi/teorija/40-pol-i-rod-se-razlikuju-polni-i-rod-ni-identitet-nisu-isto>

Наставник/-ца наводи да су дефиниције појмова преузете са сајта, а да се сличне или делимично различите дефиниције могу наћи у другим изворима.

Математика

ПРИПРЕМА ЗА НАСТАВНИ ЧАС

Наставница: Виолета Ивковић
Школа: Пољопривредно-хемијска
школа „Др Ђорђе Радић”, Краљево

Наставна јединица: **Таблично и графичко приказивање** **стања, појава и процеса**

Образовни профил: Техничар за заштиту животне средине

Наставни предмет: Математика

Наставна тема: Пропорционалност величина

Тип часа: Обрада

Методе рада: Дијалогска, демонстративна, илустративна, графичка

Место извођења: Учионица

Потребан материјал: Рачунари, радни материјал – задаци

ЦИЉ ЧАСА: Оспособљавање ученика/-ца за таблично и графичко приказивање и анализирање статистичких података; развијање свести о постојању родно заснованог насиља и дискриминације у свакодневном школском животу; подстицање личне одговорности и реаговања на родно засновано насиље и дискриминацију.

Задаци:

1. образовни – ученици/-е ће након одржаног часа и самосталног учења бити способни:

- да прочитају тражени податак и да га графички прикажу,
- да графички прикажу појаве и стања на различите начине,
- да анализирају дате приказе и
- да уоче родно засновано насиље и реагују на њега у образовно-васпитној установи.

2. васпитни – код ученика/-ца развијамо концентрацију, систематичност, прецизност и уредност; свест о постојању родно заснованог насиља у образовним институцијама и свест о важности развоја нулте толеранције на родно засновано насиље; критички став према родно заснованом насиљу и родно заснованој дискриминацији.

3. функционални – ученици-це ће стећи следеће вештине: критичко размишљање, аналитичке вештине, техничке вештине.

Опште међупредметне компетенције: Рад са подацима и информацијама, Дигитална компетенција, Комуникација

Корелација са предметима: Информатика, Социологија, Грађанско васпитање

ТОК ЧАСА**Садржај часа – рада****Уводни део часа**

Планирано време за реализацију: 10 минута

- Провера домаћег задатка
- Анализа дијаграма из дневних или недељних новина са ученицима/-ама
- Упознавање ученика/-ца са темом, циљем и садржајем часа

Централни део часа

Планирано време за реализацију: 30 минута

Податке у вези са родно заснованим насиљем представити на различите начине. Прво „ручно“ објаснити да висина хистограма, централни угао код „птице“ и сл. морају бити пропорционални броју који се приказује. Користити креде у боји.

Подаци се могу, ради прегледности, приказати на различите начине:

А) Хистограмом

Учесталост појединих врста родно заснованог насиља у основној школи, изражена процентима (%)

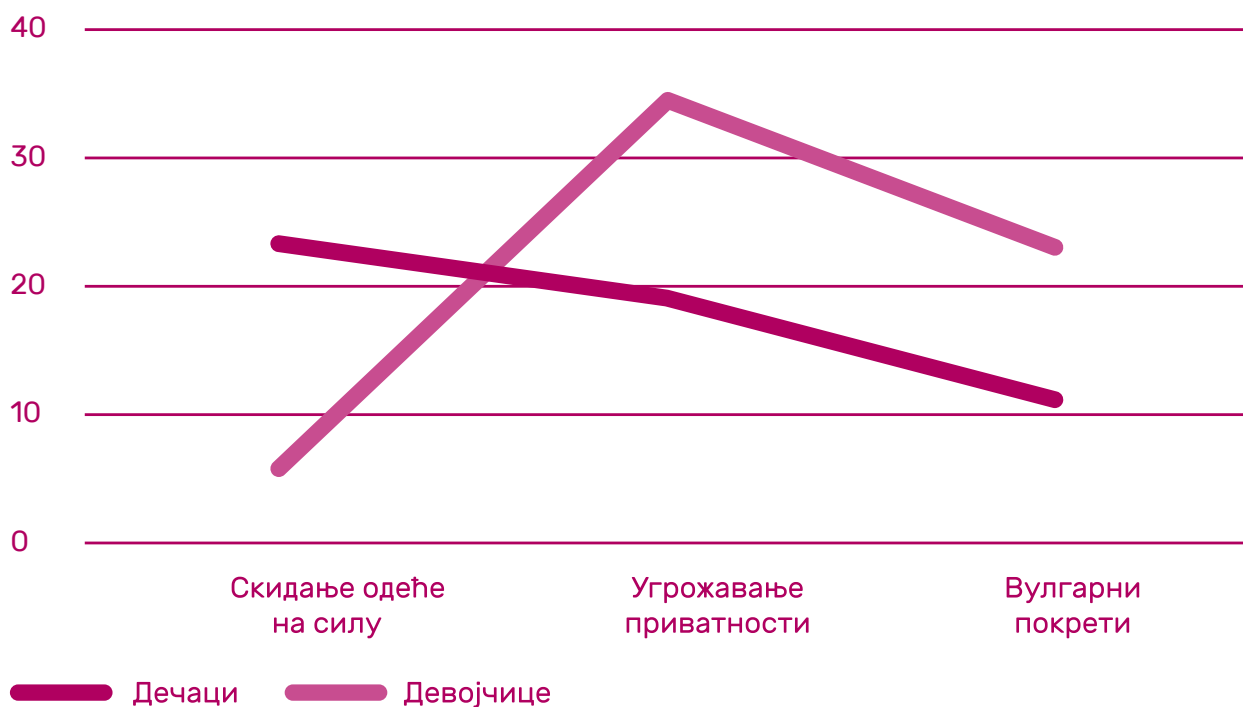
Математика

Б) „Питицом“

Учесталост појединих врста родно заснованог насиља код дечака у основној школи, изражена процентима (%)

В) Графиком

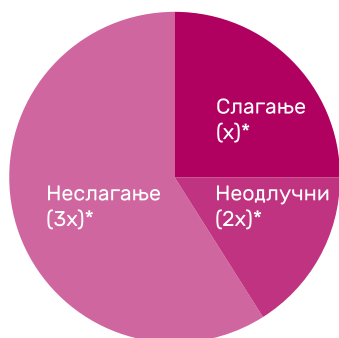

Учесталост појединих врста родно заснованог насиља у основној школи, изражена процентима (%)

Ученици/-е приступају решавању задатака које наставник/-ца приказује помоћу рачунара.

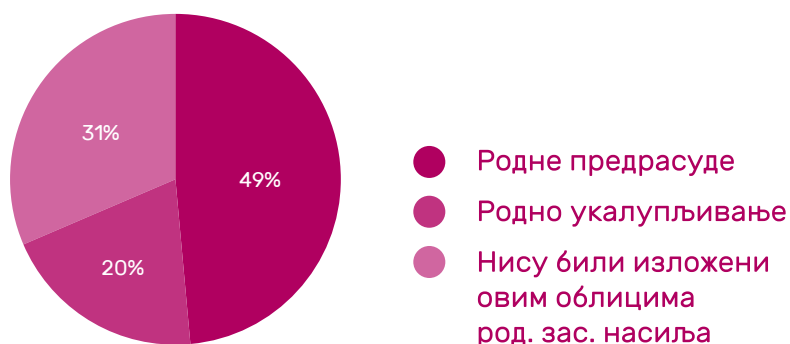
Наставник/-ца упознаје ученике/-це са тиме да су подаци коришћени у задацима преузети из *Истраживања родно заснованог насиља у школама у Србији*. За потребе овог истраживања родно засновано насиље је дефинисано као „сваки случај насиља над неком особом због њеног рода, пола или сексуалне оријентације”. На основу истраживања наставник/-ца објашњава и значење појмова „родне предрасуде” и „родно укалупљивање”. Циљ овог истраживања био је да опише и установи учесталост родно заснованог насиља (РЗН) у основним и средњим школама у Србији.

1. На графикону је приказано слагање ученика/-ца средње школе са ставом да фудбал није спорт за девојчице.

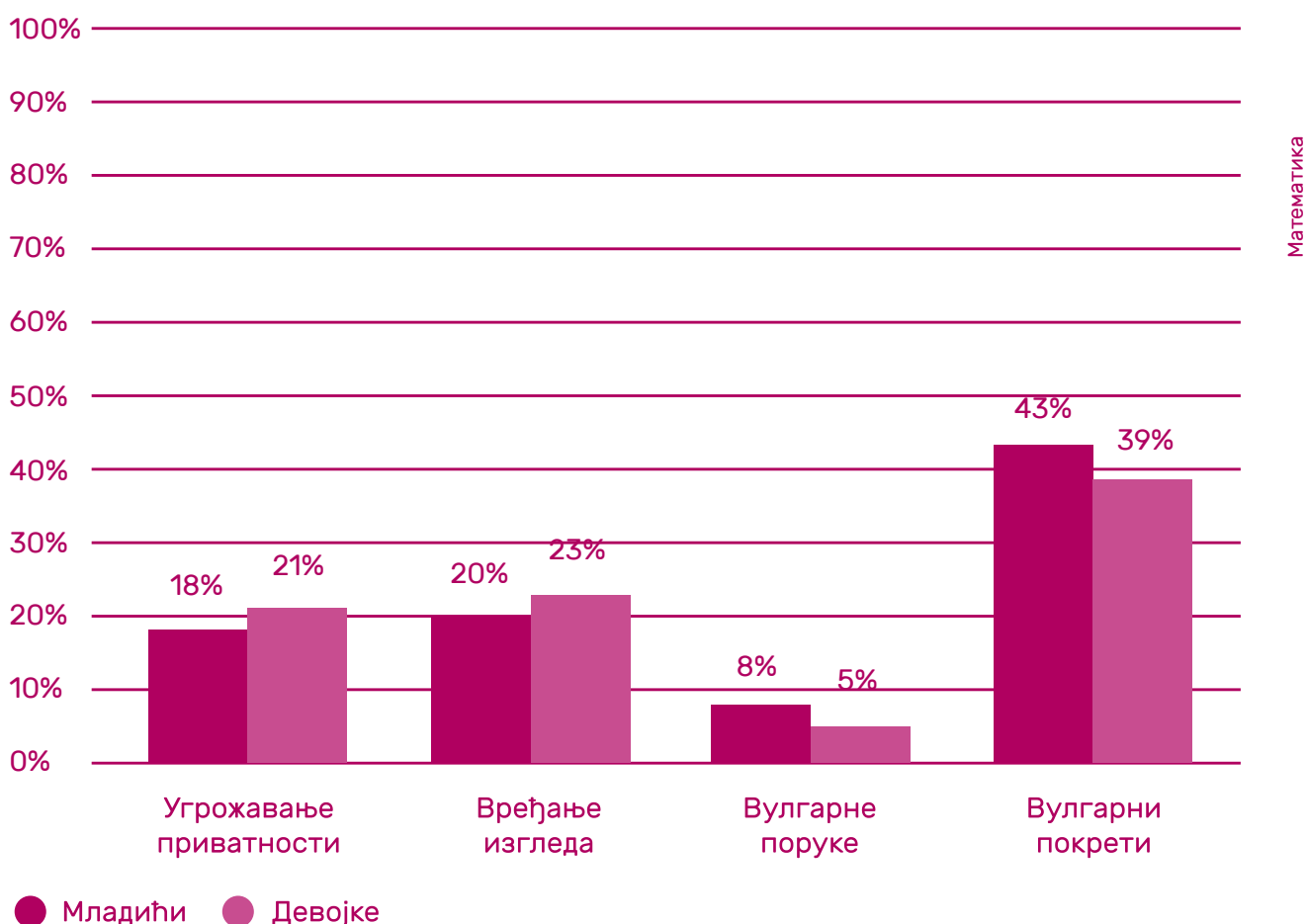

- Наћи x .
- Наћи однос броја ученика/-ца који су неодлучни, као и број ученика/-ца који се не слажу са датим ставом.
- Ако је укупно испитано 3600 ученика/-ца, одреди број оних који се слажу/не слажу са наведеним ставом и који су неодлучни.

2. Графикон представља учесталост изложености ученика/-ца родним предрасудама и родном укалупљивању у средњој школи. Ако је анкетирано 2415 ученика/-ца, колико њих је доживело неки од ова два облика родно заснованог насиља?

3. Графикон представља изложеност ученика и ученица појединим облицима родно заснованог насиља у средњој школи (у %).

- Ко је више, младићи или девојке, и за колико, био изложен родно заснованом насиљу?
- Који је облик насиља највише заступљен?
- Одреди однос изложености насиљу вулгарним покретима према осталим облицима насиља код девојака.

Питања за дискусију:

- Да ли из ових примера можемо закључити да ли у основним и средњим школама у Србији постоји родно засновано насиље?
- Питати ученике/-це шта мисле зашто су подаци такви и шта може да се уради да се стање промени.
- Питати ученике/-це да ли они знају неке случајеве РЗН-а из свог окружења.
- Ко чини насиље? Шта треба урадити када се деси РЗН?
- Ко ме се обратити?

Наставник/-ца упознаје ученике/-е са резултатима истраживања родно заснованог насиља у школама у Србији. Истраживање је показало да у основним и средњим школама у Србији постоји родно засновано насиље и да је широко распрострањено. Поред распрострањености, ово истраживање поставило је и питање о томе ко чини насиље. Одговори девојчица и дечака који су трпели насиље показују да су то чешће дечаци. Истраживање је такође показало да се проценат изложености родно заснованом насиљу повећава са узрастом и да се, у зависности од појединачних облика, разликује према родној припадности (према девојчицама и према дечацима). Уколико ученици/-е желе да прочитају више о овој теми, могу погледати скраћену верзију истраживања на линку http://gsa.org.rs/wp-content/uploads/2014/06/050614_Istrazivanje_o_rodno-zasnovanom_nasilju_u_skolama.pdf

Завршни део часа

Планирано време за реализацију: 5 минута

Домаћи задатак:

Ученицима/-ама дати инструкције да податке из табела прикажу графички на листу папира (признати и радове урађене на рачунару и одштампане).

1. У табели је приказан одговор ученика/-ца основних и средњих школа на следећи став – Дечаци/младићи који плачу су слабићи (у %).

Узраст	IV–V		VI–VIII		средња школа	
Пол	М	Ж	М	Ж	М	Ж
Неодлучни	16	21	14	12	15,5	8
Слагање	18	18,5	34	25	37	12

Да ли се став дечака са преласком у старије разреде мења? А девојчица?

2. Група испитаника/-ца коју је чинило 3577 ученика/-ца средње школе одговарала је на питање да ли су они некад починили неки од облика родно заснованог насиља у школи. Одговори су приказани у табели.

		Разред				Укупно
		I	II	III	IV	
Младићи	Ниједном	1057	958	878	684	3577
	1–2 пута	122	136	149	106	513
	3 или више пута	10	34	31	23	98
Девојке	Ниједном	825	885	870	809	3389
	1–2 пута	55	103	93	85	336
	3 или више пута	2	12	9	7	30

- Упоредивањем одговора дечака и девојчица закључите ко чешће чини насиље.
- Колики је проценат младих који пријављују да су чинили родно засновано насиље?
- У којем разреду има највише младих који су одговорили да су починили РЗН, а у којем девојака?

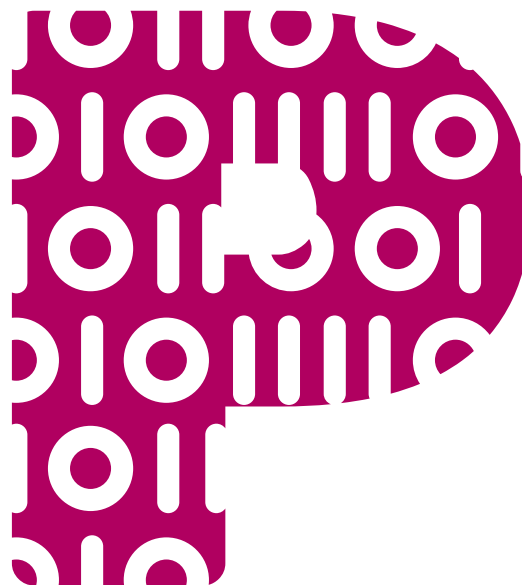
Литература:

- Приручник за превенцију родно заснованог насиља, Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, УНИЦЕФ, 2015. <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Prirucnik-za-prevenciju-RZN.pdf>
- *Истраживање родно заснованог насиља у школама у Србији*, Београд, Центар за студије рода и политике, Факултет политичких наука Универзитета у Београду, 2015. http://www.unicef.rs/wp-content/uploads/2016/09/Istrazivanje_rodno_zasnovanog_nasilja_u_skolama_u_Srbiji.pdf
- Сајт Аутономног женског центра „Могу да нећу”: www.mogudanecu.rs

НАПОМЕНА:

Наставник/-ца на следећем часу, приликом провере домаћег задатка, може додатно да дискутује са ученицима/-ама о њиховим ставовима у вези са обрађеним подацима и темом, те да их упутује на додатне изворе информација и података.

Рачунарство и информатика

ПРИПРЕМА ЗА НАСТАВНИ ЧАС

Наставница: Виолета Ивковић

Школа: Пољопривредно-хемијска школа „Др Ђорђе Радић“, Краљево

Наставна јединица: Веб-алати

Образовни профил: прехрамбени техничар

Наставни предмет: Рачунарство и информатика

Наставна тема: Рачунарске мреже, интернет и електронска комуникација

Тип часа: Вежбе

Методе рада: Дијалогска, демонстративна, практични рад, групни рад

Место извођења: Кабинет информатике

Потребан материјал: Рачунар, радни материјал

ЦИЉ ЧАСА: Оспособљавање ученика за примену веб-алата за цртање стрипова Тун-ду (*Toondoo*) и лепљиве табле Лино-ит (*lino.it*); разумевање разлике између рода и пола, стицање знања о различитим облицима родно заснованог насиља у школи и развијање критичког става према родно заснованој дискриминацији и насиљу.

Задаци:

1. образовни – ученици/-це ће након одржаног часа и самосталног учења бити у стању да: одаберу и примене одговарајуће технологије (алате) за реализацију конкретног задатка, самостално користе алате за цртање стрипова Тун-ду (*Toondoo*) и лепљиве табле Лино-ит (*lino.it*), дефинишу појмове род и пол, наведу и објасне облике родно заснованог насиља, наведу правилне начине реаговања на родно засновано насиље у образовно-васпитној установи.

2. васпитни – код ученика/-ца развијамо способност за препознавање родних стереотипа, свест о важности развијања нулте толеранције на насиље, критички став према родно заснованој дискриминацији и насиљу.

3. функционални – ученици/-це ће стећи следеће вештине: технолошке вештине, вештине критичког мишљења, аналитичке вештине, вештине аргументације, вештине тимског рада.

Опште међупредметне компетенције: Дигитална компетенција, Комуникација, Сарадња

Корелација са предметима: Социологија, Грађанско васпитање

ТОК ЧАСА

Садржај часа – рада

Уводни део часа

Планирано време за реализацију: 5 минута

Наставник/-ца доводи у везу тему часа са темом из свакодневног живота или поставља неко опште питање у вези са темом часа.

- Обнављање: могућности и значај интернета
- Саопштавање теме и циља часа*
- Саопштавање садржаја часа
- Упознавање са појмом и групама Веб 2.0 алата,
- Упознавање са радним окружењем алата за цртање стрипова Тун-ду (*Toondoo*)
- Подела радних задатака (приказ дате ситуације применом алата Тун-ду)
- Упознавање ученика/-ца са појмовима пол и род
- Представљање радова и препознавање облика родно заснованог насиља
- Упознавање ученика/-ца са начинима реаговања на родно засновано насиље у образовно-васпитној установи

Централни део часа

Планирано време за реализацију: 80 минута

ПОЈАМ ВЕБ-АЛАТА (5 МИНУТА)

Наставник/-ца упознаје ученике/-це са појмом и применом Веб 2.0 алата (теоријски оквир дат је у напомени).

Ученици/-це се упућују на сајт vebciklopedija.zajednicaucenja.edu.rs.

После увида у групе алата упућују се на групу Мултимедија и алат за израду стрипова Тун-ду.

АЛАТ ЗА ЦРТАЊЕ СТРИПОВА ТУН-ДУ (35 МИНУТА)

Наставник/-ца даје кратка упутства о датом алату и упућује ученике/-це да погледају примере.

Након регистрације, наставник/-ца објашњава и демонстрира ученицима/-ама радно окружење овог алата.

Наставник/-ца дели ученике/-це у парове и сваком пару даје текст са описаном ситуацијом из школског живота. Њихов задатак је да применом алата за цртање стрипова Тун-ду прикажу дату ситуацију (*Прилог: примери ситуација*).

Ученици/-е извршавају своје радне задатке. Наставник/-ца их обилази, даје потребна упутства и смернице.

РОДНО ЗАСНОВАНО НАСИЉЕ (10 МИНУТА)

Ученици/-це читају текст тј. ситуацију коју су добили да представе. Ученици/-е уз помоћ наставника/-ца препознају да су представљене ситуације разни облици родно заснованог насиља.

Наставник/-ца упућује ученике/-це на сајт Аутономног женског центра „Могу да нећу“ (www.mogudanecu.rs). Након што отворе сајт, ученици/-е отварају део у којем су објашњене врсте родно заснованог насиља.

Наставник/-ца подсећа ученике/-це на појмове род, пол и родне улоге (теоријски оквир дат је у напомени).

ПРЕДСТАВЉАЊЕ РАДОВА И ПРЕПОЗНАВАЊЕ ОБЛИКА РОДНО ЗАСНОВАНОГ НАСИЉА (30 МИН)

Сваки пар представља свој рад. Ученици/-це дискутују о томе да ли у описаним ситуацијама могу да уоче неки облик родно заснованог насиља и шта би требало да се у тим ситуацијама учини, имајући у виду *Правилник о протоколу поступања установе као одговор на насиље, злостављање и занемаривање*.

Ученици/-е се упућују да отворе *Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање* (извори информација)

НЕКА ОД ПИТАЊА ЗА ДИСКУСИЈУ

- Да ли у приказаним ситуацијама препознајете неки облик родно заснованог насиља?
- Који је ниво насиља описан у текстовима имајући у виду *Правилник о поступању у ситуацијама насиља, злостављања и занемаривања*?
- Да ли знате сличне случајеве из свог окружења?
- Шта треба урадити када се ово деси? Које се обратити?

Ученици/-е се упућују на одговарајуће сајтове и дају им се информације о томе коме се могу обратити за помоћ (извори информација).

Завршни део часа

Планирано време за реализацију: 5 минута

ЕВАЛУАЦИЈА ЧАСА

Применом алата Лино-ит (*linoit*) ученици/-е лепљењем стикера описују своје утиске са одржаних часова.

Литература:

- <http://vebciklopedija.zajednicaucenja.edu.rs>
- *Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање* http://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik_o_protokolu_postupanja_u_ustanovi.html
- *Приручник за превенцију родно заснованог насиља*, Београд, Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, УНИЦЕФ, 2015. <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Prirucnik-za-prevenciju-RZN.pdf>
- *Препознај насиље у партнерским везама – водич за младе*, Београд, Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, Аутономни женски центар, 2011. <http://www.womenngo.org.rs/publikacije/razvoj-dobrih-praksi/202-prepoznaj-nasilje-u-partnerskim-odnosima-vodic-za-mlade-2011>
- Сајт Аутономног женског центра „Могу да нећу“, www.mogudanecu.rs

НАПОМЕНА:

***Предлог:** Интернет је незаобилазан у свим људским делатностима, па тако и у образовању. Интернет мења навике, језик и стил комуницирања, начин примања, обраде и похране информација, начин учења. Нову генерацију и степен употребе интернета представљају Веб 2.0 алати јер омогућују кориснику/-ци да сам ствара и објављује различите садржаје. Циљ увођења Веб 2.0 алата у наставу подразумева како остваривање комуникације између учитеља/-ица и ученика/-ца, те ђака међусобно, посредством различитих медија, тако и коришћење различитих технологија како би се ученици/-е припремили за решавање проблема, прикупљање, организовање и анализу података, за њихову синтезу у информације, разумевање и критичку оцену прикупљених информација, за доношење закључака на темељу прикупљених информација и, коначно, – за тимски рад при решавању проблема. Интернет нам омогућава да теми родно заснованог насиља приступимо из критичког угла. Даје нам могућност избора извора и садржаја информација. Веб-алати дају могућност да на креативан и интерактиван начин, стварајући нове садржаје, откривамо информације и податке, формирамо и мењамо ставове о родно заснованом насиљу.

Теоријски оквир: Веб-алати

Веб 2.0 алати представљају другу генерацију интернета у којем корисници/-е активно учествују у креирању и одржавању садржаја. Многи од њих јесу бесплатни и свима доступни. Поред рачунара, постоје алати које можете користити и на мобилним уређајима, као што су паметни телефони и таблет рачунари.

Веб 2.0 алате бисмо могли да поделимо у неколико група:

- алати за чување и размену медија,
- алати за комуникацију и друштвено умрежавање,
- алати за сарадњу (колаборацију),
- алати за креативно учење,
- алати за израду материјала за учење,
- алати који замењују стандардне десктоп апликације,
- системи за управљање учењем (LMS),
- алати за обележавање (*social bookmarking*) и сакупљање линкова.

Теоријски оквир: Тун-ду

Тун-ду је алат којим лако правимо динамичне приче помоћу графичких објеката, текста и музике. Алат садржи доста различитих позадина, ликова и елемената за прављење стрипа (преко 8000 уграђених реквизита, ликова и позадина), тако да је веома занимљив за коришћење. Можемо да мењамо боје на сликама, да помоћу различитих оловака доцртавамо слике и направимо сопствени лик (аватар). Више страница лако спајамо и правимо прави електронски стрип, који делимо преко Фејсбука, Твитера, шаљемо имејлом или преко ембед-кода уграђујемо у блогове. Коришћење овог алата веома је једноставно. Након регистрације, при изради стрипа прво бирамо распоред на стрип страници, а затим једноставним превлачењем постављамо позадину, слике, ликове, облачиће за исписивање текста. Предност овог алата у односу на друге из ове поткатегорије односи се, пре свега, на то што можемо лако додати фотографије са рачунара или директно са интернета. Направљене стрипове можемо делити и уграђивати, или их директно са сервиса штампати у високој резолуцији.

Прилог: примери ситуација за рад у паровима:

У табели се налазе примери ситуација који су преузети из *Приручника за превенцију родно заснованог насиља*.

Јован иде у седми разред основне школе. Жели да игра балет, али када је то споменуо својим друговима током одмора, почели су да му се смеју и да га називају погрдним именима. И он се онда насмејао и рекао да се шали.

Неколико дечака из петог је куцало на врата женске свлачионице за физичко и, мада су чули да девојчице кажу да је заузето, ипак су улетели унутра. Девојчице су почеле да вичу и они су убрзо изашли. Када их је наставник физичког питао шта се десило, рекли су да су се шалили и да се ништа није десило.

Током викенда Јеленини родитељи су отишли на село, а она је искористила прилику и направила журку. Скоро сви ученици и ученице осмог разреда су били код ње у суботу. Једна група се издвојила да у њеној соби игра „масне фоте“. Она се лепо провела и нарочито јој је било драго зато што је пољубила Николу. Али данас кад је дошла у школу, сазнала је да је неко окачио снимак тог пољупца на *Youtube*.

Студенти природно-математичког и електротехничког факултета дошли су у посету гимназији, како би разговарали са ученицама и ученицима о свом факултету. Разговор је скренуо и на тему броја жена у природним наукама. Један од студената је рекао да је веома важно да лепе девојке уписују ове факултете зато што они увек налазе инспирацију у лепоти.

На дан школске приредбе Јелена је обукла панталоне и мајицу. Наставница јој је пришла и рекла да се „девојчице не облаче тако“ и замолила је да у свечаним приликама обавезно обуче сукњу.

Током последњих неколико недеља, када год Ана прође кроз ходник, дечаци из суседног одељења јој додају како је лепотица и звижде за њом. Први пут се осмехнула и било јој је пријатно. Међутим, ово се понавља сваки дан по неколико пута. Ово је пријавила својој разредној.

Марко је геј. Има 16 година и пре недељу дана је скупио храброст да то каже својим родитељима. Они су рекли да га воле и да ће он увек бити њихов син, али су такође забринути како ће га прихватити средина. Марко није сигуран шта да каже својим друговима у школи. Још увек се сећа да су неки од њих прошле јесени хтели да иду да „разбију“ геј параду.

Саша и Тања ускоро завршавају средњу школу и заједно су већ скоро шест месеци. Сви у одељењу им завиде и говоре им да су најлепши пар. Саша често проверава Тањин *Facebook* налог и говори јој како је то израз њихове љубави и блискости. Када она негде изађе без њега, он је одмах зове телефоном да провери са ким је и када се враћа. Тања је данас у разговору са једном другарицом покушала да каже како ту није све баш савршено, али Маша је успела да је убеди да ће они бити најлепши пар на матурској вечери.

Током викенда Јеленини родитељи су отишли на село, а она је искористила прилику и направила журку. Њена најбоља другарица Марина јој се сутрадан жалила да јој је пришао Милош и почео да је љуби. Она му је рекла да није заинтересована, а он јој је одговорио да онда није требало да обуче тако кратку сукњу.

Током часа историје Марија је питала зашто у уџбенику има тако мало знаменитих жена¹¹. Милош који седи поред ње јој је шапнуо да је то зато што жене нису способне да ураде било шта важно, док је наставница рекла да није сигурна, али је то можда зато што се кроз историју жене нису много трудиле, већ су увек имале своју природну улогу да брину о деци и породици.

Теоријски оквир: пол, род, родне улоге

Пол означава један део наше биолошке и анатомске грађе. Пол је категорија која дели све људе на две класе на основу скупа телесних особености који укључује хромозоме, хормоне, спољашње и унутрашње гениталије (полне органе). Према дефиницији Савета Европе (*Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици*), „род“ означава друштвено одређене улоге, понашања, активности и атрибуте које дато друштво сматра прикладним за жене и мушкарце (чл. 3 *Конвенције*, *Службени гласник РС – Међународни уговори* бр. 012/13;

Род није само друштвено конструисана дефиниција жена и мушкараца, већ и друштвено конструисана дефиниција односа међу половима. Неједнаки односи моћи мушкарца и жене обликовани су и уграђени у друштвене институције као што су породица, правни систем, религиозни систем и уверења и та патријархалност друштва представља основу мушког насиља над женама. Циљ родно заснованог насиља јесте успостављање и задржавање контроле над партнерком или партнером. Последице насиља јесу озбиљан друштвени проблем јер ремете и нарушавају све сфере и аспекте живота.

Родне улоге су различите идеје, очекивања и норме у вези са ставовима, изгледом, понашањем које поједино друштво или култура прописује и захтева од особа женског или мушког пола. Оне се намећу и уче током одрастања и то од родитеља, групе вршњака/-киња, преко школског система, медија, закона тржишта, религије, уметности.

Основно правило доминантног родног система јесте да особе једног пола не смеју да се облаче, изгледају и понашају као особе „супротног пола“.

¹¹ Ученицима скренути пажњу да више од два века постоје књиге о знаменитим женама у свету и Србији. У 20. веку објављено је доста научних радова о појединим женама, али та знања слабо улазе у уџбеничку текстотексту.

Кршење овог правила често служи као „оправдање“ за насиље усмерено против особа које се својим представљањем или деловањем не уклапају у женске или мушке „кутије“.

Коментар: Наставник/-ца може да охрабри ученике/-це да припреме (користећи овај алат) стрипове, тако да најбоља и најоригиналнија решења могу бити изложена у учионицама, школским холловима или послата за објаву на сајт „Могу да нећу“.

ПРИПРЕМА ЗА НАСТАВНИ ЧАС

Наставница: Марија Жарковић
Школа: Пољопривредно-хемијска
школа „Др Ђорђе Радић“, Краљево

Наставна јединица: Веб-алати

Образовни профил: Сви профили

Наставни предмет: Рачунарство и информатика

Наставна тема: Рачунарске мреже, интернет и електронска комуникација

Тип часа: Вежбе

Наставна средства: Веб-алати *Kahoot*, *Socrative*, *Jigsaw puzzle* и *Lino*, припремљени задаци, рачунар и пројектор, мобилни телефони, ученички радови са претходног часа (Прилог 2 и Прилог 3)

Методе рада: Дијалогска, демонстративна, примена образовних игара

Место извођења: Кабинет за информатику

ЦИЉ ЧАСА: Оспособљавање ученика/-ца за употребу веб-алата, развијање свести о родним разликама и подстицање на критички став према појави насиља у партнерским везама.

Задаци:

1. образовни – ученици/-це ће након одржаног часа и самосталног учења бити способни:

- да користе одређене веб-алате (*Kahoot*, *Socrative*, *Jigsaw puzzle*, *Lino*),
- да разумеју разлике између пола и рода,
- да препознају насиље и злоупотребу моћи у партнерској вези.

2. васпитни – код ученика/-ца развијамо и подстицамо:

- интересовања за примену рачунара у свакодневном животу и раду,
- тимски рад и међусобну сарадњу,
- способности посматрања, опажања и аналитичког мишљења,
- способност коришћења разноврсних извора информација,
- свест да је свако насиље злоупотреба моћи ради успостављања контроле над другом особом и да се у основи сваког насиља налази нетолеранција на различитост,
- свест да не треба никога стављати у „родну улогу“ која вековима припада његовом/њеном полу, и охрабрујемо их да могу имати родни идентитет који желе у одређеном тренутку у животу.

3. функционални – код ученика/-ца развијамо:

- технолошке вештине,
- вештине критичког размишљања,
- вештине закључивања,
- аналитичке вештине,
- осећај емпатије.

Опште међупредметне компетенције: Дигитална

компетенција, Сарадња, Комуникација

Корелација са предметима: Социологија, Грађанско васпитање**ТОК ЧАСА****Садржај часа – рада****Уводни део часа**

Планирано време за реализацију: 5 минута

обнављање значаја и могућности интернета

најава теме уз подсећање на час *Графички објекти у раду са текстом* и садржаје који су том приликом обрађивани**Централни део часа**

Планирано време за реализацију: 75 минута

Наставник/-ца упознаје ученике/-це са појмом веб-алата (значај, могућности, врсте), а потом са веб-алатима (*Kahoot, Socrative, Jigsaw puzzle, Lino*) и радом у њима.

Наставник/-ца на платну за пројекције показује како се користе ови веб-алати, а потом ученицима/-ама даје задатке.

На претходним часовима, приликом рада са текстом и графичким објектима у програму *Microsoft Word*, ученици/-це су текстуалне документе конвертовали у слике користећи разне алате, на пример Snipping Tool или PrtScr и Paint (пример полних и родних карактеристика мушкараца и жена; точак моћи и контроле – Прилог 2 и Прилог 3). У веб-алату *Jigsaw puzzle* ученици/-це креирају, а затим и слажу пузле чија су решења дате слике.Наставник/-ца покреће и развија дискусију о садржају тих слика (*шта су полне/родне карактеристике, како социјализација и васпитање утичу на формирање родног идентитета, шта је вербално/физичко/сексуално/електронско/емотивно насиље, шта учинити у случају насиља и коме се обратити, да ли је изражавање љубоморе насиље, како све може да се злоупотреби моћ над другом особом...*)Ученици/-е добијају припремљена питања (Прилог 1) на основу којих креирају квиз у *Kahoot*-у или *Socrative*-у, а потом заједно сви ученици и ученице играју квизове.

Након сваког питања у квизу наставник/-ца са ученицима/-цама коментарише питање и одговор.

Завршни део часа

Планирано време за реализацију: 10 минута

Наставник/-ца и ученици/-е сумирају знања која су стекли или обновили на часу.

Користећи веб-алат *Lino* ученици/-е исказују своје утиске о часу (о садржајима који су обрађивани, методама рада, остављају коментаре, критике и сугестије).

Литература:

- Приручник за превенцију родно заснованог насиља, Београд, Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, УНИЦЕФ, 2015. <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Prirucnik-za-prevenciju-RZN.pdf>
- Сајт Аутономног женског центра „Могу да нећу”: www.mogudanecu.rs
- Препознај насиље у партнерским односима – водич за младе <http://www.womenngo.org.rs/publikacije/razvoj-dobrih-praksi/202-prepoznaj-nasilje-u-partnerskim-odnosima-vodic-za-mlade-2011>

НАПОМЕНА:

Прилог 1

Питања за квиз

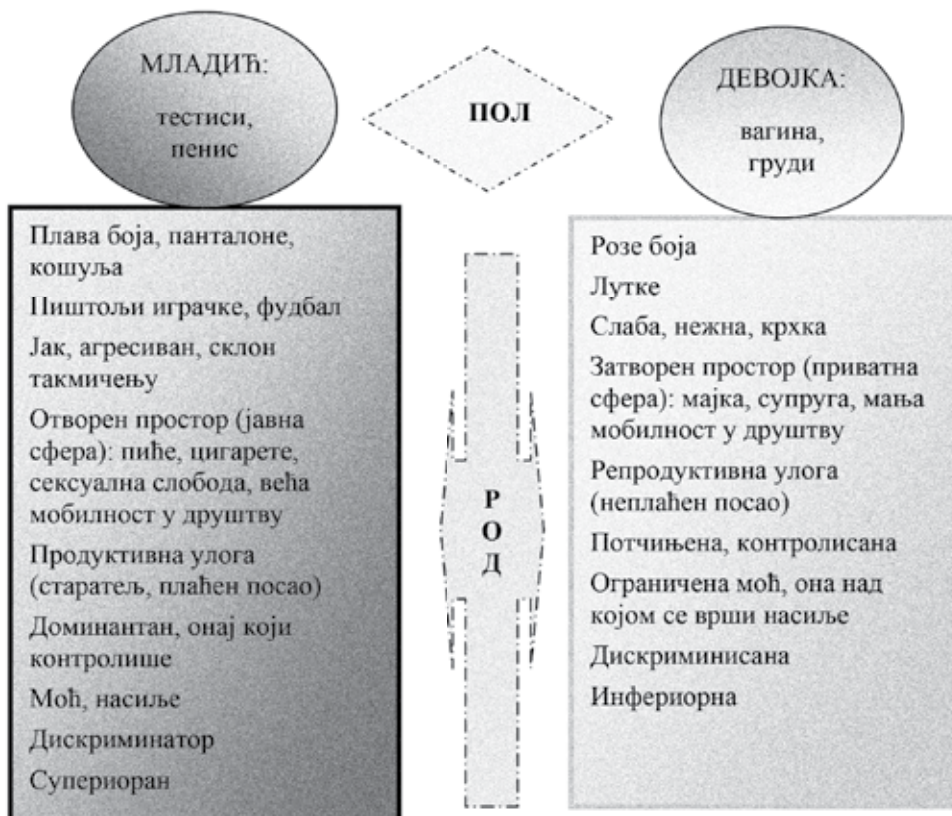
1. Полне карактеристике су културолошке. ДА – НЕ
2. Родне карактеристике су научене путем социјализације. ДА – НЕ
3. Пол је биолошка, а род психолошка категорија. ДА – НЕ
4. Могу се мењати: ПОЛНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ – РОДНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ
5. Поклапање пола и рода није нужно својство сваке индивидуе. ДА – НЕ
6. Изјава: *Жена води децу у шетњу*, односи се на: ПОЛ – РОД
7. Изјава: *Жена носи бебу у стомаку*, односи се на: ПОЛ – РОД
8. Изјава: *Мушкарац не сме да плаче*, односи се на: ПОЛ – РОД
9. Изјава: *Мушкарац има дубок глас*, односи се на: ПОЛ – РОД
10. Изјава: *Мушкарац не носи панталоне у црвеној боји*, односи се на: ПОЛ – РОД
11. Изјава: *Жена кува ручак*, односи се на: ПОЛ – РОД
12. Ударање, штипање, стискање је врста: ФИЗИЧКОГ НАСИЉА – СЕКСУАЛНОГ НАСИЉА – ЕЛЕКТРОНСКОГ НАСИЉА – ВЕРБАЛНОГ НАСИЉА
13. Викање је врста насиља: ДА – НЕ
14. Вређање, омаловажавање, исмевање је врста: ФИЗИЧКОГ НАСИЉА – СЕКСУАЛНОГ НАСИЉА – ЕЛЕКТРОНСКОГ НАСИЉА – ВЕРБАЛНОГ НАСИЉА
15. Оговарање је насиље: ДА – НЕ
16. Шта није психолошко насиље? ЕТИКЕТИРАЊЕ – ОМАЛОВАЖАВАЊЕ – ШАМАР – НАЗИВАЊЕ ПОГРДНИМ ИМЕНИМА
17. Љубомора је доказ љубави: ДА – НЕ
18. Стално звање и проверавање партнера/-ке је знак љубави. ДА – НЕ
19. Одвајање некога од других је врста: ФИЗИЧКОГ НАСИЉА – СЕКСУАЛНОГ НАСИЉА – ЕЛЕКТРОНСКОГ НАСИЉА – СОЦИЈАЛНОГ НАСИЉА
20. Ласцивно коментарисање и додиривање су врста насиља: ДА – НЕ
21. Слање увреда путем СМС поруке је насиље. ДА – НЕ
22. Насиље се пријављује само полицији. ДА – НЕ
23. Школа није надлежна за случај насиља. ДА – НЕ

Прилог 2:

Ученички рад са претходног часа који се користи као наставни материјал

Пример полних и родних карактеристика мушкараца и жена

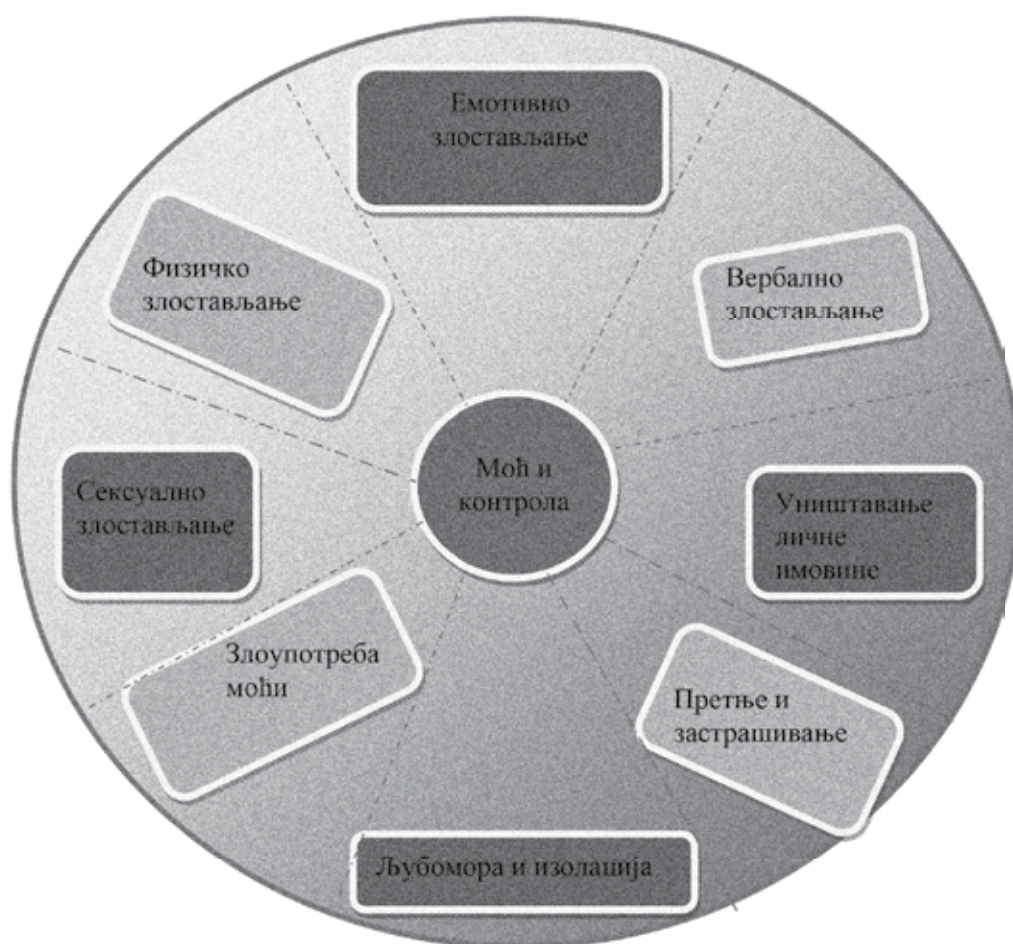
ПОЛ	РОД
биолошки	културолошки
генетски	научен кроз социјализацију
КАО ТАКВИ...	
НЕ	МОГУ ЛИ СЕ ПРОМЕНИТИ
НА ПРИМЕР	
Само жене рађају	И мушкарци и жене могу да: - раде - се старају о деци и старијим особама

Прилог 3:

Ученички рад са претходног часа који се користи као наставни материјал

МОЋ И КОНТРОЛА У ТОКУ ЗАБАВЉАЊА

ПРИПРЕМА ЗА НАСТАВНИ ЧАС

Наставница: Јелена Стојковић

Школа: Музичка школа
„Станковић”, Београд

Наставна јединица: Креирање садржаја

Образовни профил: Музички извођач и музички сарадник

Наставни предмет: Рачунарство и информатика

Наставна тема: Текстуални едитор

Тип часа: Обрада

Методе рада: Демонстративна, практичан рад, дијалошка метода

Место извођења: Кабинет за информатику

Потребан материјал: рачунар, интернет

ЦИЉ ЧАСА: Упознавање ученика и ученица са начином генерисања садржаја Word 2010, коришћење Heading-a, као и понављање наученог градива; упознавање са појмом и врстама родно заснованог насиља (или насиља у породици), развој свести и поштовање родне и полне равноправности, толеранције и уважавања различитости, међуљудске и грађанске компетенције и развијање осећаја поверења.

Задаци:

- 1. образовни** – ученици/-е ће након одржаног часа и самосталног учења бити способни:
 - да генеришу садржај програма Word 2010 (да науче како се бирају стилови – Heading 1, Heading 2 и како се врши генерисање садржаја),
 - да препознају врсте родно заснованог насиља (насиља у породици).
- 2. васпитни** – код ученика/-ца развијамо свест о постојању родно заснованог насиља, као и свест о значају развоја нулте толеранције на насиље.
- 3. функционални** – ученици/-це ће стећи следеће вештине: технолошке, критичко мишљење, разумевање других.

Опште међупредметне компетенције: Рад са подацима и информацијама, Дигитална компетенција, Одговорно учешће у демократском друштву.

Корелација са предметима: Грађанско васпитање, Социологија

ТОК ЧАСА

Садржај часа – рада

Уводни део часа

Планирано време за реализацију: 7 минута

Наставник/-ца најављује тему часа – „Креирање садржаја у Word- у” и циљ часа – стицање знања о генерисању садржаја, као и упознавање са најчешћим врстама родно заснованог насиља.

Како би се поновило градиво са претходних часова, наставник/-ца поставља следећа питања, а ученици/-це један по један одговарају:

- форматирање фонта и параграфа,
- позадина,
- нумерација стране,
- заглавље и подножје,
- прелом стране,
- тражење и замена.

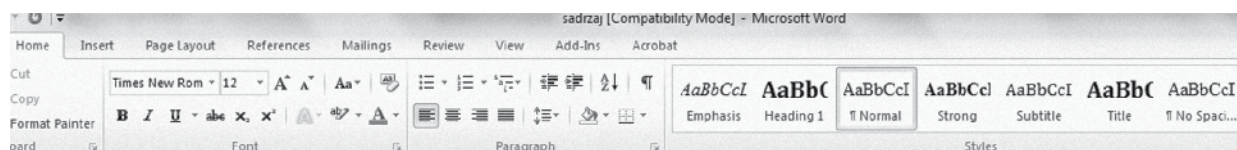
Централни део часа

Планирано време за реализацију: 33 минута

Креирање садржаја

Наставник/-ца даје следеће инструкције:

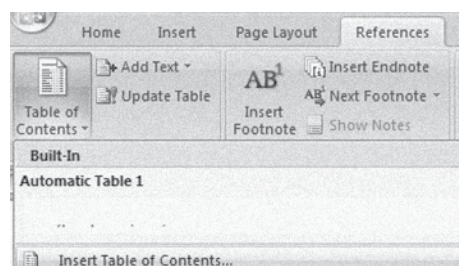
1. Селектовати наслове и одабрати Heading 1 (Home/Styles)

2. Селектовати поднаслов и одабрати Heading 2, а наслов трећег нивоа са Heading 3. Подесити изглед фонта, боју, стил...

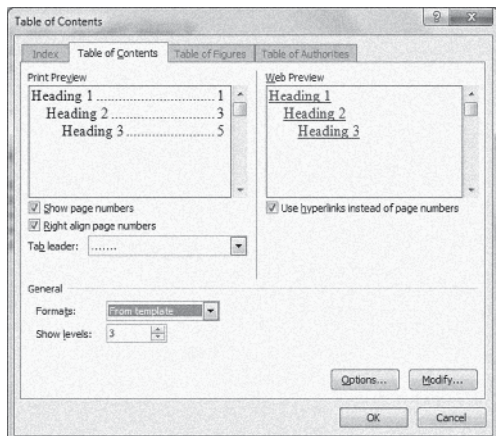
3. Поставити позицију миша тамо где желимо да се појави садржај – прва или последња страна.

Одабрати References/Table of Contents/ Table of Contents/Insert Table of Contents.

Наставник/-ца даје инструкције о даљем раду, које подразумевају следећа поља:

- Сви формати
- Појављивање и непојављивање броја стране
- Постављање хиперлинка
- Уношење три нивоа
- Испробавање различитих tab leadera за поједине формате

Након тога, упутства наставника/-це подразумевају следеће:

1. Након клика OK, садржај ће се појавити на месту где се и курсор налази.
2. Држати тастер CTRL и кликнути на било који наслов у садржају. Одлази на место где је и тај наслов.

Урадити вежбу 65 – садржај који се налази у групи (видети у Прилогу).

Заједно са ученицима/-ама треба радити вежбу и у току рада подстицати дијалог о врстама насиља и о постављању садржаја (видети у напомени садржај вежбе – Прилог 1 и питања којима се у току часа подстиче дијалог – Прилог 2).

Након 7. задатка (Прилог 1) ученици/-е су упознати са појмом и врстама родно заснованог насиља. Наставник/-ца, уколико су ученици/-е започели неку од тема родно заснованог насиља, поставља потпитања, а уколико ученици само раде задатак у Word-у без икаквих коментара о родно заснованом насиљу, наставник/-ца подстиче дијалог питањима из Прилога 2.

Завршни део часа

Планирано време за реализацију: 5 минута

Подстицање извођења закључка о врстама родно заснованог насиља.

Провера да ли ђаци знају где бирају стилове и како креирају садржај.

Упутити ученице/-ке на материјал на сајту – 65 – Садржај, као и на предавање у електронској форми.

Домаћи рад: У групи одговорити на бар једно питање – Прилог 2, Питања за дискусију. (Ученици/-е који не желе да јавно коментаришу могу послати одговоре електронском поштом наставнику, а затим ће наставник објавити коментар, анонимно, у групи.)

Литература:

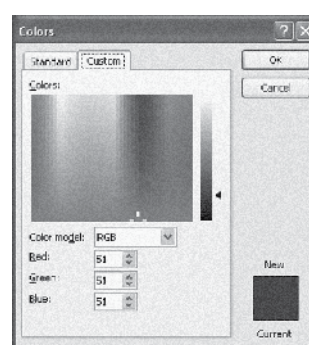
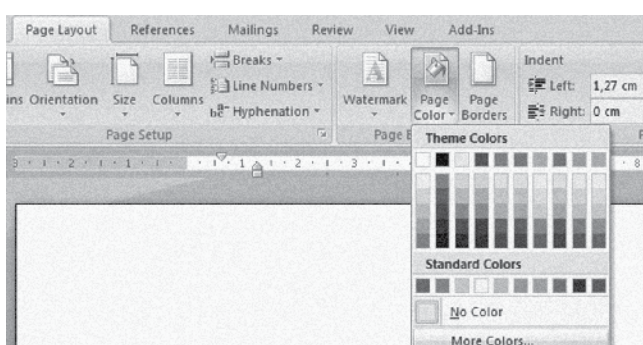
- „KLETT” – Информатика 1, уџбеник за 1. разред гимназије, др Филип Марић, 2014.
- Сајт Аутономног женског центра „Могу да нећу”, www.mogudanecu.rs
- Истраживање о родно заснованом насиљу у школама у Србији, http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Istrazivanje_rodno_zasnovanog_nasilja_u_skolama_u_Srbiji.pdf

- Закон о основама система образовања и васпитања (чл. 111), https://www.paragraf.rs/propisi_download/zakon_o_osnovama_sistema_obrazovanja_i_vaspitanja.pdf

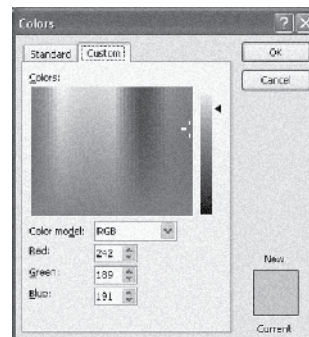
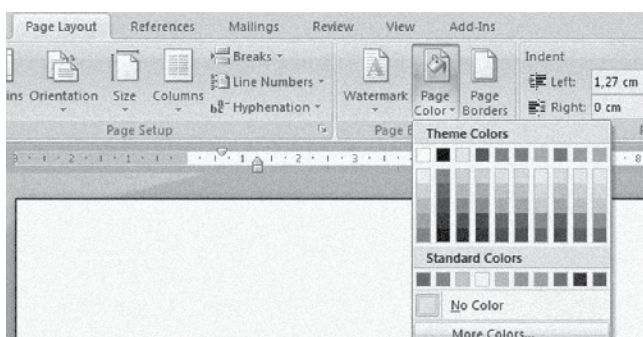
НАПОМЕНА:

Прилог 1

1. Отворити нови празан документ у Word-у и ископирати текст „Врсте насиља” са сајта <http://mogudanescu.rs/>.
2. Поравнати пасус – лево.
3. Поставити позадину сиве боје као и на сајту rgb(51, 51, 51).

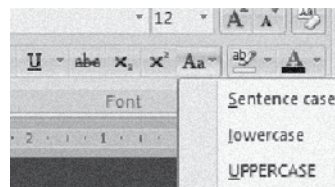
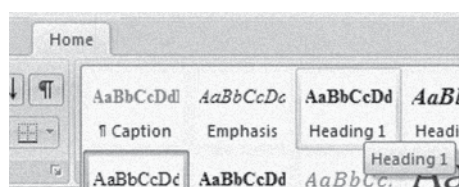
4. Фонт – Arial, величина 12pt, боја фонта rgb (242, 189, 191)

5. Наслови

А Форматирати главни наслов:

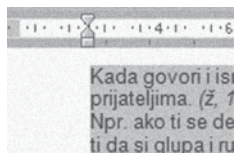
- стил – Heading 1,
- центрирати,
- величина 16pt,
- бела боја,
- Bold,
- велика слова – UPPERCASE,

Б Поднаслови:

- стил – Heading 2,
- величина 14pt,
- бела боја,
- Bold,
- велика слова – UPPERCASE.

6. Увући 2cm све делове текста који су увучени на сајту. Боја фонта нека буде бела.

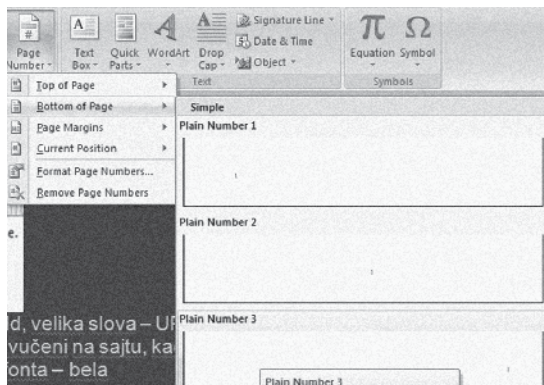

7. Прочитати на сајту цео текст „Врсте насиља”; форматирати фонт као што је и на сајту:

- боја фонта (бела или розе),
- стил фонта (подебљана слова – bold, искошена слова – italic).

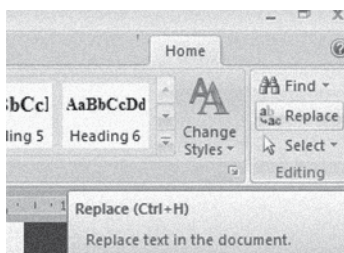
8. Нумерисати стране – доле – лево

9. Преузети са сајта лого *Могу да нећу*, копирањем слике, затим га са Paste налепити у header и смањити величину слике. Прва страна нека се разликује од осталих (јер ћемо касније на прву страну унети садржај). Затворити Header and Footer.

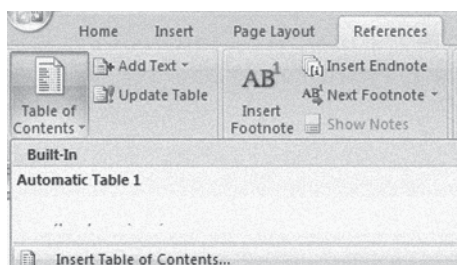
10. Прочитати цео текст и именицу коју сматрате да је најчешћа заменити неком речју (Home/Editing/Replace).

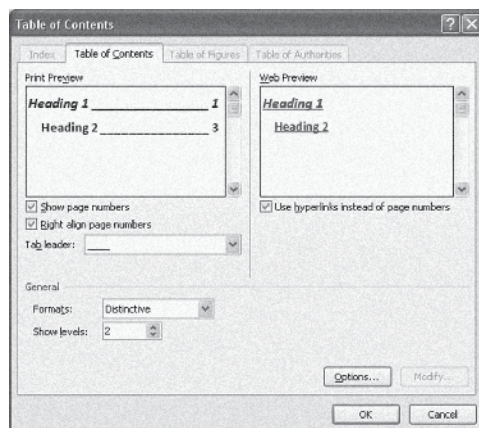
11. У footer-у уписати своје име и презиме.

12. Креирање садржаја:

- А Проверите да ли сте за наслов поставили Heading1, а за поднаслов Heading2;
- Б Позиција миша нека буде на првој страни изнад наслова, да бисмо на почетку документа поставили садржај;
- В Написати реч „САДРЖАЈ”;
- Г References/Table of Contents/ Table of Contents/Insert Table of Contents.

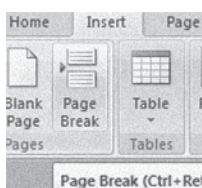

- а Одабрати жељени изглед

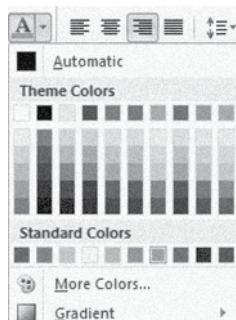

- б Проверити да ли линк ради – клик на наслов у садржају држећи тастер Ctrl.

13. Преломити страну иза садржаја

14. На крају написати
Текст преузет са сајта <http://mogudanecu.rs/>
Форматирати фонт, боју хиперлинка у светлоплаву.

Прилог 2

Питања за дискусију:

1. Шта значи родно засновано насиље?
2. Да ли су девојке и младићи, жене и мушкарци, у једнаком проценту жртве и учиниоци таквог насиља? Шта мислите зашто?
3. Да ли сте се сусретали са неким обликом родно заснованог насиља – у литератури, на филму, у штампи, у реалном животу? Који су облици најчешће присутни?
4. Каже се да родно засновано насиље није „приватни” проблем. Зашто?
5. Зашто се каже да је насиље злоупотреба моћи? Шта је циљ онога ко злоупотребљава моћ над другим?
6. Које облике насиља препознајете у партнерским односима младих?
7. У чему је разлика између удварања/флертовања и сексуалног узнемиравања?
8. Шта су „упозоравајући знаци” насиља у партнерском односу?

Пословна економија

ПРИПРЕМА ЗА НАСТАВНИ ЧАС

Наставница: Биљана Миликић
Школа: Економска школа, Ужице

Наставна јединица: Пословна етика – етичка дилема

Образовни профил: Економски техничар

Наставни предмет: Пословна економија

Наставна тема: Организационо понашање и култура предузећа

Тип часа: Обрада

Методе рада: Индивидуални рад, писани рад и дискусија

Место извођења: Учионица

Потребан материјал: Уџбеник, радни лист

ЦИЉ ЧАСА: Мотивисати ученике/-це да препознају, сагледају и схвате значај поштовања принципа етичког пословног одлучивања и могућности унапређења етичког понашања у организацији, са посебним фокусом на спречавању родно засноване дискриминације.

Задаци:

1. образовни – ученици/-це ће након одржаног часа и самосталног учења бити способни да препознају различите принципе етичког пословног одлучивања и да развију различите могућности унапређења етичког понашања у организацији.

2. васпитни – код ученика/-ца развијамо свест о важности поштовања принципа и правила пословног понашања при одлучивању у пословању предузећа, као и преиспитивање ставова о постојању позитивне и негативне родне дискриминације у сфери рада.

3. функционални – ученици/-це ће стећи следеће вештине: истраживачке и вештине аргументовања, а посредно и одговорност, способност раздвајања битног од небитног, продуктивно коришћење времена, способност доношења одлука, лидерску способност, саосећајност.

Опште међупредметне компетенције: Одговорно учешће у демократском друштву

Корелација са предметима: Грађанско васпитање, Устав и право грађана, Социологија

ТОК ЧАСА**Садржај часа – рада****Уводни део часа**

Планирано време за реализацију: 10 минута

1. Разговор о моралу, етици
2. Питање: Да ли сте упознати са правилима понашања у школи?
Објасните шта подразумева кодекс понашања у школи¹².
 - Увод – кратка дискусија на основу одговора ученика/-ца.
 - Саопштавање теме: Пословна етика – етичка дилема: објаснити појам етика, пословна етика, неке од принципа опште моралности и како принципе моралног понашања применити у пословном одлучивању и вођењу предузећа; објаснити појам етичке дилеме.

.....
 12 Може се очекивати да ученици/-це као одговор наведу: поштовање времена доласка и одласка из школе, пристојно понашање, прикладно одевање, одговарајућа комуникација са наставницима/-ама, помоћним радницима/-ама, друговима, другарицама, примерено ословљавање, извињавање.

Централни део часа

Планирано време за реализацију: 25 минута

Ученици се упознају са појмом етика¹³

Наставник/-ца наводи етичку дилему на основу које ученици/-е треба да напишу есеј са најмање 500 речи¹⁴.

У дилеми се, наиме, нашла велика интернационална компанија која се бави производњом делова за аутомобиле и отвара производни погон у општини где се налази. Компанија би требало да отвори 300 нових радних места, од административних, до послова у производњи. Предност при запошљавању ће имати становници ове општине и то првенствено жене. Компанија је донела одлуку да је однос у процесу запошљавања следећи: 70% жена и 30% мушкараца. Истраживања последњих година показала су да жене постижу боље резултате у пословима који подразумева рад рукама и да су одговорније према радном месту и пословима које обављају. Због овакве квоте, кандидати мушког пола могу бити маргинализовани, а одређен број мушких кандидата биће елиминисан посебно ако се покаже да нема свих 70% жена боље резултате на тестовима од мушкараца. Компанија је размишљала да затражи помоћ невладиних организација које се баве правима жена, преко неутралних послова посредника, како би дошли до што већег броја женских кандидата за посао. Међутим, уколико се прочује да компанија првенствено запошљава жене, ствара се бојазан да ће мушкарци бојкотовати конкурс. Компанија је за шест месеци изградила производни погон и расписала јавни конкурс на који су се пријавиле углавном жене будући да је више мушкараца са траженом стручном спремом већ имало посао, а кандидаткиње су углавном биле домаћице без претходног искуства (у међувремену су ишле на преквалификацију или су се дошколовале за тражену стручну спрему), па је план компаније испуњен. Уједно, компанија је у медијима похваљена као социјално осетљива.

Питања:

- Шта бисте ви урадили да сте на месту председника/-це управе?
- Да ли је у реду родно одређивати квоту за запослене и у којим ситуацијама?
- Зашто сматрате да (ни)је у реду тражити већи број запослених – жена, иако су позитивни ефекти сигурни?
- Да ли се послови могу делити на женске и мушке?

.....
¹³ Скуп правила, принципа и норми којима се одређује шта је исправно, а шта је погрешно понашање. Неки од принципа опште моралности јесу: држање обећања, одсуство зле воље, узајамна помоћ, поштовање личности и поштовање власништва.

Пословном етиком се обезбеђују принципи моралног понашања у вођењу пословања.

Пословна етика – грана етике као науке о моралу која изучава принципе и правила моралног понашања у пословном одлучивању и вођењу пословања.

Етичко пословно одлучивање поштује интересе власника/-ца, менаџера/-рки, запослених, добављача, купаца, дистрибутера, друштвене заједнице.

Повезати етичко пословно одлучивање са интересима запослених са посебним фокусом на жене и мушкарце, кратко представити стање на тржишту (вертикална и хоризонтална сегрегација), дискриминацију жена на тржишту, представити проблем узнемиравања на раду. Члан 18 Закона о раду посвећен је забрани дискриминације приликом запошљавања. Приликом обраде теме писања радне биографије ученици ће бити упознати са питањима која током разговора за посао не би смела да буду постављена кандидатима: Да ли сте удати/ожењени? Да ли имате децу? Колико? Да ли планирате још деце? Чиме се бави ваш супружник? и сл.

¹⁴ Наставник/-ца даје додатна објашњења о есеју у којем ће ученици/-е анализирати ситуацију и изнети свој критички став, који подразумева разумевање важности добре пословне етике, истичући да ставови ученика/-ца треба буду засновани на јаким аргументима за доношење одлука и да притом треба водити рачуна о последицама које сопствене одлуке могу имати на друге.

Након завршетка писања есеја, наставник/-ца дискутује са ученицима/-ама о постављеним питањима, о дилемама које су имали приликом писања есеја. Наставник/-ца закључује дискусију објашњењем појма родне равноправности и појма афирмативне мере за остваривање родне равноправности¹⁵.

Завршни део часа

Планирано време за реализацију: 5 минута за домаћи и 5 минута за евалуацију, у којој ученици треба да допуне реченицу и одговоре на питање.

Евалуација:

Овај час је за мене био...

1. занимљив
2. обичан
3. досадан

Зашто мислите тако? Дајте аргументе приликом одговора.

Задатак за домаћи:

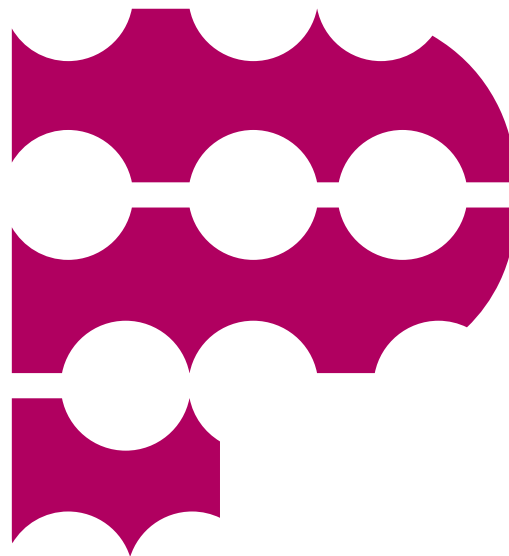
Саставите питања из наставне јединице Организациона култура, клима, пословна етика користећи упитне речи (без понављања): ко, зашто, како, због чега, шта, кога, које, који, чији, чија, колико, од чега, на који начин, када, чије, на чему, чиме, на шта, где.

Литература:

- Национална стратегија за родну равноправност за период 2016–2020, Влада Републике Србије. <http://www.mgsi.gov.rs/lat/dokumenti/nacionalna-strategija-za-rodnu-ravnopravnost-za-period-od-2016-do-2020-godine-sa-akcionim>
- Жене и мушкарци у Србији, Београд, Републички завод за статистику, 2014. http://www.stat.gov.rs/WebSite/userFiles/file/Stanovnistvo/ZeneiMus/ZiM_srpski_web.pdf
- Сајт Аутономног женског центра „Могу да нећу“, www.mogudanecu.rs
- Пословна економија за 3. разред економске школе, група аутора, Датастатус, 2014.
- Пословна економија за 3. разред економске школе, Божидар Ставрић и Благоје Пауновић, Београд, Завод за уџбенике и наставна средства, 1997.

.....
¹⁵ Наставник/-ца представља појам афирмативних мера (позитивне дискриминације) и објашњава шта је циљ ових мера (нпр. на основу Закона о равноправности полова). Затим објашњава појам родно заснованог насиља према женама, које је усмерено против жене зато што је жена (дефиниција преузета из Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља према женама и насиљу у породици, чл. 3, тачка д).

Рачуноводство

ПРИПРЕМА ЗА НАСТАВНИ ЧАС

Наставница: Марија Плавшић
Школа: Средња школа „Светозар Милетић“, Нови Сад

Наставна јединица:
Појам поверилаца – добављача и документација везана за евиденцију обавеза према добављачима

Образовни профил: Финансијски администратор
Наставни предмет: Рачуноводство
Наставна тема: Евиденција обавеза према добављачима
Тип часа: Понављање и утврђивање
Методе рада: Дијалогска, текстуална
Место извођења: Учионица
Потребан материјал: Штампани материјал

ЦИЉ ЧАСА: Понављање и примена усвојених знања о добављачима, уз упознавање ученика/-ца са појмом насиља, изградњу става о неприхватљивости насилног понашања и развој вештина за реаговање и подршку жртвама у конкретним ситуацијама.

Задаци:

1. образовни – ученици/-це ће након одржаног часа и самосталног учења бити способни да препознају појам добављача и врсте документације везане за добављаче, препознају насиље и правовремено и адекватно реагују на њега.

2. васпитни – код ученика/-ца развијамо толеранцију, као и свест о постојању насиља и о значају и неопходности борбе против њега.

3. функционални – ученици/-е ће стећи вештине за правовремено и адекватно реаговање на насиље, као и вештине за подршку жртвама насиља.

Опште међупредметне компетенције: Одговорно учешће у демократском друштву, Сарадња.

Корелација са предметима: Комуникација у продаји, Финансијско пословање, Обука у бироу

ТОК ЧАСА**Садржај часа – рада****Уводни део часа**

Планирано време за реализацију: 5–10 минута

На почетку часа наставник/-ца поставља ученицима/-цама питања:

- Ко су добављачи?
- Објасните шта значи појам поверицал. Наведите врсте поверилаца.
- Наброј документацију која је у вези са евиденцијом добављача.

Централни део часа

Планирано време за реализацију: 20–25 минута

У главном делу часа наставник/-ца дели ученике/-це у парове (према редоследу седења).

Сваки пар добија две студије случаја. Када ученик/-ца реши своју студију случаја, замени задатак са својим паром и даје свој коментар на решену студију случаја свог пара.

Време за рад у паровима: 10 минута.

Након истека времена, наставник/-ца отвара дискусију (10–15 минута).

Један добровољац или добровољка прочита свој задатак и решење, а затим се остали ученици/-е укључују и дају своје предлоге, сугестије и решење задатка.

Након тога, други добровољац/-љка представља решење друге студије случаја, а остали ученици/-е дају своје коментаре.

Предлог питања за дискусију:

- Да ли је описано понашање насиље? О којој је врсти насиља реч?
- Да ли постоји разлика у реаговању због тога што у првом случају купац не зна жену, а у другом се случају ради о супружницима? Ако да, зашто? Ако не, зашто?
- Да ли је предложена реакција примерена? Ако јесте, зашто? Ако није, зашто?
- Зашто сте се определили за такво решење?
- Да ли нека од предложених реакција носи безбедносни ризик? Која? За кога? Шта би могло да се деси?
- Када сте чули све предлоге, која решења вам се чине најадекватнијим? Зашто?

Завршни део часа

Планирано време за реализацију: 10 минута

Поновити са ученицима/-ама:

- Шта је насиље? Какве врсте насиља постоје?
- Који су најбољи начини да реагујемо на насиље?
- Којим установама се жртве насиља могу обратити? (полиција, тужилаштво, центар за социјални рад)
- Где можете наћи контакте ових институција?
- Које у школи ученици/-е могу да пријаве насиље у породици?
- Ко су чланови/-ице Школског тима за заштиту ученика од насиља?

Литература:

- Познанић-Леко, Вера. *Рачуноводство за први разред економске школе*, Београд, Завод за уџбенике, 2004.
- Игњатовић, Тања. *Заштита жена и деце од насиља у породичном контексту: улога образовно-васпитних установа (приручник)*, Београд, Аутономни женски центар, 2016.

НАПОМЕНА: (теоријски део)

Економски део – Евиденција обавеза према добављачима: појам поверилаца-добављача и документација везана за евиденцију обавеза према добављачима.

Литература: Познанић-Леко, Вера. *Рачуноводство за први разред економске школе*, Београд, Завод за уџбенике, 2004: 95–96.

Насиље у породици – означава свако дело физичког, сексуалног, психичког и економског насиља, до којег долази у оквиру породице или домаћинства, односно између бивших или садашњих супружника или партнера, независно од тога да ли учинилац дели или је делио исто боравиште са жртвом.

- Насиље у породици обухвата углавном два типа насиља: насиље између бивших или садашњих супружника или партнера и међугенерациско насиље, које се најчешће јавља између родитеља и деце.
- Насиље у породици увек представља злоупотребу моћи и вршење контроле над члановима породице који имају мање моћи или располажу мањим ресурсима.

– Врсте насиља:

а) Психичко насиље – представља намерно понашање које озбиљно нарушава психички интегритет неког лица путем принуде, односно претњи. Појавни облици: омаловажавање, вређање, контрола, изолација, игнорисање, коришћење привилегија, исмевање, подругивање, претње, уцене, застрашивање и др.

Специфичан облик психичког насиља јесте економско насиље, које обухвата: неједнаку доступност заједничких средстава, ускраћивање/контролисање приступа новцу, спречавање запошљавања или образовања и др.

б) Физичко насиље – представља намерно учињена дела физичког насиља над другим лицем, а подразумева: гурање, повлачење за косу, ударање, давање, убоде, премлаћивање, физичко мучење и убиство, и др.

в) Сексуално насиље – представља намерно понашање које укључује вагиналну, аналну или оралну пенетрацију сексуалне природе на телу другог лица без његовог/њеног пристанка или навођење другог лица на покушај

сексуалних радњи са трећим лицем без његовог/њеног пристанка, и различите радње сексуалног узнемиравања.

Начини реаговања на насиље:

А) Неодговарајући начин реаговања на насиље:

- ћутање – нереаговање на насиље; викање – подизање тензије; физичко обрачунавање – физички напад на учиниоца насиља у намери да се заштити жртва (што увек треба избегавати).

Б) Одговарајући начин реаговања на насиље:

- разговор који смањује тензију, покушај да се реши проблем; физичко раздвајање учиниоца насиља од жртве, без улажења у физички конфликт са учиниоцем; позивање помоћи (обезбеђења, особе која је у непосредној близини, полиције).

Студија случаја 1

Запослен си у комерцијалној служби предузећа „Макси“ д.о.о, из Новог Сада. У канцеларији радиш са две старије колегинице.

Предузетник Марко Николић (купац), незадовољан квалитетом испоручене робе, улази у канцеларију. Бесно отвара врата, псује и виче. Уноси се у лице старијој колегиници и вређа је. Баца фасцикле и папире са стола.

Како ћеш реаговати у датој ситуацији?

а) Ћутиш и не реагујеш.

б) Покушаваш да смириш ситуацију и да чујеш у чему је проблем.

в) Не дозвољаваш такво понашање – вичеш на купца и браниш колегиницу.

г) Излазиш из канцеларије и зовеш обезбеђење.

д) Решаваш ситуацију на други начин: _____

Студија случаја 2

Запослен си у комерцијалној служби предузећа “Дона” д.о.о, из Новог Сада. У канцеларији радиш са још једном колегиницом.

Изненада, на вратима канцеларије појављује се бесан супруг колегинице и тражи директора предузећа. Виче на своју жену због веће цене робе која му је фактурисана.

Жена покушава да га смири и објашњава му да су се цене робе повећале и да му је зато фактура већа. Муж одмах почиње да је вређа и шамара.

Како ћеш реаговати у датој ситуацији?

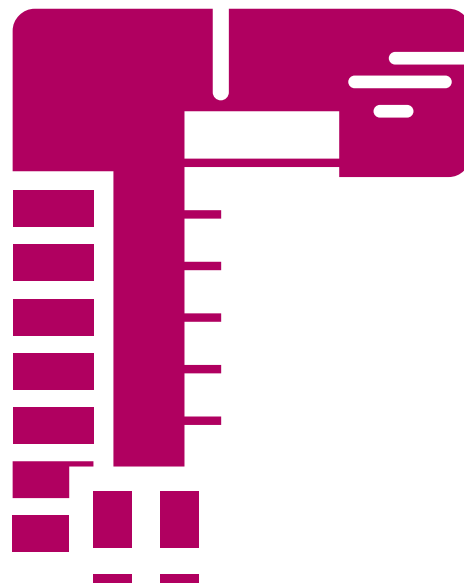
а) Излазиш из канцеларије и зовеш обезбеђење.

б) Ћутиш и не реагујеш, ипак је то њихова приватна ствар.

в) Вичеш на супруга и физички насрћеш на њега да би одбранио колегиницу.

г) Решаваш ситуацију на други начин: _____

Грађанско васпитање

ПРИПРЕМА ЗА НАСТАВНИ ЧАС

Ауторке:

Тања Игњатовић, психологиња,
Андреа Делибашић, андрагогиња

Организација: Аутономни
женски центар, Београд

Наставна тема:

**Родни аспекти запошљавања;
родна дискриминација**

Образовни профил: сви образовни профили

Наставни предмет: Грађанско васпитање, Устав и права грађана, економске
групе предмета, час одељенске заједнице

Тип часа: Обрада новог градива

Методе рада: Рад у малим групама, дискусија, презентација

Место извођења: Учионица

Потребан материјал: Упитници за запослење (дати у прилогу), Делови
из мишљења Поверенице за заштиту равноправности на притужбу за
дискриминацију (дато у Прилогу), прилози (информације) за ученике и
ученице (дате у Прилогу)

ЦИЉ ЧАСА: Упознавање ученика/-ца са родном дискриминацијом у сфери
запошљавања, са прописима о забрани дискриминације на тржишту рада,
преиспитивање ставова и развијање знања и вештина за реаговање и за
заштиту својих права.

Задаци:

1. образовни – ученици/-це ће након одржаног часа и самосталног учења бити способни да препознају различите облике и врсте дискриминације, препознају родне неједнакости на тржишту рада, побољшају лични положај на тржишту рада и заштите своја права, наведу институције којима се могу обратити за помоћ.

2. васпитни – код ученика/-ца развијамо свест о постојању родне и других врста дискриминације на тржишту рада, преиспитивање постојећих ставова о дискриминацији и неједнаком положају мушкараца и жена у сфери рада.

3. функционални – ученици/-е ће стећи следеће вештине: критичко мишљење, аргументацију и заступање својих права.

Опште међупредметне компетенције: Комуникација, Сарадња, Одговорно учешће у демократском друштву.

Корелација са предметима: Грађанско васпитање, Устав и права грађана, Економске групе предмета, Социологија

ТОК ЧАСА**Садржај часа – рада****Уводни део часа**

Планирано време за реализацију: 2–3 минута

Наставник/-ца мотивише ученике/-це и истиче значај знања*. Саопштава тему, циљ и садржаја часа**¹⁶

Централни део часа

Планирано време за реализацију: 35 минута

Подела ученика/-ца у групе:

Ученици/-е се могу поделити у две или више подгрупа уједначених по полу (у зависности од величине одељења). Било би добро да подгрупе буду састављене од припадника/-ца истог пола (подгрупа девојчица и подгрупа дечака), да би могли да се пореде одговори на питања и разговара о родним стереотипима, дискриминацији и равноправности. Свака подгрупа треба да добије један примерак упитника, тако да једна подгрупа дечака и једна подгрупа девојчица имају исти упитник¹⁷.

Након формирања група ученицима/-ама се даје задатак.

Задатак (све групе имају исти задатак):

Пред вама је упитник за запошљавање који је поставила једна фирма на своју интернет презентацију.

Молим вас да у наредних 10 минута погледате питања на која се траже одговори, а потом учините следеће:

1. обележите која питања потенцијалног послодавца нису у реду – послодавац не би смео да их поставља потенцијалном кандидату/-кињи за посао;

2. продискутујте у групи зашто означена питања нису у реду.

Када завршите дискусију у подгрупама, упоредићемо одговоре и сви заједно разговарати о томе да ли у упитницима има питања која послодавци не би требало да постављају потенцијалним кандидатима/-кињама, која су то питања и зашто су проблематична¹⁸.

.....
16 Наставник/-ца треба да припреми копије упитника за запошљавање. Ученици у тренутку док добијају задатак **не треба да знају** да постоји приговор на упитник и оцена дискриминације – то им се саопштава у завршној фази рада.

17 У прилогу су **3 упитника**, тако да би у једном одељењу на истом часу могло да се ради у 6 подгрупа – 3 подгрупе девојчица и 3 подгрупе дечака.

18 У овој фази ученике и ученице **не треба усмеравати на родне разлике** да би се видело да ли их они/оне примећују.

Извештавање и дискусија:

Ако је задат само један упитник, наставник/-ца позива једног представника из подгрупе дечака да прочита која су питања по њиховом мишљењу проблематична и да објасни зашто тако мисле. Затим се позива једна представница из подгрупе девојчица да извести која су питања оне обележиле и да објасни зашто су тако учиниле. Ако је задат већи број упитника, поступак се понавља на исти начин.

На основу питања која су ученици/-е учили/-е као проблематична, покреће се дискусија коју наставник/-ца води и усмерава водећи рачуна да се сва битна питања о наведеној теми не изоставе: све врсте дискриминација; родна дискриминација***.

Завршни део часа

Планирано време за реализацију: 7–8 минута

Завршна дискусија и кратка презентација/предавање:

Наставник/-ца сумира резултате дискусије, изводи закључке заједно са ученицима/-ама и даје следеће неопходне информације.

1. дискриминација је по личним својствима забрањена *Уставом, Законом о забрани дискриминације, Законом о родној равноправности, Законом о раду* (Прилог 4 и 5), али да се упркос томе питања која садрже дискриминацију често појављују у упитницима и још чешће у интервјуима за запошљавање;
2. постоји канцеларија Повереника за заштиту равноправности (Прилог 5), којој се свако може обратити ако сматра да је дискриминисан – по неком личном својству, не само приликом запошљавања већ и у свим другим сегментима живота (образовање, лечење, социјална заштита, информисање...);

Наставник/-ца треба да прочита изабране делове из образложења које је Повереница за заштиту равноправности дала у случајевима притужби на упитнике које су читали¹⁹ (Прилог 4).

На крају, наставник/-ца ученицима дели прилог са кључним информацијама о томе како је дефинисана дискриминација и родна дискриминација; шта су обавезе послодавца у вези са дискриминацијом; контакт канцеларије Повереника за заштиту равноправности (Прилог 5).

Литература:

За више информација о дискриминацији жена у сфери рада погледати: Николић Ристановић, Весна и сарадници, *Дискриминација жена на тржишту рада у Србији*, Београд, Виктимолошко друштво Србије, 2012.

За више информација о родној равноправности и родно заснованом насиљу погледати сајт Аутономног женског центра „Могу да нећу”: www.mogudanecu.rs.

НАПОМЕНЕ:

***Пример:** Ускоро ћете сви закорачити у свет рада. Теме којима ћемо се данас бавити значајне су за све нас. Препоруке о припреми биографије, пожељним и непожељним питањима, понашању приликом интервјуа за запошљавање обично се не баве темама родне дискриминације и неједнакости. Иако се најчешће стиче утисак да послодавац има неограничену моћ, права будућих запослених се морају и могу поштовати. Постоје закони који то гарантују, као и институције које су дужне да штите права грађана/-нки.

.....
¹⁹ Све притужбе је поднела *Мрежа Жене против насиља*, коју чини 29 женских организација које се залажу за поштовање права жена и заштиту од свих облика родно заснованог насиља према женама.

**** Пример:** Тема данашње радионице односи се на родне аспекте запошљавања и могућу дискриминацију. Путем групног рада и дискусије бавићемо се односом послодаваца према кандидатима/-кињама за посао, отворићемо питања положаја мушкараца и жена у сфери рада. Примери које ћемо користити јесу из стварног живота. У сличној ситуацији може се наћи свако од вас приликом конкурисања за посао. Будите слободни да изразите мишљење, сви смо ту да се чујемо, преиспитамо ставове, научимо нешто ново.

***** Напомене за вођење дискусије:** Важно је пратити да ли се (колико и која) обележена проблематична питања **преклапају** у одговорима подгрупа различитог пола. Може се очекивати да обе подгрупе означе један број питања као проблематична – обратити пажњу да ли су то питања која су **релевантна за родне разлике** (нпр. брачно стање, број деце, планови у вези са породичним животом....) **или за неке друге домене човековог идентитета** (нпр. вероисповест, крсна слава, националност...).

Такође, важно је **каква објашњења** дају ученици/-е за питања која сматрају проблематичним (да су то лична својства која могу да буду основа дискриминације, како и зашто).

Може се десити да ученици/-е **не препознају** дискриминишућа питања. Тада би наставник/-ца требало да их пита зашто мисле да питање (навести) није проблематично (почети од питања која немају родну релевантност – нпр. зашто сматрају да питање о националности није дискриминаторно; чути одговоре и информисати ученике у чему је проблем). Затим би ученицима/-ама требало скренути пажњу на родно специфична питања у упитнику (нпр. зашто сматрају да питање о брачном статусу није проблем / није дискриминаторно), и саслушати одговоре. Уколико ученици/-е **не препознају различите импликације** која питања имају за девојке и младиће, требало би започети дискусију о томе, нпр:

- По чему се разликује положај девојке у односу на положај младића који конкуришу за посао ако обоје одговоре да нису удати, односно ожењени?
- По чему се разликује положај девојке у односу на положај младића који конкуришу за посао ако обоје одговоре да немају деце, али да планирају да имају троје деце?
- По чему се разликује положај девојке у односу на положај младића који конкуришу за посао ако обоје одговоре да имају дете од годину дана?

Након ових питања и одговора требало би да ученици/-е разумеју шта су родно дискриминишућа питања у упитницима за запошљавање и који су разлози за то (видети одговоре Поверенице за заштиту равноправности у прилогу).

Требало би да ученици/-е разумеју да су позиције девојака и младића **родно неједнаке**, да иста питања имају потпуно различите ефекте на младиће и на девојке, односно на шансе да добију посао – због чега се постављање таквих питања зове **родна дискриминација** (или дискриминација на основу пола).

ПРИЛОЗИ:

Прилог 1: Упитник за запошљавање фирме Гајић

ДАТУМ: _____

УПИТНИК

ИМЕ И ПРЕЗИМЕ _____
ДАТУМ РОЂЕЊА _____
АДРЕСА И ТЕЛЕФОН _____
БРОЈ Л. К. _____
СТРУЧНА СПРЕМА _____
ДА ЛИ ПОСЕДУЈЕТЕ ВОЗАЧКУ ДОЗВОЛУ? _____
ПРЕТХОДНО РАДНО ИСКУСТВО _____

ЗБОГ ЧЕГА ЖЕЛИТЕ ДА ПРОМЕНИТЕ РАДНО МЕСТО? _____

ЗБОГ ЧЕГА СТЕ ПРЕКИНУЛИ РАДНИ ОДНОС? _____

ЗБОГ ЧЕГА СТЕ КОНКУРИСАЛИ КОД НАС? _____

ЦИЉЕВИ И АМБИЦИЈЕ У ПОСЛУ

1. ШТА ВАС У ПОСЛУ МОТИВИШЕ? _____

2. КОЈА ЈЕ ВИСИНА ЗАРАДЕ КОЈОМ БИСТЕ БИЛИ ЗАДОВОЉНИ? _____

3. ЗБОГ ЧЕГА СМАТРАТЕ ДА БИСТЕ У ОВОМ ПОСЛУ БИЛИ УСПЕШНИ? _____

4. КОЈЕ СУ, ПО ВАШЕМ МИШЉЕЊУ, НЕОПХОДНЕ ПРЕДИСПОЗИЦИЈЕ
ЗА УСПЕШНО БАВЉЕЊЕ ОВИМ ПОСЛОМ? _____

5. ДА ЛИ ПРИХВАТАТЕ КРИТИКЕ У ПОСЛУ? _____

6. ЗАШТО? _____

7. КАКАВ ОДНОС ИМАТЕ ПРЕМА НАДРЕЂЕНОЈ ОСОБИ У ПОСЛУ? _____

8. У КОЈОЈ МЕРИ ЈЕ, ПО ВАШЕМ МИШЉЕЊУ, КОЛЕГИЈАЛНОСТ
БИТАН ФАКТОР ЗА УСПЕШНО БАВЉЕЊЕ ПОСЛОМ? _____

9. ДА ЛИ ВОЛИТЕ ТИМСКИ РАД И ЗАШТО? _____

10. ДА ЛИ ЋЕТЕ УВЕК РЕЋИ ВАШЕ МИШЉЕЊЕ И СА ЧИМЕ СЕ НЕ СЛАЖЕТЕ? _____

11. КОЈЕ БИ ВАС ОСОБИНЕ НАЈБОЉЕ ОПИСАЛЕ? _____

СТРАНИ ЈЕЗИЦИ _____

РАД НА РАЧУНАРУ (Word, Excel) _____

БРАЧНО СТАЊЕ (деца, планови, иностранство) _____

НАЦИОНАЛНОСТ _____

ДА ЛИ ВЕРУЈЕТЕ У БОГА? _____

ВЕРСКА ПРИПАДНОСТ (КРСНА СЛАВА) _____

ДА ЛИ СЕ БАВИТЕ СПОРТОМ? Којим? _____

ПУШАЧ: ДА НЕ

СТРАНАЧКА ПРИПАДНОСТ _____

ДА ЛИ СТЕ ОСУЂИВАНИ? _____

С ПОШТОВАЊЕМ,
„МОДНИ СТУДИО ГАЗИЋ”

Прилог 2: Упитник за запошљавање фирме Квадел

ОБРАЗАЦ ЗА ЗАПОШЉАВАЊЕ

ЛИЧНИ ПОДАЦИ

Име

Презиме

Датум и место рођења

Адреса

Град

Земља – држављанство

Контакт телефон

Имејл

ПОДАЦИ О

БРАЧНОМ ДРУГУ

Име и презиме

Године

Држављанство

Назив фирме

Деца

Име

Године старости

Име

Године старости

Остала издржавана лица

Име

Сродство

Да ли сте икада путовали
у стране земље?

Да

Не

Ако ЈЕСТЕ,
назначите у које

Дужина боравка

Да ли имате возачку
дозволу?

Да

Не

Вештине које поседујете

Остала интересовања
(спортске активности,
хоби и сл.)

Очекивана плата

Остало
(оно што мислите да би
требало да знамо о Вама)

Слободан од
(месец)

Потврђујем да су подаци у овој молби тачни и потпуни. Прихватам да свака погрешно дата или намерно пропуштена информација буде разлог мог отпуштања с посла. Прихватам да моје ступање у радни однос буде условљено резултатима здравственог прегледа, провером препорука, потврдом горе изложених чињеница, као и приказаним знањем и способностима за време пробног рада.

Потпис подносиоца

Прилог 3: Упитник за запошљавање фирме Келт инвест

УПИТНИК ЗА ЗАПОСЛЕЊЕ

Ред. број	ПИТАЊЕ	ОДГОВОР
1.	ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	
2.	Девојачко презиме	
3.	Име оца и име мајке	
4.	ДАТУМ И МЕСТО РОЂЕЊА	
5.	БР. Л.К., ЈМБГ, ВОЗАЧКА ДОЗВОЛА (КАТЕГОРИЈА)	
6.	СТВАРНА АДРЕСА ПРЕБИВАЛИШТА	
7.	Стручна спрема, врста школе, место школовања и успех по годинама	
8.	Да ли сте икада били осуђивани или се против Вас води било какав истражни поступак?	
9.	Да ли сте тренутно запослени и где?	
10.	Да ли лако памтите бројеве?	
11.	Брачно стање, број деце и са ким живите?	
12.	Колико деце планирате и кад?	
13.	Да ли супруг (партнер) ради и где?	
14.	Да ли имате претходно радно искуство? Уколико имате, наведите где и телефон за контакт.	
15.	Познавање језика (степен знања)	
16.	Да ли знате да радите у AutoCad-у?	
17.	Да ли знате да радите у ArchiCad-у?	
18.	Да ли тражите стални посао?	
19.	Да ли Вам је тешко да рано устајете?	
20.	Да ли сте спремни да понекад останете прековремено?	
21.	Да ли сте спремни да Вам субота буде увек радни дан?	

22.	Да ли пристајете на неплаћени пробни рад од 1 до 3 дана?	
23.	Шта бисте истакли као своје највеће квалитете?	
24.	Наведите три ствари које би Вам биле најзначајније на новом радном месту!	
25.	Сматрате ли да сте одговорни и да Вам не треба понављати обавезе?	
26.	Колику важност придајете хигијени?	
27.	Да ли сте љубазни и насмејани?	
28.	Да ли сте пушач?	
29.	Да ли сте боловали или болујете од неке болести?	
30.	Да ли сте тачни и не касните?	
31.	Са коликом почетном платом бисте били задовољни?	
32.	Телефон (фиксни и мобилни)	

Прилог 4: Из одговора Поверенице за заштиту равноправности (у случају фирме Студио Гајић, а релевантни и за друга два случаја)

У притужби коју је Мрежа „Жене против насиља“ поднела Повереници за заштиту равноправности наведено је следеће:

- поједина питања у упитницима односе се на нарочито осетљиве податке и лична својства кандидата и кандидаткиња који конкуришу за посао код послодавца;
- посебно су осетљива питања о брачном стању, националности, верској припадности (крсној слави), питање о томе да ли кандидат/-киња верује у бога, о страначкој припадности, осуђиваности.

Повереница за заштиту равноправности је анализом упитника установила да су наведена питања у упитницима за запошљавање посебно осетљива и, самим тим, **недозвољена**. Она се односе на лична својства кандидата и кандидаткиња, а **немају непосредног значаја за обављање посла**. Иако нема доказа да је било који кандидат/-киња дискриминисан/-а на основу одговора на питања у упитнику, самим формулисањем питања која се односе на лична својства, и то у упитнику који се јавно објављује, **извршена је дискриминација у области запошљавања и рада**.

У погледу питања које се односи на брачни и породични статус и планирање породице, Повереница за заштиту равноправности наводи да су она изричито забрањена *Законом о забрани дискриминације*, као и *Законом о раду* и *Законом о равноправности полова*.

Питања у вези са националношћу, верском и страначком припадношћу такође су забрањена, а немају објективно и разумно оправдање, јер не могу бити од непосредног значаја за било које радно место. Ова су питања супротна Уставу (чл. 47), који прописује да је изражавање наведених личних својстава слободно и да нико није дужан да се изјашњава о овим својствима, те да је изричито забрањена дискриминација на основу њих.

Кад је реч о питању о осуђиваности, *Закон о забрани дискриминације* изричито забрањује дискриминацију у области рада, односно **нарушавање једнаких могућности за заснивање радног односа** према било којем личном својству особе која тражи посао. Одредбама *Кривичног законика* (чл. 102) одређено је у којим случајевима и који правни субјекти могу тражити податке о осуђиваности и личне податке из казнене евиденције (овај податак може да тражи послодавац у складу са законом, али не може да тражи од кандидата/-киње да се изјашњава или доноси уверења).

Давање првенства при запошљавању или за обављање одређених послова може бити оправдано, односно неће представљати дискриминацију на основу закона само када неко лично својство лица **представља стварни и одлучујући услов за обављање тог посла**, имајући у виду природу и захтеве конкретног посла, а сврха која се тиме жели постићи је оправдана. Поред тога, послодавци могу да **прописују услове** које кандидати/-киње треба да испуне за рад на одређеном радном месту, да се при томе руководе бољом организацијом рада и професионалним стандардима рада, чија је сврха настојање да се обезбеде адекватни кадрови за обављање рада. Послодавац има пуну слободу да самостално, у складу са важећим прописима и на основу објективних критеријума, одлучује о избору лица које ће запослити или радно ангажовати, процењујући њихова стручна знања, компетенције и способности. Остваривање тога не сме да доведе до дискриминације, односно послодавац не сме да, приликом јавног оглашавања конкурса, захтева податке који су лични, а који нису стварни и одлучујући услов за обављање посла.

О Поверенику за заштиту равноправности

Повереник за заштиту равноправности јесте самостални, независни и специјализован државни орган успостављен *Законом о забрани дискриминације* са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривање равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена. Једна од основних надлежности јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљење и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти и другим лицима препоручује мере за остваривање равноправности (*Закон о забрани дискриминације*).

Прилог 5: РОДНИ АСПЕКТИ ЗАПОШЉАВАЊА

„Дискриминација је неједнако поступање према једнаким и једнако поступање према неједнаким. То је неједнако поступање према особи или некој групи на основу неког њиховог личног својства, што за последицу има неједнакост у шансама да остваре уставом и законом загарантована права. То је **неједнако третирање, искључивање, односно довођење у подређен положај** појединаца или група људи који се налазе у истој, сличној или упоредивој ситуацији“.

(Повереник за заштиту од дискриминације)

Дискриминација по личним својствима забрањена је Уставом Републике Србије, Законом о забрани дискриминације, Законом о родној равноправности, Законом о раду.

Родна дискриминација или дискриминација на основу пола – је свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства) које има за циљ или последицу да лицу или групи отежа, угрози, онемогући или негира признање, уживање или остваривање људских права и слобода у политичкој, економској, друштвеној, културној, грађанској, породичној и другој области.

(Закон о равноправности полова)

Непосредна дискриминација јесте свако неоправдано разликовање, искључивање или ограничавање којима се у истој или сличној ситуацији било којим актом или радњом органа јавне власти, послодавца или пружаоца услуге, лице или група лица стављају или су стављени у неповољнији положај, односно којим би могли бити стављени у неповољнији положај по основу пола.

(Закон о равноправности полова)

Забрањена је непосредна и посредна дискриминација лица која траже запослење, као и запослених, с обзиром на пол, рођење, језик, расу, боју коже, старост, трудноћу, здравствено стање, односно инвалидност, националну припадност, вероисповест, брачни статус, породичне обавезе, сексуално опредељење, политичко или друго уверење, социјално порекло, имовинско стање, чланство у политичким организацијама, синдикатима или неко друго лично својство.

(Закон о раду)

Равноправност полова подразумева равноправно учешће жена и мушкараца у свим областима јавног и приватног сектора, у складу са општеприхваћеним правилима међународног права, потврђеним међународним уговорима, Уставом Републике Србије (у даљем тексту: Устав) и законима, и сви су дужни да је поштују.

(Закон о равноправности полова)

Непосредна дискриминација, у смислу овог закона, јесте свако поступање узроковано неким од основа из члана 18. овог закона којим се лице које тражи запослење, као и запослени, ставља у неповољнији положај у односу на друга лица у истој или сличној ситуацији.

(Закон о раду)

Послодавац је дужан да запосленима, без обзира на пол, обезбеди једнаке могућности и третман, а у вези са остваривањем права из радног односа и по основу рада, у складу са законом којим се уређује рад.

(Закон о равноправности полова)

Посредна дискриминација је свако неоправдано разликовање, искључивање или ограничавање којима се у истој или сличној ситуацији лице односно група лица, на основу пола као личног својства, ставља у неповољнији положај доношењем акта или вршењем радње која је привидно заснована на начелу једнакости и недискриминације.

(Закон о равноправности полова)

Посредна дискриминација, у смислу овог закона, постоји када одређена наизглед неутрална одредба, критеријум или пракса ставља или би ставила у неповољнији положај у односу на друга лица – лице које тражи запослење, као и запосленог, због одређеног својства, статуса, опредељења или уверења из члана 18. овог закона.

(Закон о раду)

Облици дискриминације приликом запошљавања

Испитивање о приватном животу приликом разговора за посао	217	48.0%
Коментарисање физичког изгледа жене	44	9.7%
Други вид неповољнијег третмана у односу на мушке кандидате	30	...6.6%
Трудноћа и материнство као препрека за добијање посла	...23	...5.1%
Очекивања у погледу сексуалног односа као услов за добијање посла	...3	...0.7%
Укупан узорак испитаница	706	

Извор: Николић Ристановић, В.и сарадници (2012): „Дискриминација жена на тржишту рада у Србији“, Београд, Виктимолошко друштво Србије

Мере и стратегије:

- употреба комплекснијих мера које ће смањити поделу на тржишту рада и унапредити квалитет рада који омогућава усклађивање рада и породичног живота;
- поштовање законске регулативе;
- промена родних шаблона и унапређење културе родне равноправности;
- повећана родна равноправност између жена и мушкараца спровођењем политика и мера за једнаке шансе;
- системско увођење родне перспективе у доношење, спровођење и праћење јавних политика.

Извор: Индекс родне равноправности у Републици Србији, Национална стратегија за родну равноправност 2016-2020.

Преглед законске регулативе:

Устав Републике Србије

http://www.paragraf.rs/propisi/ustav_republike_srbije.html

Закон о забрани дискриминације

http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zabrani_diskriminacije.html

Закон о раду

http://paragraf.rs/propisi/zakon_o_radu.html

Закон о равноправности полова

http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_ravnopravnosti_polova.html

Коме се могу обратити?

Повереник за заштиту равноправности

<http://ravnopravnost.gov.rs>

Притужба због дискриминације (образац)

<http://ravnopravnost.gov.rs/rs/diskriminacija/prituzba-zbog-diskriminacije/>

ПРИПРЕМА ЗА НАСТАВНИ ЧАС

Ауторка:

Марсела Ескенази Милутиновић
(Marsela Eschenasi Milutinović),

педагошкиња,

самостална педагошка саветница

Школа: Пољопривредно-хемијска
школа „Др Ђорђе Радић“, Краљево

Наставна јединица:

Од родних стереотипа до дискриминације

Образовни профил: За гимназије и све образовне профиле, први разред

Наставни предмет: Грађанско васпитање

Наставна тема: Ја, ми и други

Тип часа: Обрада

Методе рада: Дискусија, рад на тексту

Место извођења: Учионица

Потребан материјал: Текстови прича

Напомена: Час се може реализовати путем програма одељењске заједнице, ученичког парламента, вршњачке едукације.

ЦИЉ ЧАСА: Разумевање начина функционисања стереотипа и предрасуда и разматрање последица које стереотип иницира. Развијање критичког мишљења о родним стереотипима и потреби за њиховим превазилажењем.

Задаци:

1. образовни – ученици/-це ће након одржаног часа и самосталног учења бити способни:

- да препознају родне стереотипе и предрасуде у свом окржењу,
- да разумеју начин функционисања предрасуда и стереотипа,
- да разумеју њено значење на формирање ставова околине и начине реаговања.

2. васпитни – код ученика/-ца развијамо свест о постојању предрасуда и стереотипа и њиховог утицаја на формирање ставова и начина поступања, свест о постојању стереотипа у родним улогама и потребе за њиховим превазилажењем, свест о важности превазилажења предрасуда и стереотипа.

3. функционални – ученици/-це ће стећи следеће вештине: критичко мишљење и аргументовање ставова.

Опште међупредметне компетенције: Одговорно учешће у демократском друштву

Корелација са предметима: Могућа је корелација са свим програмима васпитног карактера који се реализују у школи у складу са Школским програмом, као и са наставним програмима Српског језика, Социологије, Устава и права грађанина у средњој школи.

ТОК ЧАСА

Садржај часа – рада

Уводни део часа

Планирано време за реализацију: око 5 минута

У уводном делу подсећамо се претходног часа, на којем смо говорили о припадности групи, значењу припадности одређеној групи, могућности прихватања/неприхватања члана/-ице неке групе само због њене/његове припадности, а не због индивидуалних карактеристика/особина те особе.

Наставник/-ца започиње дискусију питањима:

Шта мислите, због чега је то тако?

Да ли се може процењивати особа само на основу информације да припада одређеној групи (нпр. групи љубитеља одређене врсте музике.....)?

Централни део часа

Планирано време за реализацију: око 30 минута

Наставник/-ца дели ученике/-це у четири групе.

Свака група добија различити текст са описом ситуације.

Инструкција наставника/-це:

Прочитајте текст и одговорите на постављена питања. Свака група има различиту ситуацију. Предвиђено време за рад је 10 минута.

Представник/-ца групе ће изложити запажања и одговоре на питања.

Примери ситуација

1. Ана је ученица осмог разреда основне школе. Одличан успех постиже из свих предмета, али највише воли математику, физику, информатику. Жели да упише гимназију, природно-математички смер, али родитељи се не слажу. Сматрају да је боље да упише средњу стручну школу. Саветују је да упише медицинску школу, смер медицински техничар. Мисле да је то паметније јер постоји могућност да се Ана заљуби, уда и добије дете, а после средње стручне школе може да се запосли. После завршене гимназије Ана ће морати да студира, али, ако се уда и роди дете, неће имати времена да се посвети школовању. Ана невољно прихвата савет родитеља.

Питања за групу:

1. Дискутујте на нивоу групе промишљања родитеља и њиховог предлога у погледу избора школе.
 1. Шта је очекивано, обичајно понашање? Продискутујте.
 2. Шта су родне улоге?
 3. Ко намеће родне улоге? Објасните.
 4. Наведите примере родних улога из свог окружења.
2. Мирјана је ученица трећег разреда средње школе. Трудна је, жели да се уда. Родитељи одобравају њену одлуку. Одељењски старешина и педагог школе објашњавају Мирјани могућност и потребу да настави школовање. Закон јој

дозвољава да заврши школовање као редован ученик. Она то одбија. Не жели да настави школовање ни као ванредни ученик. Каже да ће наставити школовање кад беба порасте. Будући супруг подржава њену одлуку. Родитељи су сагласни с њиховом одлуком.

Питања за групу:

1. Продискутујете на нивоу групе одлуку Мирјане да прекине школовање.
 2. Шта је очекивано, обичајно понашање? Продискутујте.
 3. Шта су родне улоге?
 4. Ко намеће родне улоге? Објасните.
 5. Наведите примере родних улога из свог окружења.
3. Милан и Весна су близанци. Обоје су добри ученици. Живе на селу. Родитељи много раде да би издржавали породицу. Након завршене средње школе, због тешке материјалне ситуације, могу да пошаљу једно дете на студије. Одлучују да то буде Милан.

Питања за групу:

1. Продискутујте на нивоу групе разлоге родитељске одлуке да на студије пошаљу мушко дете.
 2. Шта је очекивано, обичајно понашање? Продискутујте.
 3. Шта су родне улоге?
 4. Ко намеће родне улоге? Објасните.
 5. Наведите примере родних улога из свог окружења.
4. У вртићу дечак –Лука воли да се игра са луткама. Често проводи време у кутку са луткама. Васпитачица га подстиче и покушава да га заинтересује за игру са камионима и коцкама. Објашњава му да то није играчка за дечаке. Остала деца из групе не примећују ништа необично у томе што Лука воли да се игра са луткама.

Питања за групу:

1. Продискутујте на нивоу групе понашање васпитачице и њену жељу да преусмери Лукину игру на кутак са коцкама и камионима.
2. Шта је очекивано, обичајно понашање? Продискутујте.
3. Шта су родне улоге?
4. Ко намеће родне улоге? Објасните.
5. Наведите примере родних улога из свог окружења.

Излагање рада група.

Дискусија на нивоу велике групе о родним улогама.

Наставник/-ца држи кратко предавање о стереотипним родним улогама, очекивањима средине у складу са наметнутим родним улогама (предлог у напомени).

За дискриминацију се каже да је предрасуда у акцији. Због чега? Где у наведеном примеру уочавате дискриминацију? У конативној компоненти предрасуде врши се дискриминација.

Наставник/-ца упознаје ученике/-це са појмом родна дискриминација.

Пита ученике/-це да наведу примере родне дискриминације:

- нпр. приликом конкурсана за посао (питања за жену на иницијалним разговорима о породичном статусу, планирању породице...);
- питање власништва над имовином (у малом проценту жене су власнице некретнина).

Стереотипи се тешко превазилазе. То је дуготрајан и тежак процес. Промене се, ипак, дешавају. То можемо видети на примеру уписа девојака у војне школе и академије. Пре тридесет година било је незамисливо и забрањено да девојке уписују војне школе. Прошле школске године на упис у војну гимназију конкурисало је више девојака него младића.

Завршни део часа

Планирано време за реализацију: 5 минута

Наставник/-ца даје домаћи задатак ученицима/-ама да истраже начине реаговања и заштите од дискриминације (да истраже и презентују правила, норме, институционалне механизме заштите):

- Како се дискриминација третира у школи (забрана, чл. 110, *Закон о основама система и образовања*), шта су васпитно-дисциплинске мере?
- Дали постоји и каква је законска заштита грађанки и грађана од дискриминације, шта је њен садржај (*Закон о забрани дискриминације; Закон о равноправности полова*)?
- Да ли постоји и каква је институционална заштита од дискриминације (*Повереник за заштиту равноправности*)?
- Да ли постоји и каква је веза између дискриминације и насиља?

Ученици/-це решавају задатак индивидуално, а наставник/-ца их може поделити у 4 групе, према врсти задатка.

Литература:

- *Приручник за превенцију родно заснованог насиља*, Министарство просвете, науке и технолошког развоја, 2015.
- *Приручник за Грађанско васпитање за први разред средње школе*, Министарство просвете, науке и технолошког развоја, 2002.

НАПОМЕНА:

Садржај наставничког излагања:

Традиционалне стереотипне родне улоге ограничавајуће су и за мушкарце и за жене. На примеру из вртића видимо како васпитачица не дозвољава дечаку да се игра луткама јер сматра да то није „мушка“ игра и гура дечака у његову родну кутију, односно врши притисак да се игра са коцкама. При томе, осталој деци није необична дечакова игра са луткама.

Младић који се облачи по последњој моди извргнут је исмевању околине јер је лепо облачење резервисано за девојке или жене. Средина нам намеће норму понашања у односу на родну улогу која нам је дата. Ако је потребно, наставник/-ца појашњава разлику између пола и рода.

Стереотипи су шематска и ригидна перцепција особина појединих чланова/-ница групе које се генерализују на читаву групу.

У традиционалном патријархалном друштву стереотипне родне улоге јасно су дефинисане и свака различитост може наићи на осуду.

Нпр. жене возачи аутобуса, таксија често изазивају негативне емоције.

Стереотипи доводе до предрасуда.

Предрасуде су најчешће негативно конотиране, имају јак емотивни набој.

Предрасуда има три компоненте:

- когнитивну, мисаону — шта мислим о томе;
- емотивну — како се осећам према томе;
- конативну, вољну, делатну — шта чиним поводом тога.

Пример:

Когнитивна компонента: Овај младић се лепо облачи, као да је изашао из модног часописа. Посвећује превише пажње облачењу.

Емотивна компонета: Мени се то не допада. Делује феминизовано.

Конативна компонента: Не желим да се дружим с њим. Наговорићу и друге да се не друже с њим. Омаловажаваћу га, то је и заслужио.

ПРИПРЕМА ЗА НАСТАВНИ ЧАС

Ауторка:

Марсела Ескенази Милутиновић
(Marsela Eschenasi Milutinović),

педагошкиња, самостална

педагошка саветница

Школа: Пољопривредно-хемијска
школа „Др Ђорђе Радић“, Краљево

Наставна јединица:

Ако се час реализује у оквиру програма Грађанског
васпитања, наставна јединица је

Насиље у нашој околини

(први разред средње школе)

Образовни профил: Ученици и ученице средње школе од првог до четвртог
разреда

Наставни предмет: Грађанско васпитање (може се извести у оквиру
активности одељењске заједнице, ученичког парламента, вршњачког тима)

Наставна тема: Час се може реализовати у оквиру програма Грађанског
васпитања у првом разреду, у оквиру теме *Насиље и мир*

Тип часа: Радионица

Методе рада: Дискусија, рад на тексту

Облик наставног рада: Рад у групи, индивидуални, фронтални

Место извођења: Учионица која има потребну техничку опрему (рачунар
са приступом интернету и видео-бим)

Потребан материјал: Видео-клип (линк дат у наставку припреме), исечци
из новина (Прилог 1), статистика насиља у породици (Прилог 2)

ЦИЉ ЧАСА: Развијање свести код ученика о потреби правилног реаговања
на родно засновано насиље; стицање знања о начинима правилног
реаговања и разумевање значаја да се не прећуткује сазнање да неко
трпи родно засновано насиље; разумевање потребе за реаговањем и у
ситуацијама у којима постоји сумња да је нека особа жртва родно заснованог
насиља.

Задаци:

1. образовни – ученици/-це ће након одржаног часа и самосталног учења бити способни:

- да уоче и препознају различите облике и врсте насиља,
- да уоче и препознају родно засновано насиље,
- да направе правилну процену о потреби реаговања у ситуацијама насиља у породици.

2. васпитни – код ученика/-ца развијамо: свест о постојању родно заснованог насиља, свест о важности развоја нулте толеранције на насиље, свест о важности пружања помоћи и давања важних информација жртви.

3. функционални – утицаћемо на развој следећих вештина: критичко мишљење, аргументовање, емпатија, као и правилно реаговање у ситуацијама родно заснованог насиља.

Опште међупредметне компетенције: Комуникација, Сарадња, Одговорно учешће у демократском друштву

Корелација са предметима: Социологија

ТОК ЧАСА

Садржај часа – рада

Уводни део часа

Планирано време за реализацију: 2 минута

Наставник/-ца саопштава ученицима/-ама тему часа, објашњава начин рада, договара се са њима о правилима понашања (јављање за реч, понашање током дискусије, постављање питања...).

На претходним часовима ученици/-е су упознати са појмом насиља, врстама и типовима насиља према нивоима ризика, као и са појмом родно заснованог насиља.

Централни део часа

Планирано време за реализацију: 85 минута

Рад у малим групама **20 минута**

Наставник/-ца дели ученике/-це у шест група по пет ђака.

Свака група добија материјал: исечке из новина и фотографије са веб-портала о жртвама насиља у породици (Прилог 1).

Задатак за групу:

Након проученог материјала ученици/-е на нивоу групе треба да одговоре на питања:

- Које све типове насиља трпи жртва?
- Ко је крив, одговоран за учињено насиље у породици?
- Зашто жене често остају у браку са насилником?
- Како се осећају жене жртве насиља и да ли се неке обраћају за помоћ?
- Ко све може бити жртва насиља у породици²⁰?
- Какве су последице насиља у породици на чланове и чланице породице који нису директне жртве?
- Које се жртве насиља у породици могу обратити за помоћ и психолошку подршку?
- Како реагује околина?
- Како треба реаговати на сазнање о насиљу у породици?

.....

20 На питање *Ко све може бити жртва насиља у породици?* ученици/-це могу рећи да то могу бити и мушкарци. То је тачно када се ради о деци (дечаци и девојчице су у сличном проценту жртве насиља у породици). То је делимично тачно и када се ради о старијим мушкарцима (старији од 65 година), када они постају жртве насиља, које најчешће чине њихови синови. Одрасли мушкарци су врло ретко жртве насиља, посебно насиља које чине женски чланови породице. Погледати статистику насиља у прилогу 2.

- Какав је општи став грађана и грађанки о насиљу које се дешава унутар породице?

Размена у великој групи **15 минута**

Наставник/-ца покреће дискусију на нивоу целог одељења у вези са питањима на која су ученици/-е претходно одговарали и о којима су дискутовали у малим групама.

Предавање **10 минута**

Наставник/-ца укратко сумира дискусију ученика/-ца и дефинише појам насиља у породици.

Наставник/-ца упознаје ученике/-це са статистиком о присутности насиља у породици и трагичним исходима у Републици Србији (Прилог 2).

Видео-клип и дискусија **15 минута**

Наставник пушта видео клип https://youtu.be/6imLK_aDycU (Насиље у породици)

Подстиче дискусију питањем:

Који су могући начини реаговања у ситуацијама насиља у породици од стране жртве, али и оних који знају да су чланови или чланице породице жртве насиља?

Наставник/-ца наглашава да насиље у породици није приватна ствар и да су сви у обавези да пријаве насиље надлежним институцијама (теоријски оквир дат у напомени).

Групни рад **10 минута**

Наставник/-ца дели ученике/-це у четири групе. Наставник/-ца им дели примере две ситуације из школског живота (по две групе добијају исту ситуацију).

- Маја иде у први разред средње школе. Веома је тиха и повучена девојка. На часовима је неприметна, никада се не јавља да одговара или да нешто пита. Одељењски старешина о њој веома мало зна. Седи сама у клупи. Са вршњацима/-кињама из одељења мало контактира, ни са ким се не дружи, осим са Сањом. У последње време током малог и великог одмора заједно стоје испред учионице. Маја се пожалила Сањи да јој отац не дозвољава да се дружи са вршњацима/-кињама после школе. Добија батине ако закасни кући пет минута после школе. Уплашена је јер не може да предвиди његову реакцију. Добија батине за сваку ситницу – због погрешно постављеног стола, тројке у дневнику, дружења са другарицама... Веома је уплашена, не зна шта да ради. Не верује да ико може да јој помогне. Моли Сању да никоме не каже шта проживљава.
- Наставник/-ца физичког васпитања примећује модрице по ногама ученице. На његово/њено питање, она одговара да ју је отац претукао, да је често туче, али га моли да никоме не каже јер ће је отац још више тући.

Питања за групе:

Који су могући начини реаговања?

Који су потребни начини реаговања у наведеним ситуацијама?

Коме се можемо обратити за помоћ у школи?

Које институције, организације могу/треба да помогну жртви насиља?

Где можемо да пронађемо потребне информације о могућностима заштите жртве?

Размена у оквиру групе

Размена у оквиру велике групе: **15 минута**

Наставник/-ца усмерава дискусију о потребним и обавезујућим начинима реаговања

ради заштите жртве насиља у породици.

Наставник/-ца упознаје ученике/-це са надлежностима институција, законском регулативом, организацијама које пружају помоћ жртвама, обавезама школе и појединаца и појединки.

Завршни део часа

Планирано време за реализацију: 3 минута

Наставник/-ца упућује ученике/-це на линк на којем се налази списак и контакти организација које пружају помоћ жртвама насиља:

<http://www.vds.org.rs/OrgInstKojePruzajuPomocZrtvama.htm>

Наставник/-ца упућује ученике/-це на сајт „Могу да нећу“ www.mogudanecu.rs. Позива их да ураде квиз како би проверили своје знање о родно заснованом насиљу и насиљу у породици.

Литература:

- *Приручник за превенцију родно заснованог насиља*, Министарство просвете, науке и технолошког развоја, 2015.
- *Приручник за Грађанско васпитање за први разред средње школе*, Министарство просвете, науке и технолошког развоја, 2002.

За више информација наставници могу посетити сајт Аутономног женског центра, „Могу да нећу“, www.mogudanecu.rs.

НАПОМЕНЕ:

НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ (теоријски оквир):

Насиље у породици означава „свако дело физичког, сексуалног, психичког, односно економског насиља до којег дође у породици или домаћинству, односно између бивших, односно садашњих супружника, односно партнера, независно од тога да ли учинилац дели или је делио домаћинство са жртвом“, како се наводи у чл. 3. *Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици* (Сл. гласник РС – Међународни уговори, број 012/13). Насиље које се чини према члановима/-цама породице има специфичне карактеристике у односу на насиље учињено ван породице. Насиље у породици увек представља злоупотребу моћи и контролисање чланова породице који имају мање моћи или располажу мањим ресурсима. У већини друштава, нарочито у традиционалним и патријархалним заједницама, мушкарци имају знатно више моћи – не само физичке, већ и економске и друштвене.

Насиље је често научен модел понашања. Деца чији су родитељи жртве и/или учиниоци насиља чешће заснивају своје односе на насиљу јер немају позитивне моделе. **Заустављање и супротстављање насиљу је улог у будуће генерације и у будућност нашег друштва. Друштво које негује висок степен толеранције на насиље не допушта својим грађанкама и грађанима да у пуном капацитету искористе своје личне ресурсе, знања, вештине, умећа. Спречавање и заустављање родно заснованог насиља тражи укључивање целокупне друштвене заједнице.**

Насиље у породици није и не може бити приватна ствар породице. Треба да учинимо насиље видљивим и да га пријавимо ако имамо сумњу или сазнање да неко трпи насиље (то је уједно и законска обавеза свих који имају сазнање о насиљу у породици).

Постоје институције чија је обавеза да заштите особе које су жртве насиља у породици, пре свега МУП и Центар за социјални рад.

И школа има обавезу да реагује ако има сазнање или сумњу да је ученик/-ца жртва породичног насиља. Постоји одговорност свих нас ако се оглушујемо на чињеницу да неко у нашем окружењу трпи насиље.

Иако се често дешава да жртве насиља траже да се насиље не пријави због страха од још већег насиља, круг насиља је неопходно прекинути и насилника пријавити. Приликом пријављивања насиља важно је водити бригу о безбедности жртве (да се она још више не угрози).

Закон о спречавању насиља у породици, чија је примена почела јуна 2017. године, обезбеђује жртви већу сигурност и квалитетније и снажније санкционисање насилника.

Школа је у обавези да реагује у складу са *Правилником у одговору на насиље, злостављање и занемаривање ученика*, а у циљу најбољег интереса детета.

Особа која има сазнања или сумњу да је неко жртва породичног насиља може да пошаље и анонимну пријаву полицији, Центру за социјални рад или јавном тужилаштву.

Данас се многе невладине организације баве проблемом насиља у породици. Постоје и СОС телефони у већини градова, који су доступни и пружају психолошку подршку у поверљивој форми, могу да омогуће брзо збрињавање жртве насиља и да је упуте на потребне кораке које треба предузети како би изашла из круга насиља.

Прилози:

Прилог 1 – Исечци из новина

Напомена уз Прилог 1: Наставник/-ца треба да критички приступи начину медијског извештавања о насиљу. За рад на часу текстови се могу скратити и могу се изоставити мање важни детаљи и описи.

ИСПОВЕСТ ЖРТВЕ ПОРОДИЧНОГ НАСИЉА

„Син ме је продрмао за рамена и рекао ми да НЕСТАЈЕМ, тада сам отишла из тог ПАКЛА”²¹

BLIC online, 24. 8. 2017.

Млађи син ме је више пута продрмао за рамена и рекао ми: „Мама, ти се топиш, ти нестајеш. Учини нешто за себе”. Када је стао у моју одбрану, схватила сам да не смем да га доводим у опасност и да је тренутак да одем из тог пакла – почиње исповест за „Блиц” храбра Београђанка (53) коју је муж злостављао 15 година.

До пре шест месеци слика жене, која је сада мирног духа и бистрих очију, била је потпуно другачија. Не бисте претпоставили да је то иста особа, до недавно модра и без новца. Све то јер јој се муж одао алкохолу, а последице његовог порока, све драстичније, она је осећала на својој кожи. Трпела је ударце, присилни секс и свакодневну психичку тортуру.

– Не знам каква је то моћ да неко учини да сматраш да си ништа -- осврће се у неверици штићеница Сигурне куће.

Док говори глас јој не дрхти, а у очима се види сигурност. На улици била би обичан пролазник, а њену не тако далеку прошлост наговести тек понеки несигуран покрет, танана силуэта и склоп реченица када јој навру сећања.

.....
21 <http://www.blic.rs/vesti/hronika/ispovest-zrtve-porodicnog-nasilja-sin-me-je-prodrmao-za-ramena-i-rekao-mi-da-nestajem/p1k5me6>

- Једне вечери супруг је мислио да смо сами у кући – прогутала је кнедлу, застаје у причи. Присећа се реченице „Рођена си да би умрла“, али одустаје од понављања осталих његових речи. Како каже, мука јој је када се присећа тога.

Покушај да преприча тешки тренутак прекида кратком дигресијом да су њени синови за њу највећи успех и понос. Највећа радост на лицу види јој се при помињању момака од којих је један пред женидбом, а други је завршио средњу школу и тражи посао. Зарад њих је остала, али и захваљујући њима је и напустила мужа насилника.

- Онда се појавио мој млађи син који га је упитао: „Хоћеш ли је више оставити на миру?“ и запретио му. Одмахнула сам му руком и показала да то не чини. И пре сам му говорила да не улази ни у какве сукобе са њим. Али, тада се у мени преломило. Боље да одем него да он страда – наставља и поново се уверавајући у исправност своје одлуке.

„Само желим да се не осећам пониженом“.

- Када сам одгајила синове, последње због чега сам трпела насиље је зато што сам била финансијски зависна. Након што сам се спасила, нашла сам посао. Када сам добила прву дневницу, гледала сам у њу и плакала. Годинама ме је убеђивао да сам безначајна и бескорисна. Сада сам држала тај новац у руци. Отишла сам и купила чоколадицу. Та чоколадица била је од мог новца и од тада као да ми је читав свет другачији – речи су нове жене која сада стоји пред нама, а старе смо упознали само делић који за сада има снаге да подели и коју није оставила на прагу старог дома.

- Никада нисам била тип који материјално жели много. Само оно основно ми треба, што успевам да обезбедим иако немам сталан посао. Да преживим и не осећам се пониженом. Млађи син живи и даље са оцем, зна за своја права и обавезе. И старији зна да сам ту да му помогнем, шта год да му треба. А ја, ја ником не треба да будем на терету. Сама ћу се побринути за своју егзистенцију – напомиње она. Повратак? Нема шансе!

- Понижавао ме је у сваком смислу. Имате вредности којих нисте више ни свесни, остају негде потиснуте. Захваљујући Сигурној кући, госпођи Весни Станојевић, која је координатор у Саветовалишту против насиља у породици, њиховим менторима и психолозима који нас будно прате, имамо много више успона него падова. Жена схвати своје врлине и да може да иде напред, без обзира што раније делује безизлазно. Дигли су ме са нуле – убеђена је Београђанка која већ шест месеци живи уз велику подршку, коначно по својим правилима.

ИСПОВЕСТ ЖРТВЕ БРАЧНОГ ЗЛОСТАВЉАЊА:

20 година смо деца и ја трпели насиље, бојала сам се одласка²²

Курир, 23.11.2015.

Џенифер Вилијамс-Филдс одлучила је своју причу поделити у блог посту на Алтернету. Њена „љубавна“ прича није уобичајена, али нажалост није ни ретка. Јер она је била жртва брачног злостављања:

„Престаните. Једноставно престаните питати зашто је жена толико глупа и слаба да остане у злостављачкој вези. Нема одговора који бисте могли разумети. А ваша осуда само ће још више осрамотити злостављану жену. Јер то посрамљује жене попут мене.

Супруг ме није ударио на нашем првом изласку. Тако обично не почињу злостављачки бракови. У ствари, наш први састанак је вероватно био прилично сличан вашем: он је био шармантан, обраћао је пажњу на мене и ласкао ми је.

Наравно да је било упозоравајућих детаља на почетку везе. Али ја сам била млада

.....
22 <http://www.kurir.rs/zabava/zena/2030537/ispovest-zrtve-bracnog-zlostavljanja-20-godina-smo-deca-i-ja-trpeli-nasilje-bojala-sam-se-odlaska>

и наивна, вероватно какви сте и ви били на почетку ваше везе... Осим што је мој брак скренуо у другом смеру.

Брак у којем долази до злостављања постаје такав с временом. Он је спор, методичан и непрестан, као вода која капа из лоше затворене чесме.

Проблеми почињу с једном малом капи коју можда и не приметите. Кад вам се обрати на начин који би требао бити „само шала“. Мени је било речено да сам преосетљива и да није била реч ни о каквој великој ствари. Па ми се почело и чинити као безначајно и мало и као да сам стварно мало преосетљива.

Повремено бих приметила да капа, али није била реч ни о каквим великим стварима. Шала у јавности на мој рачун чинила ми се све више као нешто што мој партнер чини кад је главни забављач на журци.

Кад би ме упитао да ли планирам изаћи напоље у „тој хаљини“ или с ким се идем видети, мислила сам да то само значи да ме воли и да се брине за мене.

Кад ми је рекао да му се не свиђају моји нови пријатељи, сагласила сам се са њим. Супруг ми је био битнији од пријатеља, па сам прекинула друге везе.

Иако вам то капање почиње све више ићи на живце, не бисте ваљда продали кућу због једне чесме која капа?! Кад ме гурнуо мало јаче него што је требало, сама сам себе уверила да није то стварно мислио тако урадити. Он је једноставно заборавио колико је јачи од мене.

А кад му се супротставим због још једне лажи коју је изрекао, он ми каже да сам луда што му не верујем. И тако се ја заиста и почињем осећати као да сам помало луда.

Почињем смишљати начине на које могу надокнадити ствари које евентуално недостају у нашем браку. Трудим се бити боља супруга, имати чишћу кућу, увек припремљену вечеру.

Једну ноћ његовом вечером нахраним пса, али он се појави код куће касно и ја се не осећам тако опуштено кад се у поноћ дижем из кревета да му припремим оброк док се он дере на мене.

Буђење из сна постаје уобичајена појава, не допуштам себи да опуштено, дубоко спавам. Увек слушам и чекам. Ујутро пазим да децу тихо отправим напоље, како не би пробудили тату. Сви почињемо ходати око њега као по јајима. Сад већ капа доста јако, али ја се бојим ставити испод канту и видети колико воде губим, јер се у мени угнездило порицање. Да нисам рекла то што јесам, он се не би толико наљутио. Ја сам крива. Само морам бити тиха. Требала сам бити паметнија него да му се супротставим након што је пио.

Он је у праву. Стварно сам незахвална. Он сваки дан иде на посао како бих ја могла остати код куће с децом. Наравно да му треба времена за себе након што дође кући. У ретким ситуацијама кад се идем наћи са пријатељима, јурим како бих стигла кући пре њега. Никад га не замолим да он причува децу како би ја имала ноћ за себе. Не смем га ни на који начин довести у неприлику.

Покушамо ићи на брачно саветовање, иако ниједно од нас није искрено рекло зашто смо уопште дошли. Саветовање никад не дође до другог третмана. Толико се трудим бити савршена супруга и имати савршену породицу да и не примећујем да се вода излила по поду. Пред другима нас представљам као савршену породицу, објављујем фотографије срећне породице на Фејсбуку. Почела сам се више бавити дејим активностима и молим се да се ствари промене, али ако ме нека од других мајки упита да ли је све у реду, лажем да јесте.

Нисам сигурна што ме више плаши: страх да би други могли открити моју тајну или да би мој супруг могао открити да сам ја одала тајну нашег брака. Тад одједном схватим да га се бојим.

Један дан устајем из кревета и схватам да је кућа поплављена. И глава ми је скоро потпуно под водом. И бојим се. Тад схватим да страх видим и у очима своје деце и питам се шта ли сам то учинила. Како сам завршила овде? Ко сам то постала? Једну ноћ он баца мобилни на мене и скоро ме удари у главу. Ја желим да спакујем децу и одем. Током вечере, кад устане и гађа ме виљушком пред децом, ја желим отићи.

Али куда бих могла отићи? А и ако одем, шта ћу урадити? Како ћу да приуштим самосталан живот?

Он је у праву: ја нисам способна преживети самостално. Треба ми његов новац. И тако остајем, јер након 20 година оваквог живота, ја не знам како другачије живети.”

ЖРТВА ПОРОДИЧНОГ НАСИЉА:

Муж ме столицом тукао у стомак²³

Курир, 15. 12. 2016.

Убијао ме од батина кад год је био нервозан. Ишла сам на посао претучена, мислила сам да ће се променити, прича несрећна жена која је спас пронашла у сигурној кући.

Чини ми се да је од самог почетка све ишло наопако. Супруг ме је варао, тукао, свашта сам преживела. Нисам смела да се разведем због мојих родитеља, они нису дали.

Овако почиње своју исповест Тијана Ћ., која се 13 година борила с мужем насилником.

- Још прве године брака, док сам била трудна, варао ме је. Ако бих му нешто пребацила због варања, добила бих батине. Толико ме је малтретирао, чак ме је једном ударао столицом у стомак – присећа се кроз сузе напаћена жена.

Она каже да је прелазила преко свега јер се надала да ће се супруг променити:

- И након порођаја је наставио да ме вара и туче. Враћајући се кући бесан, убијао ме је од батина, али сам трпела све јер су моји родитељи увек говорили да ће све то проћи и нису одобравали развод брака. Посветила сам се детету и тако сам лакше подносила патњу и бол. На послу се уплео у привредни криминал, тако да је неко време провео у затвору.

А кад се пре пет година разболео од дијабетеса, постао је још насилнији.

- То малтретирање и злостављање је бивало све учесталије. Почео је неконтролисано да туче и дете. После је опет направио неки прекршај, позајмио новац и побегао из земље. Оставио је дете и мене. Касније смо и ми морали да идемо за њим, где он, ту и ми. Трпели смо све и свашта. Кад смо се вратили у земљу, почели смо да радимо. Тукао ме је кад је био нервозан. На посао сам ишла претучена, сада желим да спасем себе и дете – завршава своју потресну исповест Тијана, која је уточиште пронашла у сигурној кући.

Тијана је после дуго година малтретирања, нажалост, завршила на лечењу:

- Након шест година брака ја пуцам нервно и одлазим на неуропсихијатрију, на лечење, под сталном контролом и терапијом. Тада сам схватила да не желим више да наносим бол себи и детету. Хоћу да започнем нови живот, само да ме више нико не уцењује и не туче.

Потресна прича Слађане П., коју је муж годинама физички злостављао, вређао и понижавао: Побегла сам боса, у крви, с дететом у наручју.

Вређао ме, претио ми, избацивао на улицу с дететом у наручју. Увек сам се враћала. Све до те вечери када ме је пијан ударио металном шипком по глави. Крв је лила и по престрављеном детету. У руци му је остао прамен моје косе. Сада сам у Сигурној кући, безбедна сам, али не видим крај својој муци.

Слађана П. (25), из једног села надомак Шапца, пре непуних шест месеци побегла је од мужа насилника. Излетела је боса на улицу, са шестогодишњим дететом, у пиџами. У пола ноћи, на сред сеоског пута, зауставио се аутомобил. Од страха да му комшија не замери, возач је само продужио. После два сата пешачења стигла је до болнице. Лекари су установили лакши потрес мозга и нагњечење плућне марамице, тешке подливе и прелом кости на левој руци.

Иако жртве насиља ретко јавно проговоре о својој муци, Слађана је на то пристала, да би, како каже, друге опоменула, охрабрила их:

– Монструм! Годинама ме је пијан мучио, претио ми, тукао ме.... А кад се отрезни, молио је да му опростим, да га не остављам. Уколико макар једној жени помогнем, моја патња имала је смисла. Све док ћуте, жене храбре насилника. Тешко је, не знам где ће ме живот с дететом одвести, али се њему не враћам. Никад!

Удала се млада, с непуних 18, ни средњу школу није завршила. Он је био „прилика“, из домаћинске куће. Родитељи имају хектаре земље и њега јединца. Први пут је ударио у шестом месецу трудноће.

– Дошао је касно. Лупао је вратима. Викао је, вређао ме. Опалио ми је шамар јер сам тог дана поразговарала с комшијом. Била сам у шоку. Преплакала сам целу ноћ. Ујутру се извињавао. Други пут ме је ударио у цеваницу. Дете је било у колевци. Од тада, сваког месеца ме је тукао бар једном. И сваки пут је обећавао: „Никад више!“ Његова љубомора је патолошки расла, постајао је све беснији и пијанији. Претварао се, каже Слађана, у звер.

Моји су сиромашни, али честити људи. Живе у суседном селу. Мајка је чула да ме туче, али нисам јој признавала његове песнице. Плашила сам се очеве осуде, мајчине патње, сеоског оговарања. Свекрва ме је једном упитала: „Што га не напустиш?“

У Сигурној кући, у којој је тренутно са још 48 жена и деце, жртава породичног насиља, Слађана је добила дом, негу, подршку и мир. Али њених шест месеци, попут пешчаног сата, истичу, и као већина жена жртава насиља, не зна где ће. Нема кућу, новац и посао. Поступак развода брака је у току.

– Било ми је потребно много снаге да се суочим са собом, да схватим да сам практично на улици, са дететом, без ичега – каже Слађана. – Сви понављају: Остави насилника, пођи својим путем. Али како без посла, без крова над главом? Многе жене, нажалост, немају ни снаге ни избора, па се врате насилнику на праг. Неке поверују да ће им бити боље, друге обесхрабри то што немају коме да се обрате за дугорочну помоћ. У лавиринту су из кога не назиру излаз.

Прилог 2: Статистика насиља у породици

У претходних десет година у Србији је убијено 327 жена у случајевима родног насиља, а само 2015. године центрима за социјални рад пријављено је скоро 19.000 случајева насиља над женама, изјава је поверенице за заштиту равноправности Бранкице Јанковић поводом Међународног дана борбе против насиља над женама,

24 <http://www.novosti.rs/%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8/%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0/%D1%80%D0%B5%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%D0%B0%D0%B6%D0%B5.409.html:350679-Is-povest-zene-iz-Sigurne-kuce-Muz-me-silovao-trudnu>

25. новембра 2016. године.

„Сваке године дуплира се број пријава насиља над женама, од којих се 46 одсто односи на физичко, 30 на психичко, а остатак на вербално и друге врсте насиља. Али, чак и да имамо савршен систем заштите од насиља у породици, остаће суштински узрок насиља, а то је дубоко утемељена родна неравноправност“, казала је повереница за заштиту равноправности.

У Србији је од почетка 2016. године у породично-партнерском насиљу убијено 30 жена, а 327 у последњих 10 година. Посебно забрињавајући податак јесте и тај да су две од три жене у Србији биле жртве неког облика насиља.

У току 2015. године, у ГЦСР у Београду евидентирани су 4.443 жртве породичног насиља, а у евидентираним породицама живи укупно 2.293 деце која су била жртве таквог насиља, наводи се у саопштењу поводом објављених текстова у вези са заштитом жена од насиља и наведених пропуста у раду надлежних. Према старосној структури жртава породичног насиља, деца су заступљена са 51,6%, док пунолетне особе чине 48,4%.

У Србији је током 2011. године убијено 36 жена – и све су жртве породичног насиља, а убице су у 60% случајева мужеви – садашњи, бивши и ванбрачни. Већина жртава није пријављивала насиље. Само четвртина злостављаних обратила се за помоћ, коју – нажалост – није дочекала. Међу убијеним, 16 жена није живело у заједници с насилником.

Подаци о броју и структури пријављених случајева насиља у породици у 2016. години (о жртвама и учиниоцима насиља и о интервенцијама центара за социјални рад) могу се наћи у *Извештају о раду центара за социјални рад у Србији у 2016. години* (тачка 4.5, стр. 44–49)²⁵.

ПРИПРЕМА ЗА НАСТАВНИ ЧАС

Ауторка:

Александра Јованкин Алексић

Школа: Пољопривредно-хемијска школа „Др Ђорђе Радић”, Краљево

Наставна јединица:

Колико се безбедно осећам у школи?

Образовни профил: Сви образовни профили

Наставни предмет: Грађанско васпитање, час одељењске заједнице

Наставна тема: Насиље у школи

Методе рада: Интерактивни приступ

Облик рада: Радионичарски облик рада

Место извођења: Учионица

Потребан материјал: Флип-чарт папири, одштампана или исписана питања за сваку фазу

ЦИЉ ЧАСА: Развијање свести и знања ученика и ученица о родно заснованим разликама у доживљају безбедности и о појави родно заснованог насиља.

Задаци:

1. образовни – ученици/-е ће након одржаног часа и самосталног учења бити способни:

- да мапирају места и ситуације у којима се осећају небезбедно у школи,
- да препознају различито сагледавање осећаја безбедности у школи за дечаке и девојчице,
- да препознају различите стратегије превладавања (заштите) и избегавања које користе дечаци и девојчице,
- да сазнају коме, путем унутрашње заштитне мреже, могу да се обрате у школи.

2. васпитни – код ученика/-ца развијамо: свест о различитим аспектима и доживљајима сигурности, укључујући осетљивост за родне разлике; капацитете за правилно, ефикасно реаговање у случајевима када им је безбедност угрожена.

3. функционални – ученици/-е ће стећи следеће вештине: критичко мишљење и емпатија.

Међупредметне компетенције: Сарадња, Одговорно учешће у демократском друштву

Корелација са предметима: Устав и право грађана, Социологија

ТОК ЧАСА

Садржај часа – рада

Уводни део часа

Планирано време за реализацију: 5 минута

Питамо ученике/-це које све типове насиља препознају. Подсећамо их на то који све облици насиља постоје, а дефинисани су *Протоколом о заштити ученика од насиља, злостављања и занемаривања*: физичко, психичко, емоционално, социјално, дигитално, сексуално (објашњење у напмени).

Уколико ученици/-е спомену, може се повести разговор и о другим типологијама и врстама насиља, као што су породично, друштвено, економско. Она се разликују јер се не дешавају у школи, али су жртве таквог насиља често и ученици/-е.

Најављујемо тему данашњег часа: „Данас ћемо се бавити осећањем безбедности у нашој школи. Нисмо вас случајно поделили у групе по полу – интересује нас перспектива девојчица и дечака. Битно је да на одређена питања одговарате из своје перспективе, али и из перспективе других девојчица или дечака које познајете (шта би они предложили да су ту са нама).”

Централни део часа

Планирано време за реализацију: 20 минута

Свакој групи дајемо задатак исписан на папиру. Дајемо им упутства да на великом папиру испишу што више места и ситуација у којима се у школи осећају несигурно и небезбедно (Питање бр. 1 за девојчице и дечаке): „Наведите што више места и ситуација у којима се у школи осећате несигурно и небезбедно”

Након 10 минута дајемо им следећи задатак: Које су стратегије и тактике које примењујете када се осећате небезбедно у школи? (Питање бр. 2 за девојчице и дечаке).

Завршни део часа

Планирано време за реализацију: 20 минута

Групе читају своје одговоре (ако има већи број група, због ефикасности кажемо свакој групи девојчица / дечака да извести само о разликама у односу на групу која је прва излагала, односно, пошто резултате саопшти 1м група, групе 2м и 3м треба да извести само о ономе што група 1м није помињала; исто важи и за девојчице).

Одговори на питање бр. 1.

Ученике/-це замолимо да обрате пажњу на разлику између одговора група девојчица и дечака. Очекивани одговори су да дечаци другачије доживљавају безбедност, на другачији начин, и на другим местима, да се у самој школи осећају безбедније од девојчица. Може се отворити питање (ако буде времена) да ли се дечаци баш увек осећају безбедно како су то приказали у одговорима. Најчешће се осећају угрожено од стране других младића или мушкараца, што значи да не долази до родног насиља, као што је случај код девојчица.

Захвалимо се свим групама.

Питања за дискусију:

1. Шта мислите, одакле потиче разлика у осећају безбедности девојака и дечака?
2. Која су то места и ситуације? Због чега?
3. Шта чини дечаке сигурнијим, а шта несигурнијим?

4. У којим су ситуацијама они учиниоци насиља?
Чешће или ређе од девојака?
5. Шта о томе мисле дечаци? А шта девојчице?

Важно нам је да понекад сагледамо ствари из позиције друге особе, у овом случају – другог пола. Нешто што дечаци не препознају као претњу, непријатност, притисак или насиље, за девојчице може бити итекако проблем.

Насиље је увек узрок/последича неравнотеже моћи. Страна која је насилна има више моћи (физичке, психичке...) од стране која трпи насиље. Уколико су ставови који оправдавају насиље укорењени у веровању да један пол има више права и да је „природно“ моћнији, тада говоримо о родно заснованом насиљу (додатне информације доступне су на сајту „Могу да нећу“ - <http://mogudanecu.rs/mogu-da-necu>).

Одговори на питање бр. 2.

1. Које стратегије примењујемо када се осећамо небезбедно?
2. За које мислите да су ефикасне?
3. Које нису? Због чега?
4. Колико често се обраћате запосленима у школи? (Обично ученици/-е немају поверење у институције.) Да ли знате да у школи постоји Тим за заштиту ученика од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања? Да ли знате да у сваком тренутку можете неке да се обратите за помоћ и подршку? (Уколико нису упознати, упознати их са функционисањем тима, унутрашњом заштитном мрежом, активностима школе и програмом заштите.)
5. Због чега мислите да је тако?
6. Колико сте спремни да разговарате са родитељима о проблемима који вас муче?
7. Хајде заједно да проценимо које су стратегије најбоље за све, а да издвојимо оне које су потпуно погрешне.

Литература:

- *Приручник за превенцију родно заснованог насиља*, Београд, Министарство просвете и технолошког развоја, 2015. <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Prirucnik-za-prevenciju-RZN.pdf>
- Водич за младе „Крени од себе“ Аутономног женског центра, Београд, 2011. <http://www.womenngo.org.rs/publikacije/razvoj-dobrih-praksi/202-prepoznaj-nasilje-u-partnerskim-odnosima-vodic-za-mlade-2011>
- *Посебни протокол за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у васпитно-образовним установама*, Београд, 2007.
- http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Posebni_protokol_-_obrazovanje1.pdf
- Сајт „Могу да нећу“: <http://mogudanecu.rs/>

НАПОМЕНЕ:

Напомена 1

Припрема: За овај час потребно је поделити одељење на женске и мушке групе. Уколико има приближно исти број девојчица и дечака, могу се поделити равномерно у групе: 1м+1ж, 2м+2ж, 3м+3ж. Уколико број девојчица и дечака није приближан,

поделићемо их тако да има већи број група оног пола који преовлађује, на пример: 2ж + 1м, или 2м+1 ж. Важно је да у једној групи буде исти пол. Наставник/-ца припрема простор, намешта клупе тако да ученици/-е седе у групама. За сваку групу припремљен је по један флип-чарт папир и фломастери или маркери.

Напомена 2

Теоријски део:

Типови насиља (*Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање, 2010*)

Под насиљем и злостављањем подразумева се сваки облик једанпут учињеног, односно понављаног вербалног или невербалног понашања које има за последицу стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја и достојанства личности детета, ученика или запосленог.

Физичко насиље и злостављање јесте понашање које може да доведе до стварног или потенцијалног телесног повређивања детета, ученика или запосленог.

Психичко насиље и злостављање јесте понашање које доводи до тренутног или трајног угрожавања психичког и емоционалног здравља и достојанства детета и ученика или запосленог.

Социјално насиље и злостављање јесте понашање којим се искључује дете из групе вршњака и различитих облика социјалних активности, одвајањем од других, неприхватањем на основу различитости, ускраћивањем информација, изоловањем од заједнице, ускраћивањем задовољстава социјалних потреба.

Сексуално насиље и злостављање јесте понашање којим се дете и ученик сексуално узнемирава, наводи или приморава на учешће у сексуалним активностима које не жели, не схвата или за које није развојно дорастао, или се користи за проституцију, порнографију и друге облике сексуалне експлоатације.

Електронско насиље и злостављање је злоупотреба информационих технологија која може да има за последицу повреду друге личности и угрожавање достојанства и остварује се слањем порука електронском поштом, СМС-ом, ММС-ом, путем веб-сајта, четовањем, укључивањем у форуме, социјалне мреже и сл.

ПРИПРЕМА ЗА НАСТАВНИ ЧАС

Ауторка:

Александра Јованкин Алексић

Школа: Пољопривредно-хемијска школа „Др Ђорђе Радић“, Краљево

Наставна јединица:

Стереотипи и предрасуде; дискриминација

Образовни профил: Сви образовни профили

Наставни предмет: Грађанско васпитање, час одељењске заједнице

Наставна тема: Стереотипи и предрасуде

Тип часа: Усвајање новог градива

Методе рада: Радионичарски облик рада

Место извођења: Учионица

Потребан материјал: Папир за сваког ученика/-цу, табла или флип-чарт

ЦИЉ ЧАСА: Упознавање ученика/-ца са појмом стереотипа, предрасуда и родних стереотипа ради њиховог превазилажења и деконструкције.

Задаци:

- 1. образовни** – ученици/-е ће након одржаног часа и самосталног учења бити способни:
 - да препознају и дефинишу родне стереотипе,
 - да препознају обрасце понашања који су одређени родним стереотипима,
 - да препознају понашање које је дискриминаторно;
- 2. васпитни** – код ученика развијамо подстицање различитости и моделе понашања за превазилажење родних стереотипа на индивидуалном и групном нивоу;
- 3. функционални** – код ученика развијамо критичко мишљење и вештине аргументовања.

Опште међупредметне компетенције: Сарадња, Одговорно учешће у демократском друштву

Корелација са другим предметима: Социологија

ТОК ЧАСА

Садржај часа – рада

Уводни део часа

Планирано време за реализацију: 5 минута

Наставник/-ца припрема потребан материјал. Најављује тему часа и уводи ученике/-це у тему родних улога започињањем разговора о различитостима.

„Данас ћемо се бавити посебном врстом стереотипа и дискриминацијом.”

Наставник/-ца поставља питање: „Да ли постоје понашања и активности које се сматрају типичним за девојчице, девојке и за дечаке, момке? Наведите примере.”

Централни део часа

Планирано време за реализацију: 30–35 минута

Поделити сваком ученику/-ци папир. На врху папира написати да ли су дечак или девојчица.

Ученици/-е на папиру индивидуално исписују одговоре на следеће инструкције:

1. Запиши четири ствари које радиш са задовољством, а за које се каже да су „прикладне за твој пол”;
2. Запиши четири ствари које нерадо радиш, а за које се каже да су „прикладне за твој пол”;
3. Запиши четири ствари које не радиш и које ти не причињавају никакво задовољство, а за које се каже да су „прикладне за супротан пол”;
4. Запиши четири ствари које не радиш, и које би ти биле забавне, а за које се каже да су „прикладне за супротан пол”;

Одговоре уписујте у следећу табелу (истакнуту на табли или флип-чарту):

	Шта радим са задовољством	Шта радим нерадо	Шта не радим и не желим да радим	Шта не радим, а шта ми причињава задовољство
Девојчице				
Дечаци				

Анализа ученичких одговора:

Да ли сте изненађени неким стварима које други раде са задовољством или нерадо?

Када погледате које активности неки раде са задовољством, а неки нерадо, да ли за то постоји неки образац или шаблон? Како то разумете и објашњавате?

Теоријски оквир: Наставник/-ца објашњава значење појмова стереотипи, предрасуде, дискриминација.

Од ученика/-ца се тражи да наведу неколико примера за стереотипе и неколико за предрасуде.

Дискусија (након објашњења појмова стереотипи и предрасуде):

Шта се дешава девојчицама које се понашају „као дечаци”? Шта се дешава дечацима

који се понашају „као девојчице”? Зашто се то догађа? Како их називају? Како могу да се понашају према њима? (увести појам дискриминације)

Дискусија:

Како би ваши родитељи и рођаци одговорили на ова питања? Да ли чланови/-ице ваше породице имају иста схватања шта би девојчице и дечаци требало да раде, а шта не?

Одакле потичу ова схватања шта је „правилно” за мушкарце и дечаке, а шта за жене и девојчице?

Наставник/-ца објашњава значење пола и рода, родних улога, односно родних стереотипа, предрасуда и родне дискриминације.

Дискусија:

Како делују оваква ограничења на особе? Сматрате ли да се родне улоге, тј. стереотипи временом мењају? Ако да, на који начин?

Да ли сте икада покушали да се одупрете родним стереотипима? Можете ли да поделите неко искуство са нама? Шта се тада догодило?

Да ли знате неке примере из наше или иностране прошлости? (Милунка Савић, Ксенија Атанасијевић, Марија Кири...) Овакви примери су постојали и у даљој прошлости: Милица Стојадиновић, Драга Дејановић, Драга Гавриловић, Катарина Миловук, краљица Наталија Обреновић, Драга Љочић...

Завршни део часа

Планирано време за реализацију: 5–10 минута

Наставник/-ца закључује да се родне улоге мењају, указује на позитивне примере, али и на изазове.

Од ученика/-ца се тражи да за наредни час припреме одговоре на питања:

Шта свако од вас може да учини да деконструише или превазиђе стереотипе ове врсте?

Како можемо да то урадимо појединачно, како у одељењу, а како на нивоу школе, можда и града?

Литература:

- Водич за младе „Крени од себе” Аутономног женског центра, <http://www.womenngo.org.rs/publikacije/razvoj-dobrih-praksi/202-prepoznaj-nasilje-u-partnerskim-odnosima-vodic-za-mlade-2011>
- *Приручник за превенцију родно заснованог насиља*, Београд, Министарство просвете и технолошког развоја, 2015.
- <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Prirucnik-za-prevenciju-RZN.pdf>
- *Закон о забрани дискриминације*, Сл. гласник РС бр. 22/2009. https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zabrani_diskriminacije.html

За више информација о овој теми наставници/-е и ученици/-е могу посетити сајт „Могу да нећу”, www.mogudanecu.rs.

НАПОМЕНА:

Може се десити да за неке ученике/-це буде непријатно да прочитају и открију шта раде са задовољством, а шта не. Можете помешати папириће и свакоме дати да чита одговоре неког другог.

Теоријски део

Стереотипи и предрасуде

Начин на који опажамо реалност, људе, догађаје и појаве који нас окружују у великој мери одређен је организацијом нашег мишљења, емотивним односом према ономе што опажамо и очекивањима које имамо од себе и других.

Уопштено мишљење, у којем доминирају предрасуде и стереотипи, веома је распрострањено зато што представља најкраћи пут обраде информација о некој особи, појави или ситуацији, „скраћује“ процес закључивања, задовољава потребу за јасноћом, сигурношћу и могућношћу брзог реаговања.

Стереотипи се дефинишу као генерализације, шематске и круте представе о особинама и личности припадника неке групе, које се круто преносе и примењују на сваког појединца из групе.

О стереотипима се још говори и као о (1) неоправданим генерализацијама/ етикетама које су плод непотпуне индукције, тј. суђења на основу ограниченог искуства (стога често садрже део истине) и имају функцију сналажења, оријентисања у животу, односно као о (2) изразу и рационализацији предрасуда (тј. карактеристичних ставова) будући да представљају њихов саставни део.

Предрасуде се дефинишу као специфичне врсте ставова које подразумевају релативно трајни субјективан (позитиван или негативан) однос према одређеним објектима (групама, народима, појединцима, институцијама...). У питању су, дакле, судови који нису засновани на чињеничким и логичким аргументима, отпорни су на промене и укључују јак емотивни однос.

Као и сваки други став, предрасуде карактеришу три основне компоненте:

- когнитивна (оно што мислимо, судови) – у том смислу стереотип представља когнитивну компоненту предрасуде,
- емотивна (оно што осећамо и што је повезано са мишљењем),
- конативна (оно што чинимо у складу са оним што мислимо и како се осећамо).

Дискриминација је предрасуда у акцији.

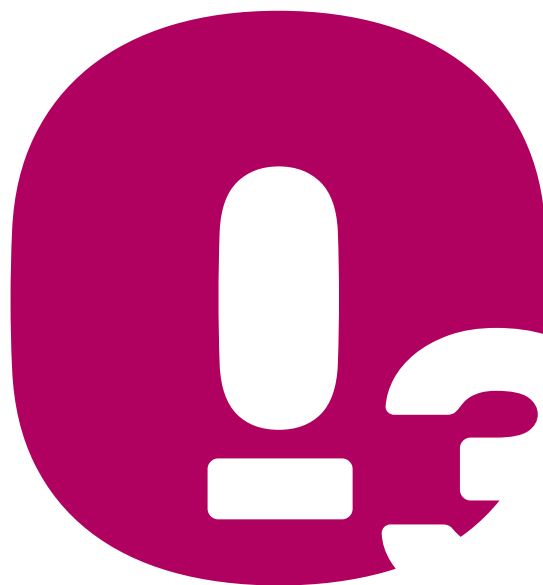
Свако искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства назива се дискриминација. То је неједнак третман заснован на личном својству (полу, узрасту, расној, националној, верској, језичкој, етничкој основи и др.).

Пол и род, родне улоге

Док се термин „пол“ користи за означавање биолошких карактеристика, род је друштвено конструисана дефиниција жене и мушкарца. Родне улоге су различите идеје, очекивања и норме у вези са ставовима, изгледом и понашањем које друштво или култура очекује, прописује и захтева од особа женског или мушког пола.

Родне улоге се уче током одрастања – од родитеља, вршњака, школског система, медија итд. Родни стереотипи (наметнута очекивања од особа одређеног пола) у основи су родних предрасуда и родне дискриминације.

Одељењска заједница

ПРИПРЕМА ЗА НАСТАВНИ ЧАС

Наставница: Марија Плавшић
Школа: Средња школа „Светозар
Милетић“, Нови Сад

Наставна јединица: Родно засновано насиље и врсте насиља

Образовни профил: Финансијски администратор
Наставни предмет: Час одељењског старешине (ЧОС)
Наставна тема: Породично насиље
Тип часа: Радионица
Методе рада: Дијалошка, текстуална
Место извођења: Учионица
Потребан материјал: Маркери, мета-картице, селотејп, штампани материјал

ЦИЉ ЧАСА: Усвајање основних знања о појму родно заснованог насиља и насиља у породици, врстама насиља и оспособљавање ученика/-ца да препознају насиље.

Задаци:

1. образовни – ученици/-е ће након одржаног часа и самосталног учења бити способни да уоче и препознају облике и врсте насилног понашања, као и да на адекватан начин реагују на такву врсту понашања.

2. васпитни – код ученика/-ца развијамо свест о постојању насиља, о потреби за развојем толеранције у друштву, о значају и неопходности борбе против насиља.

3. функционални – ученици/-це ће стећи следеће вештине: критичко мишљење, емпатија, вештине аргументовања, одговорност, способност доношења одлука.

Међупредметне компетенције: Одговорно учешће у демократском друштву, Комуникација, Сарадња.

Корелација са предметима: Устав и право грађана, Грађанско васпитање, Социологија.

ТОК ЧАСА

Садржај часа – рада

Уводни део часа

Планирано време за реализацију: 5–10 минута

На почетку часа – часа одељењског старешине (ЧОС) – наставник/-ца уводи ученике/-це у тему *Насиље у породици*.

Поставља ученицима/-ама питања:

- Шта је за вас насиље?
- Које врсте насиља постоје?
- Шта је насиље у породици?
- Шта је родно засновано насиље?

Централни део часа

Планирано време за реализацију: 25–35 минута

Наставник дели ученицима/-ама штампани материјал да прочитају пре почетка рада у групама (Прилог 1).

У главном делу часа наставник/-ца дели ученике/-це на четири групе (према редоследу седења). Свака група бира вођу групе између себе.

Вође група извлаче једну од четири цедуље са задатком и 10 празних мета картица.

Наставник/-ца дели таблу на четири дела и на сваком делу исписује појам везан за задатак сваке од група.

Група 1. – На датим мета-картицама исписати појмове које везујемо за физичко насиље.

Група 2. – На датим мета-картицама исписати појмове које везујемо за психичко насиље.

Група 3. – На датим мета-картицама исписати појмове које везујемо за сексуално насиље.

Група 4. – На датим мета-картицама исписати начине за правилно реаговање на насиље.

Свака група има 15 минута да испише што више појмова на мета-картицама, а за то време наставник/-ца их обилази и пружа помоћ уколико је потребно.

Након истека времена вође група лепе картице на таблу.

Вође група читају своје мета картице са табле, а остатак одељења може да допуни и дода нове појмове.

Наставник/-ца модерира процес дискусије:

- Да ли сви појмови на мета картицама представљају примере за насиље? Ако не, који појмови нису насиље? Да ли има појмова који не припадају групи у коју су смештени? Којој групи припадају?
- Да ли су сви предложени начини реаговања исправни? Шта их чини исправним? Да ли има начина реаговања који повећавају безбедносни ризик? Зашто?

Завршни део часа

Планирано време за реализацију: 5–10 минута

Поновити са ученицима/-цама:

- Шта је то насиље, какве врсте насиља постоје?
- Којим се установама могу обратити жртве насиља? (полиција, тужилаштво, центар за социјални рад)
- Где можете наћи контакте ових институција?
- Које у школи ученици/-це могу да пријаве насиље у породици?
- Ко су чланови/-ице Школског тима за заштиту ученика од насиља?

Наставник/-ца дели ученицима/-ама домаћи задатак за наредни час одељењског старешине – Прилог 2.

Литература:

- Игњатовић, Тања. *Приручник – Заштита жена и деце од насиља у породичном контексту – улога образовно-васпитних установа*, Београд, Аутономни женски центар – АЖЦ, 2016.
- *Приручник за превенцију родно заснованог насиља*, Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, Уницеф, Београд, 2015.
- Сајт Аутономног женског центра „Могу да нећу“ – www.mogudanescu.rs.
- *Препознај насиље у партнерским односима – водич за младе*, Београд – Нови Сад, Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова – Аутономни женски центар, 2011.

НАПОМЕНА:

Прилог 1 (теоријски оквир)

Родно засновано насиље јесте употреба било којег облика насиља (физичког, психичког, сексуалног...) над неком особом само зато што је одређеног пола. Последице насиља могу бити физичке, сексуалне или психолошке повреде или патња. Под насиљем подразумевамо и претње насилним делима, присиљавање или одузимање слободе. Истраживања нам говоре о томе да су жртве насиља у преко 90% случајева особе женског пола, док су насилници у преко 90% случајева мушкарци. Због тога се родно засновано насиље најчешће изједначава с мушким насиљем према женама. Најучесталији облик родно заснованог насиља јесте насиље у породици, а у оквиру породице, најраспрострањеније је партнерско насиље.

Насиље у породици означава свако дело физичког, сексуалног, психичког и економског насиља, до којег долази у оквиру породице или домаћинства, односно између бивших или садашњих супружника или партнера, независно од тога да ли учинилац дели или је делио исто боравиште са жртвом.

- Насиље у породици обухвата углавном два типа насиља: насиље између бивших или садашњих супружника или партнера и међугенерациско насиље – које се најчешће јавља између родитеља и деце.
- Насиље у породици увек представља злоупотребу моћи и вршење контроле над члановима породице који имају мање моћи или располажу мањим ресурсима.
- **Врсте насиља:**
 - а) Психичко насиље** – представља намерно понашање које озбиљно нарушава психички интегритет неког лица путем принуде, односно претње. Појавни облици: омаловажавање, вређање, игнорисање, коришћење привилегија, исмевање, подругивање, претње, застрашивање и др.
 - Специфичан облик психичког насиља јесте економско и оно обухвата:** неједнаку доступност заједничких средстава, ускраћивање/контролисање приступа новцу, спречавање запошљавања или образовања и др.
 - б) Физичко насиље** – представља намерно учињена дела физичког насиља над другим лицем, а подразумева: гурање, повлачење за косу, ударање, дављење, убоде, премлаћивање, физичко мучење и убиство, и др.
 - в) Сексуално насиље** – представља намерно понашање које укључује вагиналну, аналну или оралну пенетрацију сексуалне природе на телу другог лица без његовог/њеног пристанка или навођење другог лица на покушај сексуалних радњи са трећим лицем без његовог/њеног пристанка.
 - Насиље у породици није и не може бити приватна ствар породице. Законска је обавеза свих који имају сазнање о насиљу у породици да га пријаве. Школа има законску обавезу да реагује ако има сумњу или сазнање да је ученик/-ца жртва породичног насиља, у складу са *Правилником у одговору на насиље, злостављање или занемаривање ученика*, а све ради најбољег интереса детета.
 - Уколико имамо сазнање да је нека особа жртва породичног насиља, можемо послати и анонимну пријаву полицији, центру за социјални рад или тужилаштву. Жртве насиља могу позвати и СОС телефоне који постоје у великом броју градова и затражити правну помоћ и савет.

Прилог 2

Домаћи задатак: Прикупити и припремити следеће податке (до четири штампане стране):

- статистичке податке о броју насиља у породици у Србији у последње три године;
- податке о улози и значају сигурних кућа (где се налазе, колико их има, колика је потреба за њима...);
- податке о улози и значају невладиних организација које се баве проблемом насиља у породици (са посебним освртом на Нови Сад);
- податке о улози и значају СОС телефона за помоћ жртвама породичног насиља (у оним градовима у којим постоје).

.....

ПРИПРЕМА ЗА НАСТАВНИ ЧАС

.....

Ауторка:

Александра Јованкин Алексић

Школа: Пољопривредно-хемијска
школа „Др Ђорђе Радић”, Краљево

.....

Наставна јединица:

Мала акциона истраживања о родним улогама

.....

Образовни профил: Сви образовни профили

Наставни предмет: Час одељењске заједнице, Грађанско васпитање

Наставна тема: Акционо планирање

Методе рада: Истраживачки рад

Место извођења: Учионица и град

Потребан материјал: Флип-чарт папири, пројектор, лаптоп уколико су
ученици/-це правили фотографије или видео записе

.....

ЦИЉ ЧАСА: Упознавање и разумевање родних улога и мењање постојећих
модела родних улога.

.....

Задаци:

1. образовни – ученици/-це ће бити способни:

- да уоче и препознају видљиве и прикривене разлике које постоје међу половима;
- да препознају друштвени утицај на формирање родних улога;
- да уоче која се очекивања стварају за одређени пол под утицајем друштвеног притиска.

2. васпитни – код ученика/-ца развијамо осећај емпатије за различитости, капацитете за реаговање и акцију ради промене третирања различитих улога.

3. функционални – код ученика/-ца развијамо аналитичке вештине, критичко мишљење, вештине аргументовања.

Међупредметне компетенције: Сарадња, Одговорно учешће у демократском друштву, Решавање проблема

Корелација са предметима: Устав и право грађана

ТОК ЧАСА

Садржај часа – рада

Уводни део часа

Припрема: Ученике/-це у одељењу поделити у шест група (нпр. према афинитетима: ученици/-е који воле да читају, ученици/-це који активно играју видео игрице, ученици/-це који воле да разгледају излоге....).

Групе ће добити истраживачке задатке 7 дана пре часа на којем се обрађује наставна тема.

Треба истаћи да ће мини истраживања која вршимо у граду и у школи бити спроведена ради прикупљања информација о разликама у родним улогама.

Прва група ће имати задатак да обиђе градску библиотеку са истраживачким задацима.

Друга група ће имати задатак да обиђе школску библиотеку са истраживачким задацима.

Трећа група ће имати задатак да обиђе три велика маркета у свом граду.

Четврта група ће имати задатак да обиђе продавницу играчака са истраживачким задацима.

Пета група ће имати задатак да обиђе продавницу видео и компјутерских игара са истраживачким задацима.

Шеста група ће имати задатак да обиђе градску књижару/папирницу са истраживачким задацима.

Задаци за све групе дати су у прилогу.

Уводна активност

Планирано време за реализацију: 2 минута

Наставник/-ца наводи: „Сада ћемо саслушати све групе и видети до којих резултата сте дошли. Пажљиво слушајте друге групе јер ћете бити у прилици да постављате питања и да коментаришете.”

Централни део часа

Планирано време за реализацију: 40 минута

Ученици/-е презентују своје резултате, а остале групе прате излагања, постављају питања.

На крају презентација свих група, наставник/-ца поставља следећа питања свим ученицима/-ама:

Какав је ваш закључак о положају различитих полова? Које су радње и објекти највише под утицајем различитог виђења полова? Како то утиче на развој деце и младих? Да ли ваши резултати поткрепљују тврдњу да се родне улоге уче током процеса социјализације?

Шта мислите, каква се очекивања креирају од девојчица и дечака, касније мушкараца и жена оваквим разликама? Имате ли пример? На које сте примере наишли да промовишу родну равноправност?

- Наставник/-ца резимира (теоријски оквир наводи се у напомени):
- Родне улоге су...
- Негативне последице „родног укалупљивања” су...
- Родне улоге су променљиве.

Завршни део часа

Планирано време за реализацију: 3 минута

Ученици/-е добијају задатак за наредни час.

„Настављајући рад у истим групама, искористите ове податке и резултате да направите план акције са променом. Наведите шта може да се уради у вашој средини, школи, граду. Које бисте волели да презентујете ваше податке и закључке?”

На наредном часу ученици/-це ће имати прилику да презентују своје планове акција. Наставник/-ца треба да помогне да планови одражавају родну равноправност, да буду реални и засновани на подацима, као и да размотри могућност да буду представљени релевантним актерима у заједници.

Литература:

- Водич за младе „Крени од себе“ Аутономног женског центра, <http://www.womenngo.org.rs/publikacije/razvoj-dobrih-praksi/202-prepoznaj-nasilje-u-partnerskim-odnosima-vodic-za-mlade-2011>
- *Приручник за превенцију родно заснованог насиља*, Београд, Министарство просвете и технолошког развоја, 2015. <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Prirucnik-za-prevenciju-RZN.pdf>
- Врањешевић, Јелена, Зорица Трикић и др. *За разлику богатије – приручник за интеркултурализам (приручник за водитеље)*, Београд, Центар за права детета, 2006.

За више информација о овој теми наставници/-е и ученици/-е могу посетити сајт „Могу да нећу“, www.mogudanecu.rs.

НАПОМЕНА:

Теоријски део:

Пол и род, родне улоге

Док се термин „пол“ користи за означавање биолошких карактеристика, род је друштвено конструисана дефиниција жене и мушкарца. Родне улоге су различите идеје, очекивања и норме у вези са ставовима, изгледом и понашањем које друштво или култура очекује, прописује и захтева од особа женског или мушког пола. Родне улоге се уче током одрастања – од родитеља, вршњака, школског система, медија итд. Родни стереотипи (наметнута очекивања од особа одређеног пола) у основи су родних предрасуда и родне дискриминације.

ПРИЛОГ

Прва група ће имати задатак да обиђе градску библиотеку са истраживачким задацима.

Задатак:

Обиђите градску библиотеку и покушајте да пронађете одговоре на задата питања. Уколико вам је потребна помоћ, потражите је од библиотекара/библиотекарке. Упознајте их са предметом вашег истраживања.

1. Узмите насумично 50 књига за децу. Израчунајте колико је главних јунака, а колико главних јунакиња.
2. Можете узети три збирке бајки по избору. Како су представљени мушкарци, а како жене? Чиме се баве? Да ли су самостални, сигурни у себе, храбри, или беспомоћни, несигурни, плашљиви?
3. Да ли постоје бајке или приче за девојчице и за дечаке? По чему се разликују? Како су приказани јунаци и јунакиње у причама за девојчице, а како за дечаке? Којих су боја?
4. Упитајте библиотекаре/-ке које књиге чешће читају дечаци, а које девојчице, које књиге позајмљују жене, а које мушкарци, да ли постоји разлика и шта мисле због чега.

5. Упитајте библиотекаре/-ке да ли постоје књиге које промовишу различитост и равноправност полова. Које су то књиге? Ко су аутори/-ке? Да ли се и домаћи аутори/-ке баве овом темом? Неки од аутора који су се бавили овом темом у Србији су Светлана Томић, Јелена Стефановић, Саша Гламочак. Додатне информације можете потражити у литератури, стручним радовима, на интернету.

Друга група ће имати задатак да обиђе школску библиотеку са истраживачким задацима.

Задатак:

Обиђите школску библиотеку и покушајте да пронађете одговоре на задата питања. Уколико вам је потребна помоћ, потражите је од библиотекара/библиотекарке. Упознајте их са предметом вашег истраживања.

1. Одаберите једну епоху или земљу из које ћете проучавати ауторе/-ке књижевних дела (у зависности од тога како је библиотека организована). Направите попис свих аутора и ауторки. Који је однос у процентима жена, а који мушкараца који се баве књижевношћу?
2. Потражите у библиотеци или на интернету листу аутора и ауторки који су добили Нобелову награду за књижевност. Потражите и листу добитника/добитница неке важне републичке награде за књижевност (нпр. НИН-ова награда). Који је однос жена и мушкараца међу добитницима (у процентима)?
3. Прегледајте књиге које сте издвојили. Којим се темама баве аутори, а којим ауторке књига? (Потражите помоћ библиотекара/-ке.) Да ли постоји разлика и у чему се огледа? Шта мислите, зашто је то тако?
4. Како објашњавате да је више мушкараца који се баве писањем? Чиме је то условљено? Упоредите ваше резултате са резултатима групе број три. Какве се разлике увиђају између професија?

Трећа група ће имати задатак да обиђе три велика маркета у свом граду.

Задатак:

1. Анализирајте запослене у маркету. Покушајте да препознате што више професија.
2. Израчунајте колико жена, а колико мушкараца ради за касом, колико има помоћних радника/-ца, колико жена и мушкараца на различитим одељењима.
3. Шта мислите, зашто је то тако? Како објашњавате да је више жена запослено у сектору услуга? Чиме је то условљено?
4. Шта мислите, како оваква подела може да утиче на избор будућих занимања код деце и младих различитог пола?
5. Упоредите ваше резултате са резултатима групе број два. Какве се разлике увиђају између професија?

Четврта група ће имати задатак да обиђе продавницу играчака са истраживачким задацима.

Задатак:

1. Анализирајте играчке у продавници. Прво обиђите део за бебе. Које врсте играчака су за бебе девојчице, а које за бебе дечаке? Којих су боја? Да ли постоје играчке за оба пола? Које?
2. Пређите на део за играчке за децу. Да ли су играчке сортиране у одељења за девојчице и дечаке? Које су играчке за девојчице? А које за дечаке? Од каквог су материјала, којих боја? Да ли постоје играчке за оба пола? Које?
3. Питајте запослене у продавници како родитељи или други одрасли бирају играчке за децу? Да ли истичу пол детета када бирају и купују играчке? Колико је родитеља или одраслих купило играчку која није „типична“ за пол? Шта продавци мисле, зашто је то тако?
4. Шта се може закључити на основу претходне анализе? Шта мислите, како оваква подела може да утиче на развој детета? Какво понашање се подстиче код девојчица, а какво код дечака?

Пета група ће имати задатак да обиђе продавницу видео и компјутерских игара са истраживачким задацима.

Задатак:

Анализирајте видео и компјутерске игре за малу децу (предшколски узраст) и за старију.

1. Да ли су видео и компјутерске игре распоређене у одељења за девојчице и дечаке? Које су игре за девојчице? (Наведите називе и теме.) А које за дечаке? (Наведите називе и теме.)
2. Питајте запослене у продавници ко чешће долази да купује видео и компјутерске игрице, дечаци или девојчице, мушкарци или жене. Које врсте игара траже дечаци, а које девојчице? Које мушкарци, а које жене? Шта продавци мисле зашто је то тако?
3. Шта се може закључити на основу претходне анализе? Шта мислите, како оваква подела може да утиче на развој детета? Какво понашање се подстиче код девојчица, а какво код дечака?

Шеста група ће имати задатак да обиђе градску књижару са истраживачким задацима.

Задатак:

Анализирајте честитке за девојчице и дечаке.

1. Које су разлике у темама, бојама, порукама?
2. Прегледајте школске торбе за девојчице и дечаке. Које су разлике? Постоје ли торбе које могу да носе и једни и други? Како изгледају?
3. Питајте продавца/продавачицу који се украсни папири купују за девојчице, а који за дечаке. Које су разлике? Шта продавци мисле зашто је то тако?
4. Шта се може закључити на основу претходне анализе? Шта мислите, како оваква подела може да утиче на развој детета?

ПРИПРЕМА ЗА РАДИОНИЦУ

Извођачица радионице:

Марија Себић

Школа: Економско-трговинска
школа Зајечар, Гимназија Зајечар

Методе рада: Дискусија у групама

Датум и место извођења, предмет, наставна јединица: Радионица се реализује на часовима Грађанског васпитања, на часу одељењског старешине, у раду са васпитном групом у средњошколском дому; може се радити у корелацији са предметима Социологија са правима грађана, Српски језик и књижевност, Историја, Ликовна уметност, Психологија, путем садржаја који се односе на развој животних вештина, на живот у заједници, односе у групи, на права и одговорност грађана, демократију, толеранцију на различитости, итд.

Потребан материјал: Флип-чарт папир, фломастери

Упутства за реализацију радионице: Пре почетка радионице наставник/-ца треба да припреми питања (груписана на предложени начин).

Предвиђено време за реализацију активности: 45 минута

ЦИЉ РАДИОНИЦЕ:

Тема препознавања насиља у вршњачким везама припада области развоја компетенција животних вештина и за свој циљ има успостављање превентивних, активних и одговорних стратегија за решавање конфликта. Крајњи исход рада јесте увиђање облика неприхватљивог понашања, дефинисање стратегија одупирања и давања подршке другима да исто тако делују. Путем различитих адаптација тема родно заснованог насиља у вршњачким везама може се повезати са следећим темама: људска права, стереотипи и предрасуде, уважавање различитости и толеранција, оспособљавање ученика/-ца за активан и одговоран однос према сопственом и туђем животу, оснаживање ученика за живот у заједници, итд.

Очекивани исходи рада:

1. образовни – ученици/-е могу да разликују здраве и нездраве односе у емотивној вези и да препознају и именују различите облике насилног понашања у адолесцентским везама; поред тога, они бивају упознати са адекватним начинима реаговања.

2. васпитни – код ученика/-ца је развијена свест о постојању насиља, формирани су афирмативни, отворени ставови о љубави и партнерском односу, развијена је нулта толеранција на насиље и ученик/-ца прихвата одговорност за функционисање партнерског односа.

3. функционални – формиране су вештине критичког мишљења, аргументације, емпатије, препознавања и анализе узрока насиља, препознавања и анализе могућих начина реаговања из позиције насилника, жртве насиља и посматрача.

Припремна активност

У реализацији радионице учествују три вршњачка едукатора/-ке. Питања за расправу треба исписати на флип-чарт папирима пре почетка радионице. Ради лакшег препознавања облика насиља, на једном флип-чарт папиру треба написати по 2 питања која повезују исти облик насиља (стереотипи и дискриминација, психичко насиље, сексуално насиље и физичко насиље). Испод сваког питања треба оставити довољно простора да се упишу бројчани одговори на линији (линија са импровизованом скалом црта се испод сваког питања).

Први сет питања:

- Колико је висок младић за којег кажемо да је привлачан?
- Колико је тешка девојка за коју кажемо да је привлачна?

Други сет питања:

- Колико другарица треба да има младић за којег кажемо да је у озбиљној вези?
- Колико дуго пар треба да буде заједно да би једно другоме, без проблема, читали поруке и јављали се на телефон?

Трећи сет питања:

- Колико пута девојка треба да каже „НЕ“ да би то сигурно значило да одбија сексуални контакт?
- Колико дуго пар треба да буде заједно да би имали сексуални контакт?

Четврти сет питања:

- Колико шамара треба да добије неко у вези пре него што почне да говори о насиљу?
- Колико модрица треба особа да добије у току гурања са партнером/партнерком, да би се могло рећи да је реч о насиљу?

На посебном флип-чарт папиру написати питања о којима ће се дискутовати у малим групама:

- Иза којих се питања крије нека ситуација насиља?
- Уколико си препознао/-ла ово насиље у својој околини, наведи један догађај.
- Шта си предузео/-ла? Како си реаговао/-ла на насиље?
- Шта се још може предузети?

Припремити тест са сајта „Могу да нећу – љубав није насиље“ за проверу партнерске везе у односу на насиље.

Припремити самолепљиве папириће.

ТОК РАДИОНИЦЕ

Садржај рада

Уводна активност

Планирано време за реализацију: 5 минута

Наставник/-ца представља тему радионице.

Објашњава начин на који ће ученици/-е учествовати у радионици:

Биће им постављена питања која се односе на вршњачке емотивне везе. Од њих се очекује **брз** одговор, без размишљања и навођења противаргумената. Потребан је **само**

број, а о разлозима зашто је нешто тако, разговараће се касније.

Ученике/и се деле у 4 групе. (Не морају бити просторно одвојени, битно је да знају у којим групама дискутују о питањима/ситуацијама.)

Додатни предлог:

Пре почетка рада, наставник/-ца може да замоли ученике/-це да у своју свеску упишу реч која најбоље описује квалитет њихове партнерске везе (актуелне или прошле).

Алтернативно: Наставник/-ца може да замоли ученике/-це да једном речју опишу идеалну партнерску везу и да то запишу у своју свеску.

Главна активност

Планирано време за реализацију: 30 минута

На сва питања за расправу одговара се у великој групи, ко жели.

Одговоре учесница/-ка наставник/-ца бележи на импровизованој скали – линији испод сваког питања. Уписују се сви одговори (бројеви) да би се јасно показала различита мишљења.

Након што су добијени бројчани одговори, ученичким групама се поделе исписани флип-чарт папири (4 групе – 4 папира). Ученици/-е се усмеравају на питања за дискусију (исписана на посебном флип-чарт папиру).

Током рада, уколико је потребно, треба пружити подршку ученицима/-ама (видети напомену).

Након што у малим групама ученици/-е одговоре на ова питања, треба позвати представнике/-це група да са свима поделе закључке својих дискусија.

Потом се отвара дијалог између група следећим питањима: Да ли се слажете? Да ли неко жели да подели своје искуство? Да ли смо нешто пропустили? Шта је још могуће урадити да се ово не би дешавало?

Требало би подстаћи посебно групу девојака и посебно групу младића да говоре о свом доживљају различитих облика насиља: Како девојке доживљавају добацивање? Како ходају, како се понашају када пролазе поред групе младића од којих очекују гласне коментаре? Да ли младићи могу бити жртве насиља у вези и како се оно манифестује? Које облике контроле у вези примењују девојке, а које младићи?

Завршна активност

Планирано време за реализацију: 10 минута

Потребно је дати осврт на стереотипе о изгледу и понашању „привлачних” девојака и младића.

Предлог: Наставник/-ца треба да замоли ученике/-це да попуне тест (са сајта „Могу да нећу – љубав није насиље”) и провере своју партнерску везу. Потом их пита да ли би хтели да прокоментаришу резултате теста и почетну оцену квалитета своје везе – колико се слажу, у чему, у чему се не слажу.

Закључни коментар наставника/-це: Истиче да за насиље нема оправдања и да је оно неприхватљиво понашање. Подсећа да су у *Закону о систему образовања и васпитања* забрањене све врсте насиља и наглашава обавезу васпитно-образовне установе да пријави насиље. Подсећа на потребу да се о насиљу говори – са родитељима, стручном службом школе, специјализованим невладиним организацијама.

Кратка евалуација радионице

Наставник/-ца тражи од ученика/-ца да на самолепљивом папиру најпре напишу шта је најзначајније што су научили током ове радионице и да потом то залепе на таблу или флип-чарт папир.

На крају се читањем коментара сумирају искуства ученика/-ца.

Литература:

- *Приручник за превенцију родно заснованог насиља*, Београд, Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, УНИЦЕФ Београд, 2015. <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Prirucnik-za-prevenciju-RZN.pdf>
- Ђан, А. и Н.Јовановић (ур.). *Препознај насиље у партнерским односима – водич за младе*. Нови Сад–Београд, Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова, Аутономни женски центар. 2011. http://www.womenngo.org.rs/images/publikacije-dp/2011/Prepoznaj_nasilje_u_partnerskim_odnosima-vodic_za_mlade.pdf
- Сајт „Могу да нећу“, www.mogudanecu.rs.

НАПОМЕНЕ:

Напомена 1: Улога вршњачких едукатора/-ки и наставника/-ца

Вршњачки едукатори/-ке покрећу теме у малим групама, памте питања и ставове у вези са којим се отварају додатне теме и дискусије. Наставник/-ца води рачуна о припреми питања и времену за сваку активност, те помаже при подели разреда у групе и током евалуације. Наставник/-ца посебно води рачуна о правилном представљању феномена и објашњења стереотипа у вези са специфичним темама у оквиру радионице, као што је тема силовања, силовања у рату, дигиталног насиља, физичког насиља, стереотипа везаних за године и изглед жена и дискриминације на основу година и изгледа, дискриминације жена у процесу рада, абортуса. Задатак наставника/-це јесте да помогне ученицима/-ама да препознају различите облике насиља.

Напомена 2: У току кратких дискусија у малим групама треба помоћи учесницима/-ама да дефинишу различите облике насиља. Код питања о висини и тежини привлачних партнера/партнерки млади ретко препознају стереотипе физичког изгледа, због којих дискриминишемо особе са одређеним физичким недостацима или, једноставно, оне који другачије изгледају. Код психичког насиља, контрола и моћ се мешају са бригом о партнеру/партнерки, а љубомора са љубављу. Код сексуалног насиља, добацивање, коментари, као и неприлично додиривање често се не препознају као насиље. Код физичког насиља у вршњачким везама, осврнути се на штипање, чупање за косу, гурање, физичко задржавање при покушају да се напусти непријатна ситуација, о чему млади ретко говоре.

Напомена 3: Уколико је реч о старијим разредима и/или осетљивим групама, уместо питања о висини младића и тежини девојака, могу се поставити питања:

1. Са колико је младића имала сексуални однос девојка за коју кажемо да је „лака“?
2. Са колико је девојака имао сексуални однос младић за којег кажемо да је „фрајер“?

Када се разматра група питања у вези са сексуалним односима, могуће је да се у вези са првим питањем отвори широка дискусија о могућим узроцима и поводима

за силовање. Треба да се води рачуна о ограничавању дискусије како се она не би развила на уштрб разматрања осталих питања. Иако су пожељна јер могу обухватити све врсте насиља – од дискриминације до физичког напада, предлог је да се ова два питања, уколико се уопште поставе, разматрају на самом крају и да им се посвети најмање 10 минута. Искуство је показало да је тема силовања посебно интересантна старијим средњошколцима/-кама, који су постављали питања о доказивању и санкционисању овог дела, због чега се жене не бране, зашто су казне мале, о силовању као тактици ратовања. Важно је да том приликом наставник/-ца, односно едукатор/-ка води рачуна да истакне да силовање није мотивисано сексуалним нагоном (као што се често мисли), већ агресијом, насиљем и мржњом према девојци/жени, да је силовање кривично дело, као и сексуално узнемиравање, да жртва није крива за насиље које јој се десило (није одговорна за напад због своје одеће и сл.), да су силоване и девојке које се не облаче „упадљиво“ или „провокативно“, старије жене, да највећи број силовања (око 80%) учине девојци/жени познати учиниоци у познатом простору (а не, као што се уобичајено мисли, непознати учиниоци у мрачним и забаченим просторима).

Напомена 4: Предлажемо да се са ученицима/-ама погледају следећи кратки спотови / видео прилози у вези са сексуалним насиљем и реаговањем на њега.:

„Tea consent“ – Сексуални однос само уз сагласност/пристанак.

<https://www.youtube.com/watch?v=oQbei5JgiT8>

„I just froze“ – Жене различито реагују на ситуације сексуалног насиља и не смеју да их питамо „Зашто се ниси бранила?“

https://www.facebook.com/rapecrisiscot/videos/1530204587019938/?hc_location=ufi

„Esto Lo Sufren Miles de Mujeres Todos los Dias“

„Ово трпе хиљаде жена свакога дана“ – о сексуалном узнемиравању на јавном месту

https://www.youtube.com/watch?v=jvebzI_egJc#action=share

Ана Кораћ,
Пољопривредна школа
„Јосиф Панчић”
Панчево

ПЛАН АКТИВНОСТИ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ШКОЛЕ „ЈОСИФ ПАНЧИЋ” (ПАНЧЕВО) НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА УПИТНИКА О ПЕРЦЕПЦИЈИ УЧЕНИКА И УЧЕНИЦА О БЕЗБЕДНОСТИ И РОДНО ЗАСНОВАНОМ НАСИЉУ²⁶

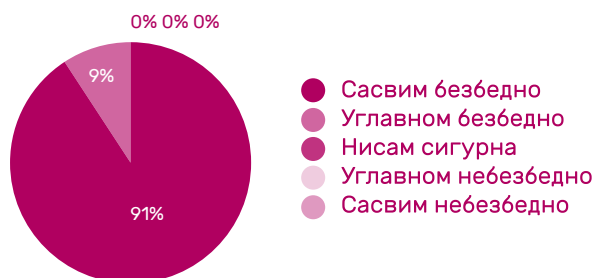
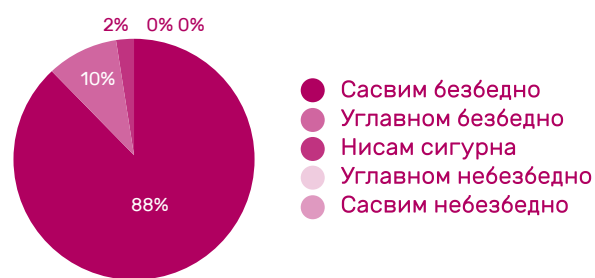
Током јуна месеца школске 2016/2017. године, у сарадњи са Аутономним женским центром Београд, школска библиотекарка Ана Кораћ спровела је анкетирање ученика и ученица Пољопривредне школе „Јосиф Панчић” у Панчеву. Упитник се односио на мишљење и искуства ученика/-ца о безбедности од родно заснованог насиља.

Упитник о перцепцији девојака и младића о безбедности попунило је укупно 85 ђака – 43 ученика и 42 ученице. Упитником су били обухваћени ученици/-е старости од 15 до 18 година. Упитник је био анониман.

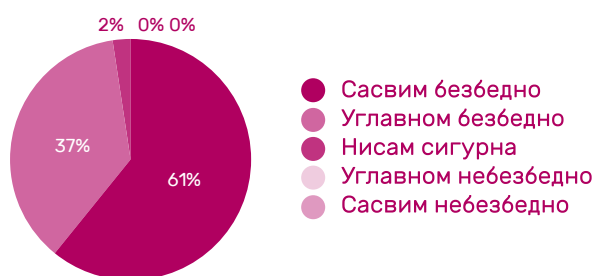
Први део упитника односио се на процену осећаја сигурности ученика/-ца на различитим местима (од куће, краја у коме живе, школе, кафића, јавног превоза, интернета до непознатог простора и природе). Циљ упитника је био и добијање одговора на питање шта је то што чини да се ученици/-е осећају небезбедно, као и добијање информација о доживљају тога која особа или институција брине о безбедности ђака.

Следећи дијаграми приказују одговоре ученика/-ца на питање колико се безбедно и сигурно они/оне осећају на различитим местима. Дијаграми посебно приказују одговоре ђака мушког и женског пола како би се могле анализирати разлике и сличности у перцепцији ученика и ученица

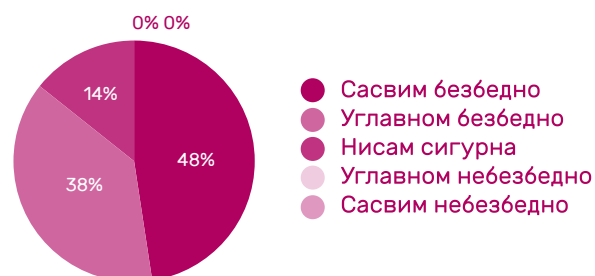
²⁶ Анкета је реализована у оквиру пројекта „Нулта толеранција на родно засновано насиље” Аутономног женског центра из Београда.

Ученици – код куће/у стану
у коме станујемУченице – код куће/у стану
у коме станујем

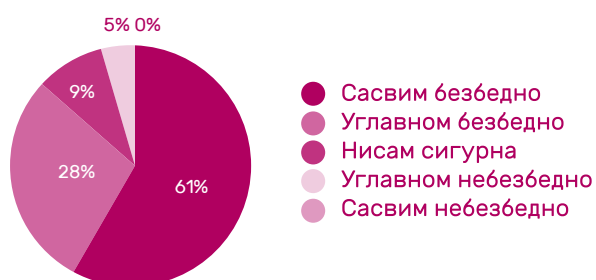
Ученици – у улици/крају у коме живим

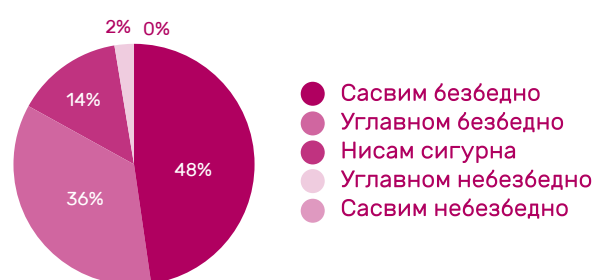
Ученице – у улици/крају у коме живим

Ученици – у школи

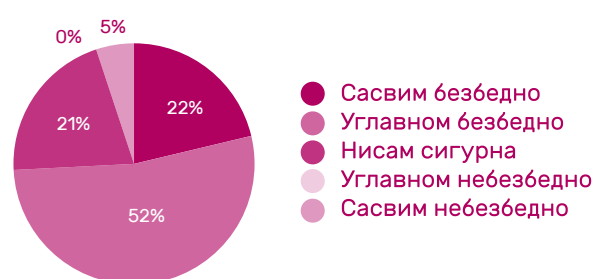
Ученице – у школи

Ученици – у кафићу/дискотеци

Ученице – у кафићу/дискотеци

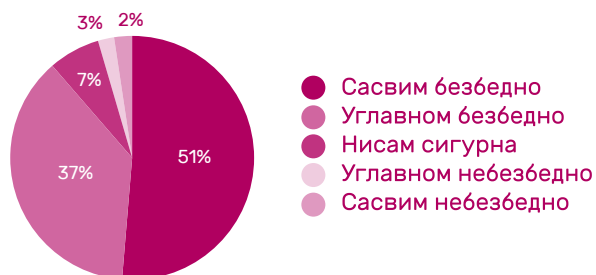
Ученици – у природи

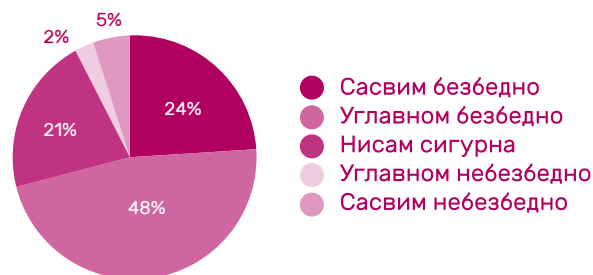
Ученице – у природи

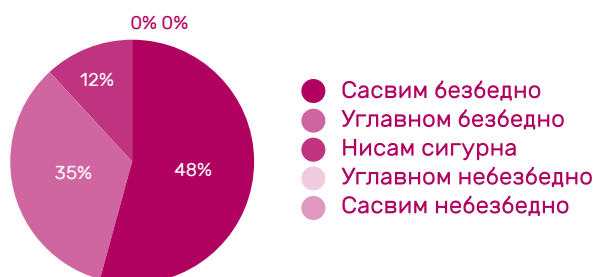
Ученици - у јавном тј. градском превозу

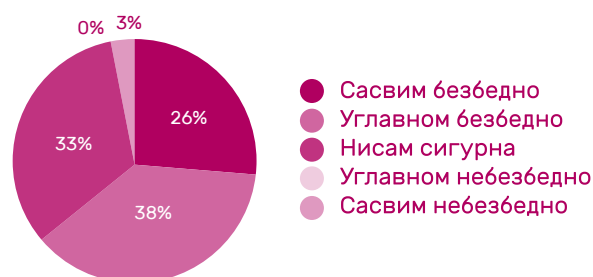
Ученице - у јавном тј. градском превозу

Ученици - у јавном простору (парк, игралиште, улица, град)

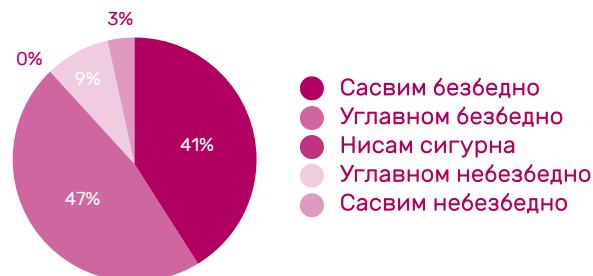
Ученице - у јавном простору (парк, игралиште, улица, град)

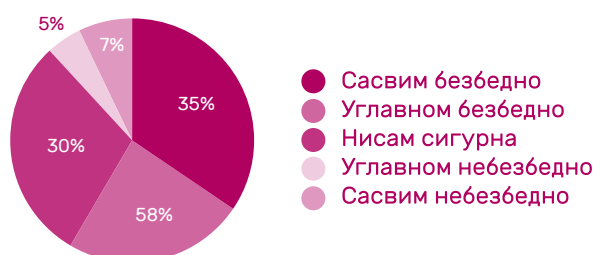
Ученици - на интернету

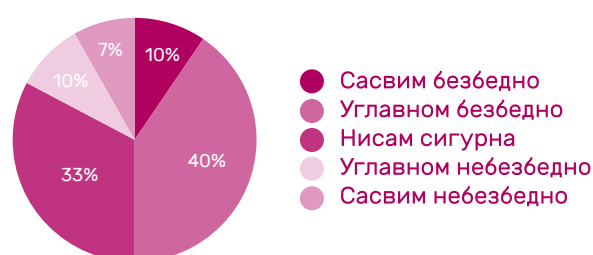
Ученице - на интернету

Ученици - у туђем тј. непознатом простору

Ученице - у туђем тј. непознатом простору

На основу дијаграма закључујемо да се највећи број ђака мушког пола осећа најбезбедније код куће, затим у природи и у улици/крају у којем живе, док школа долази тек на четврто место, које она дели са осећајем безбедности ученика на интернету. На петом месту су кафић и дискотека, заједно са јавним простором, док је најмањи осећај сигурности код ђака мушког пола присутан у туђем, тј. непознатом простору.

Када је реч о ђацима женског пола, највећи број њих се најбезбедније осећа код куће, што их у одговору не разликује од ђака мушког пола. Код ђака женског пола на другом месту је кафић, што представља знатну разлику у одговору који су дали ђаци мушког

пола, с обзиром на то да је код њих кафић тек на петом месту. *Школа* дели треће место са *крајем у коме ученице живе*, као и са *јавним превозом и природом*. На четвртом месту је *интернет*, на петом *туђ, тј. непознати простор*, док је на последњем месту *јавни простор*.

Оно што разликује ђаке мушког и женског пола јесте чињеница да су девојчице на сва понуђена места у упитнику у мањем проценту него дечаци бирале одговор *сасвим безбедно*, што значи да је **осећај потпуне сигурности мање присутан код девојчица него код дечака**. Интересантна је и разлика у погледу осећаја потпуне безбедности у кафићу, који је код девојчица на другом месту, а код дечака на петом, као и осећаја веће сигурности у кафићу него у школској средини, који је присутан код девојчица. Ове би разлике требало детаљније размотрити (употребом квалитативних метода, као што је фокус групна дискусија са младићима и са девојкама).

Када је реч **о школској средини**, закључујемо да је већи проценат дечака који се осећају безбедно у школској средини у односу на девојчице, као и да број девојчица које се осећају *сасвим безбедно* у школској средини не прелази 50%. С друге стране, већи проценат дечака се осећа *сасвим небезбедно* у школској средини у односу на девојчице. Ипак, охрабрује податак да нико од анкетираних ученика/-ца није навео школску средину као средину у којој се осећају *сасвим небезбедно*. И ове разлике у одговорима ученика и ученица ваљало би детаљније размотрити како би то резултовало у конкретним активностима које школа предузима на унапређењу безбедности простора и односа у школском контексту.

На следеће питање у упитнику – шта је то што их чини небезбедним – одговор је дао веома мали број ученика/-ца – укупно 10 анкетираних, од тога 5 ђака мушког и 5 ђака женског пола.

Ученици су навели да на њихов осећај небезбедности утиче лош превоз, насилници, немогућност процене карактерних особина људи, несигурност у сопствене реакције и реакције других људи приликом конзумирања алкохола, као и интернет, због могућности откривања личних информација од стране непознатих људи.

Ученице су навеле да на њихов осећај несигурности утичу непознати људи, непознати мушкарци, „манијаци“ који имају приступ интернету, а две ученице су одговориле да их плаше особе које се насилно понашају.

На питање **ко брине о њиховој безбедности** ученици/-це су могли да изаберу више одговора. На ово питање су ђаци мушког и женског пола дали сличне одговоре. Само је један ученик изабрао *полицију*, четири ученика су изабрала одговор *школа*, тридесет и пет *породица*, седамнаест *пријатељи* и један *неко други*. На исто питање, три ученице су изабрале одговор *полиција*, десет ученица су изабрале *школу*, четрдесет *породицу*, а седамнаест *пријатеље*.

Закључујемо да највећи број ђака оба пола види **своје родитеље** као особе које у највећој мери брину о њиховој безбедности, што је у потпуности сагласно са чињеницом да ученици/-е виде своју породицу и кућу као место у којем се најбезбедније осећају. Чињеница да **мали број ученика/-ца наводи школу и наставнике** као оне који брину о њиховој безбедности могла би да се искористи како би се унапредило информисање ученика/-ца о надлежностима школе у стварању безбедног окружења и информисање о обавезама школе да заштити ученике и ученице од насиља. То оправдава израду **посебног плана активности**, који је предлошен у другом делу овог текста. Требало би, такође, имати у виду да за ученике/-це њихови **вршњаци и вршњакиње** представљају значајне особе на које се ослањају у вези са питањима безбедности. То значи да све ученике/-це треба **укључити у превентивне активности** – конципирање и

спровођење акција (вршњачко информисање, дискусија, реализација конкретних акција), подршка вршњацима/-кињама који се нађу у небезбедним ситуацијама и сл.

Упитник је такође обухватао 14 тврдњи које се односе на сексуално и родно засновано насиље.

Следећа табела приказује одговоре ђака, такође разврстане по полу.

Тврдње		Слажем се у потпуности		Углавном се слажем		Нити се слажем нити се не слажем		Углавном се не слажем		Уопште се не слажем	
Пол ученика		М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж
1.	Девојчице су безбедне од сваке врсте насиља.	61%	43%	23%	14%	14%	29%	2%	12%	0%	2%
2.	Некада је исправно да дечко својој девојци лупи шамар.	14%	0%	5%	12%	44%	48%	16%	21%	21%	19%
3.	Препознајем понашања која угрожавају моју сигурност.	65%	57%	5%	15%	14%	13%	9%	10%	7%	5%
4.	Девојка која облачи прекратке сукње и тесне мајице сама је крива ако је неко нападне.	70%	36%	11%	22%	14%	21%	5%	7%	0%	14%
5.	У реду је да исмеваш девојку зато што је мушкарча.	23%	0%	2%	5%	47%	52%	7%	7%	21%	36%
6.	Младић који је заљубљен у другог младића треба да добије батине.	49%	29%	10%	9%	27%	33%	14%	5%	0%	24%
7.	Насиље је понекад неопходно.	28%	9%	9%	7%	35%	43%	9%	12%	19%	29%
8.	Смета ми када дечаци коментаришу девојчице на вулгаран начин.	35%	50%	19%	10%	25%	28%	12%	9%	9%	3%
9.	У реду је да младићи „ватају“ девојке иако оне то не желе. То је само шала и део одрастања.	28%	17%	7%	12%	49%	36%	5%	7%	11%	28%
10.	Очеви више туку децу него мајке.	25%	10%	7%	14%	45%	43%	3%	12%	20%	21%
11.	На насиље које се дешава у школи треба реаговати пријавом наставнику.	63%	63%	12%	15%	21%	15%	2%	2%	2%	5%
12.	Мислим да понекад заслужујем батине.	25%	22%	5%	5%	44%	39%	5%	7%	21%	27%
13.	На интернету нема насиља.	10%	10%	5%	5%	52%	34%	19%	17%	14%	34%
14.	Један шамар није насиље.	28%	15%	5%	19%	42%	27%	18%	24%	7%	15%

Подаци у табели указују да више од половине анкетираних ђака мушког пола (63%) сматра да су девојчице у *потпуности безбедне* од сваке врсте насиља, док нешто мало мање од половине ученица дели исто мишљење (43%).

Укупно 14% дечака оправдава насиље (шамар) према девојчицама. Ниједна девојчица не оправдава насиље, али изненађујуће је да велики проценат девојчица (48%) нема став у погледу оправданости насиља према особама женског пола.

Више од половине ђака оба пола сматра да су у могућности да препознају понашање које угрожава њихову сигурност.

Велики проценат дечака (70%) сматра да су девојчице саме одговорне уколико својим стилем одевања привлаче пажњу особа мушког пола, па тиме и изазивају насилничко понашање, док се знатно мањи проценат девојчица у потпуности слаже (36%), а 14% њих у потпуности не слаже са овом тврдњом (нема дечака који се у потпуности не слажу са тврдњом).

Близу половине ђака оба пола нема став о оправданости исмевања девојчица које су „мушкараче“.

Готово половина дечака (49%) не прихвата особе које су хомосексуално оријентисане, док девојчице у највећем проценту (33%) немају став о овом питању. Забрињавајуће је да нема дечака који се не слажу са тврдњом да младић који је заљубљен у другог младића треба да добије батине, а чак 49% њих се у потпуности слаже са тврдњом. Само 24% девојчица исказало је неслагање са овом тврдњом, што је приближно броју девојчица које се у потпуности слажу са тврдњом (29%).

У највећем проценту, ђаци оба пола немају став о томе да је насиље понекад неопходно, при чему се ученици у већем проценту слажу са овим ставом у односу на ученице. Иако половина ученица (50%) наводи да им у потпуности смета када младићи коментаришу девојчице на вулгаран начин, одређен проценат њих није сигуран у вези са овим питањем, или наводи да им то не смета.

У највећем проценту ђаци оба пола не знају да ли је у реду да дечаки „ватају“ девојчице иако оне то не желе. Овакав став је могућ јер они то сматрају шалом и делом одрастања, не узимајући у обзир да би такво понашање могло да се тумачи и као сексуално узнемиравање. Исти је проценат ђака мушког пола који сматрају да су такви облици понашања прихватљиви (28%) и проценат ђака женског пола (28%) које сматрају да су такви облици понашања неприхватљиви. Укупно 17% ученика/-ца нема критички став према таквим облицима понашања.

У највећем проценту и ученици (45%) и ученице (43%) нису исказали став о тврдњи да су очеви ти који туку децу више него мајке, док се готово једнак број ђака оба пола не слаже са том тврдњом.

Више од половине ђака оба пола, и то у истом проценту (63%), сматра да на насиље у школи треба реаговати пријавом наставнику, али постоји и мали проценат како ученика (2%) тако и ученица (5%) који/које се не слажу са истом тврдњом.

У највећем проценту, ђаци оба пола немају став у вези са тим да ли заслужују батине или не, али се незнатно већи проценат ученика (25%) у односу на ученице (22%) слаже са оваквом тврдњом. Укупан проценат ученика и ученица који се у потпуности слажу са том тврдњом (47%) готово је исти као и укупан проценат ђака оба пола који се не слажу са том тврдњом (48%).

Исти је проценат ученика и ученица (10%) који деле став да на интернету нема насиља, док је већи број ученица (34%) у односу на ученике (14%) који се не слажу са том тврдњом. Већи број ђака мушког пола (28%) заступа став да један шамар није насиље, највећи проценат њих (43%) нема став о овој тврдњи, док је проценат ђака женског пола које се слажу са овом тврдњом исти као и проценат ђака женског пола које се не слажу са овом тврдњом (15%).

На питање да ли им нешто недостаје да би се осећале безбедније, четири ученице су дале позитиван одговор, двадесет и једна ученица је дала негативан одговор, док је шеснаест ученица изабрало опцију *не знам*. На исто питање пет ученика је дало потврдан одговор, двадесет и један ученик је изабрао негативан одговор, док је четрнаест ученика изабрало опцију *не знам*.

На питање шта им конкретно недостаје да би се осећали безбедније одговор је дао мали број анкетираних ученика/-ца. Само једна ученица је дала одговор на ово питање и она је навела да јој недостаје више градске безбедности. Два ученика су навела да им за осећај безбедности недостаје пиштољ, један ученик је навео кратеж, један мајка, док је један навео „обезбеђење које се не би плашило своје сенке”.

На питање да ли је у школи потребно организовати активности које су намењене повећању безбедности девојака од сексуалног и родно заснованог насиља, ученици/-це су дали следеће одговоре: седам девојчица сматра да су такве активности потребне, дванаест сматрају да нису потребне, док највећи број ученица – двадесет и две, не знају да ли су такве активности потребне или не. На исто питање дечаци су дали следеће одговоре: осам дечака сматра да су такве активности потребне, десет дечака сматра да нису потребне, а четрнаест дечака не знају да ли је таква врста активности неопходна.

На питање шта би требало да се унапреди у школи да би се девојке осећале безбедније, ученице сматрају да би мера увођења школских униформи допринела већој безбедности ученица, док неке ученице деле став да би примерено облачење ученица у школској средини допринело њиховој већој безбедности. Девојчице су изнеле и ставове да је неопходно разговарати са ученицима који се непримерено понашају, као и да би требало санкционисати дечаке који се непримерено понашају, а било је и ставова да је неопходно побољшати школско обезбеђење, као и присуство дежурних наставника у дворишту школе. Од свих анкетираних ученица, само је једна изнела став да су девојчице сасвим безбедне у школској средини.

Неки од одговора које су дали дечаци поклапају се са одговорима које су дале девојчице, попут става о примереном облачењу у школи и увођењу школских униформи као мера које би допринеле повећаној безбедности ученица, затим потребе за повећањем броја радника обезбеђења у школи и инсталирањем већег броја камера. Дечаци, у већем броју него девојчице, сматрају да су девојчице сасвим безбедне у школској средини, а један ученик је изнео свој став да су девојчице безбедније од дечака у школској средини. Три ученика су изнеле идеју да би требало да ученице уче борбене вештине како би се саме одбраниле, а један ученик је изнео став да би требало укинути школовање за женску децу.

На основу анализираних одговора ученика/-ца можемо закључити да је потребно радити на даљој едукацији ђака оба пола. Дечаци показују више родних стереотипа и предрасуда, те би њихово боље информисање могло да допринесе усвајању ставова родне равноправности. Посебно би требало радити на оснаживању и развијању осећаја самосвести и равноправности код девојчица, за које се на основу датих одговора у упитнику може закључити да саме себе дискриминишу у односу на ђаке мушког пола. Забрињавајући су одговори девојчица које у шамару не препознају вид насиља и које се некритички односе према свим видовима понашања које се над њима спроводи, без обзира на то што оне то не желе. Код ђака оба пола присутан је, такође, висок степен

нетолеранције према особама које су хомосексуалне оријентације, а посебно код ђака мушког пола, те би са ученицима и ученицама требало наставити са радом и едукацијом у том правцу.

План активности за школску 2017/2018. годину на основу резултата анкете о перцепцији ученика и ученица о безбедности и родно заснованом насиљу

На основу резултата анкете која је спроведена школске 2016/2017. године, школска библиотекарка је предложила план активности који је реализован школске 2017/2018. године.

У табели су дате предвиђене активности, њихови носиоци и циљеви.

ПРЕДВИЂЕНА АКТИВНОСТ	НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ	ЦИЉ АКТИВНОСТИ
Упознавање свих ученика/-ца школе на почетку сваке школске године са члановима/-цама Тима за заштиту од насиља. Јавно истицање чланова/-ица Тима за заштиту од насиља на огласној табли школе.	Одељењски старешина, чланови/-це Тима	Унапређена информисаност ученика и ученица и развијено осећање поверења према члановима и чланицама Тима ради подстицања ученика/-ца на тражење помоћи.
Упознавање ученика/-ца са <i>Правилником о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, занемаривање и злостављање</i> (Сл. гласник РС, бр. 30/2010)	Одељењски старешина, професори/-ке Грађанског васпитања	Унапређена информисаност ученика и ученица о Правилнику, укључујући информације о свим видовима понашања који се сматрају злостављањем, као и са Протоколом поступања у случају да постану жртве злостављања.
Упознавање ученика/-ца са резултатима анкете и дискусија са њима. Током радионице ученицима/-ама ће бити приказани клипови достављени од стране АЖЦ-а, који ће потом бити предмет дискусије ²⁷ .	Школски библиотекар/-ка	Унапређено разумевање ученика и ученица о неприхватљивим ставовима које су исказали током попуњавања упитника ²⁸ . Развијање свести о свим видовима понашања који се сматрају насилним и који не смеју бити прихватљиви. Развој ставова толеранције, разумевања, ненасилних видова комуникације („ја” и „ти” поруке...).

²⁷ На пример:

https://www.youtube.com/watch?v=jvebzI_egJc#action=share;

<https://www.youtube.com/watch?v=oQbei5JGiT8;>

https://www.facebook.com/rapecrisissscot/videos/1530204587019938/?hc_location=ufi; и др.

²⁸ Попут: „Један шамар није насиље”, „Некада је оправдано да дечко својој девојци лупи шамар”, „Девојка која облачи прекратке сукње сама је крива ако је неко нападне”, „Младић који је заљубљен у другог младића заслужује батине”...).

ПРЕДВИЂЕНА АКТИВНОСТ	НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ	ЦИЉ АКТИВНОСТИ
Упознавање ученика и ученица са новим <i>Законом о спречавању насиља у породици</i> и свим видовима заштите које могу добити од институција на територији града Панчева, као и на широј територији ²⁹ .	Професори/-ке Грађанског васпитања ³⁰	Унапређена информисаност ученика и ученица о законској обавези надлежних институција на координацију и сарадњу, као и о могућности обраћања за савет и помоћ ³¹ .
Упознавање ученика и ученица, као и запослених и родитеља са садржајем сајта „Могу да нећу“ http://www.mogudanecu.rs као и са друштвеним мрежама https://www.facebook.com/mogudanecu https://www.facebook.com/mogudanecu ³²	Педагог школе, одељењске старешине, професори/-ке Грађанског васпитања и Информатике	Ученици и ученице, родитељи, али и запослени у школи добили би свеобухватан увид у тему родно заснованог насиља (облици насиља, правовремена и адекватна реакција, карактеристике здраве партнерске везе, протоколи поступања у школској средини...). Подизање свести и охрабривање младих људи на реакцију у случају да су сведоци/-киње насиља или да сами трпе насиље.
Тематска радионица: „Сексуално узнемиравање“ – радионица интерактивног типа.	ЖМИГ – Панчево, вршњачки едукатори/-ке, АЖЦ – Београд, професор/-ка Грађанског васпитања, ученици и ученице	Унапређено препознавање свих форми сексуалног узнемиравања и могућности заштите.

29 На пример: Центар за социјални рад, Дом здравља, Општа болница, Полиција, Суд, Основно јавно тужилаштво, Сигурна кућа, Аутономни женски центар – Београд, Женска мировна група (ЖМИГ) – Панчево, Мрежа „Жене против насиља“, Центар за права детета, Мрежа организација за децу (МОДС) и др.

30 Прилог: текст о *Закону о спречавању насиља у породици и улози образовно-васпитних установа*, који је припремио АЖЦ; Плакат: *Поступање образовно-васпитних установа у случају насиља према деци од стране одрасле особе изван школе*, припремио АЖЦ).

31 Упознавање ученика са садржајем сајтова понут <http://www.zeneprotivnasilja.net/>; <http://www.zeneprotivnasilja.net/o-nama/spisak-organizacija>; <http://www.womenngo.org.rs/>.

32 Наведени садржаји развијени су у оквиру пројекта превенције „Нулта толеранција на родно засновано насиље“ Аутономног женског центра, у којем учествује школа.

ПРЕДВИЂЕНА АКТИВНОСТ	НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ	ЦИЉ АКТИВНОСТИ
Тематска радионица: „Родно засновано насиље у партнерским везама младих“.	ЖМИГ – Панчево, вршњачки едукатори/-ке, АЖЦ – Београд, професор/-ка Грађанског васпитања, ученици и ученице	Унапређено препознавање раних знакова родно заснованог насиља (посебно љубоморе, контроле и изолације), разликовање љубави од љубоморе, здрави партнерски односи младих.
Тематска радионица: „Родна неравноправност у сфери рада“. Попуњавање модела упитника – образаца за запошљавање (на основу припреме за час из овог приручника за наставну тему <i>Родни аспекти запошљавања; родна дискриминација</i>) ³³ .	Одељењске старешине, професор/-ка Социологије, школски библиотекар/-ка	Ученици и ученице ће стећи информације о родној неравноправности која је присутна у сфери рада, као и увид у то која се питања и понашања послодаваца сматрају дискриминаторним ³⁴ .
Тематска радионица: „Дигитално насиље“; Упознавање ученика и ученица и родитеља са садржајем електронске верзије приручника „Дигитално насиље – превенција и реаговање“ ³⁵ . Обележавање <i>Дана безбедног интернета</i> (другог уторка у фебруару) на нивоу школе или одељења у сарадњи са професорима/-кама Информатике.	Одељењски старешина, професор/-ка Информатике	Подизање свести ученика и ученица, као и родитеља, о ризицима које носи коришћење савремене технологије. Унапређена информисаност о томе шта се подразумева под дигиталним насиљем, о најчешћим облици дигиталног насиља, о превентивним мерама заштите и адекватном одговору на дигитално насиље, било да су сведоци или жртве насиља. Информисање ученика и ученица и родитеља о надлежним институцијама којима се могу обратити за помоћ (СОС линија Министарство просвете, Одељење за борбу против високотехнолошког криминала, Нет патрола....).

33 Сајт Поверенице за заштиту равноправности: <http://ravnopravnost.gov.rs/rs/kontakt/>. Сајт Виктимолошког друштва Србије: <http://www.vds.rs/OrgInstKojePruzajuPomocZrtvama.htm>, на којем се налази и брошура „Како, коме и где се могу обратити жене којима су повређена права у сфери рада и запошљавања“.

34 Упознавање ученика/ца са међународним конвенцијама и законима који забрањују дискриминацију, са *Националном стратегијом за родну равноправност (2016–2020)*. <http://www.srbija.gov.rs>), институцијама које се баве заштитом равноправности и поступцима за жалбе на акте дискриминације.

35 Садржаји су доступни на сајтовима www.mppn.rs или www.sbn.rs.

ПРЕДВИЂЕНА АКТИВНОСТ	НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ	ЦИЉ АКТИВНОСТИ
Недеља против хомофобије (одредити једну недељу посвећену борби против хомофобије): организовати округли сто (уз учешће релевантних званица изван школе) и покренути дискусију на тему хомофобије; конципирати изложбу ученичких плаката посвећених борби против хомофобије (у холу школе); израдити поруке толеранције (од картона који би се окачили штипаљкама на канапу у холу школе, или тракица које би се везивале око руке).	Професор/-ка Ликовног, професори/-ке Грађанског васпитања, професор/-ка Историје, (званице изван школе)	Унапређење толеранције ученика и ученица и прихватање различитости (с обзиром на то да су у забрињавајућем проценту ђаци оба пола исказали нетрпељивост према особама хомосексуалне оријентације). У уводном делу треба направити историјски осврт на холокаусте, апартхејд и геноциде како би се код ученика/-ца развила свест до каквих последица могу довести нетолеранција, дискриминација, искључивост и предрасуде када се дубоко укорене у неко друштво. Развој знања о хомосексуалности (путем разговора са представником/-цом организације која ради са ЛГБТ заједницом). Информисати ученике и ученице о организацијама које пружају подршку особама хомосексуалне оријентације.
Формирање ученичког тима који би креирао Facebook страницу посвећену превенцији и заштити од насиља. Facebook страница би обухватила све информације и нова сазнања која ће ученици и ученице стећи на радионицама (појам и видови насиља, институције којима се обраћамо за помоћ, СОС телефони, протокол о поступању у случају идентификације насиља у школској средини, имена чланова и чланица Тима за заштиту од насиља...). Подстицање ученика/-ца да провере своје ставове и учествују у размени идеја са ученицима/-цама из других школа у Србији на сајту „Могу да нећу“.	Професор/-ка Информатике	Ширење корисних информација и унапређење знања ученика и ученица школе, као и ширења порука ненасиља младима ван школе.

Стручни текстови

др Бојана Перић
Пркосовачки,
стручна сарадница –
школска педагошкиња,
Медицинска школа
„7.април“, Нови Сад

МОДЕЛ ПРЕНОШЕЊА ИНФОРМАЦИЈЕ У ШКОЛИ КОЈА СЕ РАЗВИЈА

Пример добре праксе која је проистекла из учешћа школе на пројекту „НУЛТА ТОЛЕРАНЦИЈА НА РОДНО ЗАСНОВАНО НАСИЉЕ“

Школа у пракси новог управљања знањем

Школа је настала са циљем да деца и млади на организован и плански начин усвајају систематизована искуства човечанства. У њој су они одувек усвајали одређена знања, развијали умећа и навике, учили и у процесу учења јачали своје интелектуалне способности. Томе непосредно служи настава – као најорганизованији облик васпитно-образовног рада у школи. Њена сврха се огледа у томе да свим ученицима и ученицама пружи солидну општеобразовну и општекултурну основу за живот у људској заједници и да им осигура преко потребну основу за живот и професионалну припрему за одабрано занимање.

Данас, из угла развоја школе, код нас су замишљене и предвиђене реформе у систему васпитања и образовања које би требало да утичу на осавремењивање, усаглашавање и прилагођавање школе, у првом реду наставе, друштвеним токовима савременог друштва.

Преглед докумената образовне политике указује на бројне промене које су покренуте у правцу демократизације, децентрализације, деполитизације, квалитета и ефикасности образовања. Реформисано окружење захтева уважавање свих образовних стратегија у окружењу: формалног и неформалног образовања, самообразовања, образовања младих, одраслих и старих. Школа више није једини извор знања.

У пракси новог управљања школским системима могу се препознати два правца управљања квалитетом рада школе: један који полази од центра и други који полази од развоја појединачних школа. Правац побољшања квалитета који полази од развоја појединачних школа представља школу као „мотор развоја“. То је школа која се развија.

Кључну улогу у школи која се развија има управа школе и педагошки кадар, који тимски и независно развијају квалитет рада у школи. Тимски, управа школе и педагошки кадар постављају циљеве и задатке развоја квалитета, визију и мисију, истовремено пратећи, односно вреднујући планирани развој. Према томе, школа може да диктира свој развој и управља квалитетом рада и наставе – као њен непосредни облик васпитно-образовног рада.

Управа школе, стручна служба и педагошки кадар могу, дакле, да креирају своје окружење за рад. Сагледавајући прилике и уважавајући друге образовне стратегије у окружењу, уз поштовање планираних планова и програма, као и осталих законских аката, могуће је да осмисле, планирају и реализују мноштво других програма и активности који су значајни за школу.

Интерна размена информација од управе и/или педагошко-психолошке службе до одељењских старешина, наставника/-ца, ученика/-ца и родитеља

Да би интерна размена информација у школи била успешна, потребно је првенствено да се постави проходни систем комуникације у којој постоје двосмерни канали комуникације. Проходни канали комуникације доприносе ефикасном интерном информисању запослених, а двосмерни канали доприносе добијању повратних информација од стране запослених ка управи школе. Овај модел представља, дакле, модел двосмерне комуникације – одозго-надоле, са добрим протоком информација из управе школе наниже и одоздо-нагоре, од запослених ка управи. Добро функционисање система комуникације јесте услов за успешно управљање и вођење школе, за заједничко решавање проблема и предуслов је за квалитетан тимски рад.

Модел који желимо да прикажемо у овом чланку обухвата само један део информисања запослених – интерно информисање запослених о збивањима у школи, иновацијама у школи и осталим информацијама које су непосредно повезане са њиховим радом. Природа информација може бити различита, од инструктивних информација, преко нових пројеката и програма, до информација о актуелним проблемима и односу запослених према свим информацијама.

Такође, модел се односи на проток информација хоризонтално и вертикално јер обухвата: одељењске старешине, наставнике/-це, ученике/-це и родитеље преко организацијских тела школе: педагошког колегијума, наставничког већа, стручних већа, тимова, савета родитеља и ученичког парламента.

Уз помоћ шеме која следи приказан је модел преношења информације у школи.

Шема: Модел преношења информације у школи

На основу шеме која је приказана може се закључити да је циљ преношења информација у сваком каналу информисање ученика и ученица и њихових родитеља, као наших крајњих корисника и корисница. Одељењске старешине и наставници/-це јесу реализатори/-ке наставног процеса или било којег другог облика рада у школи. Свака карика у процесу информисања мора бити укључена.

Пример преношења информације Аутономног женског центра о тумачењу улоге школе у превенцији и заштити ученица и ученика од сексуалног насиља и узнемиравања

Како би појаснили модел преношења информација у школи, разрадићемо пример преношења информације Аутономног женског центра о тумачењу улоге школе у превенцији и заштити ученица и ученика од сексуалног насиља и сексуалног узнемиравања.

Допис Аутономног женског центра стигао је званичним електронским путем на мејл школе. Допис је прослеђен Педагошко-психолошкој служби. Састанци организацијских тела школе у датој шеми – Педагошког колегијума, Наставничког већа, Стручних већа и тимова, Савета родитеља и Ученичког парламента одржавају се квартално. Дакле, Педагошко-психолошка служба или Управа школе припрема информацију за њихове прве наредне састанке. Припрема би могла да буде у писаном облику, односно сажета писана верзија информације. Добро је према запосленима применити овакав вид комуникације како би примили ваљане информације.

На састанку Педагошког колегијума колеге и колегинице, представници стручних већа и тимова, добијају прву информацију коју даље преносе на састанцима својих већа и тимова. Претпостављамо да се састанци стручних већа и тимова одржавају након Педагошког колегијума. То је прво прослеђивање нове информације од управе школе ка осталима. Посебно би требало обавестити или одржати састанак непосредно пре састанка Педагошког колегијума са Тимом за заштиту ученика/-ца од насиља, злостављања и занемаривања. Тим за заштиту ученика/-ца од насиља, злостављања

и занемаривања непосредно се бави овом темом и потребно је да међу првима добије ову важну информацију. Поред тога, на састанку Педагошког колегијума једним делом информишу се и одељењске старешине. Потребно је да информација на састанку Педагошког колегијума и сваком следећем састанку буде јасна, сажета и конкретна. Значајно је и да се јасно представи која је наша улога, као наставника/-ца или сарадника/-ца и која је улога школе као институције.

Прва наредна седница Наставничког већа требало би да уврсти још једну тачку дневног реда која ће се бавити улогом школе у превенцији и заштити ученица и ученика од сексуалног насиља и сексуалног узнемиравања. То је прилика када један део запослених по други пут прима информацију о теми, док је за неке колеге и колегинице то први пут. Добра је препорука да се позове гост или гошћа који/-а је стручњак/-иња у овој области, а који би могао/-ла да пружи додатне информације – на пример представник/-ца специјализоване невладине организације. Свакако, неко ко би својим додатним стручним информацијама из те области појаснио тачку дневног реда. Опет наглашавамо да је потребно сваку нову информацију, независно од њене природе, представити у добром светлу – јасно, сажето и конкретно, – истичући новост у њој. Уколико немамо представника/-цу или госта/гошћу из стручне јавности, информацију може да да педагог/-шкиња, психолог/-шкиња школе или представник/-ца Тима за заштиту ученика/-ца од насиља, злостављања и занемаривања.

Савет родитеља је саветодавно тело школе и потребно је да буде обавештено о актуелним дешавањима у школи. Савет родитеља би требало да током прве следеће седнице уврсти још једну тачку дневног реда која ће се бавити улогом школе у превенцији и заштити ученица и ученика од сексуалног насиља и сексуалног узнемиравања. Информацију може да да педагог/-шкиња, психолог/-шкиња школе или представник/-ца Тима за заштиту ученика/-ца од насиља, злостављања и занемаривања. Како је Савет родитеља састављен од представника/-ца родитеља свих одељења, очекујемо да ће представници/-це одељења на следећем родитељском састанку пренети информацију осталим родитељима. Треба нагласити да је на Савет родитеља могуће позвати стручњака/-кињу у датој области који би могао да пружи додатне информације и објасни евентуалне недоумице.

Одељењске старешине би могле бити обавештене путем приложене писмене информације у дневнику или путем електронске поште. На пример, када смо обавештавали ученике/-це о Закону о спречавању насиља у породици (уопште о теми насиља у породици), Педагошко-психолошка служба је саставила припрему за реализацију часова одељењског старешине (ЧОС-а) на ову тему. Одељењске старешине су на тај начин добиле модел како да обраде тему са ђацима. Пример припреме за ЧОС део је овог чланка. На тај начин обавештавамо одељењске старешине, ученике/-це и, преко њих, опет родитеље. Одељењске старешине имају одређене информације о теми са неких од претходних састанака Педагошког колегијума, Наставничког већа, Стручних већа или тима школе.

Ученички парламент је скуп ученика/-ца који би требало да буде важан део функционисања сваке школе. Својим активним приступом у раду Ученичког парламента, ученици/-це учествују у раду школе. Особа која је задужена за рад Ученичког парламента требало би да буде обавештена од стране управе школе или Педагошко-психолошке службе и да пренесе информацију парламенту. Како је парламент састављен од представника/-ца свих одељења школе, они су дужни да на првом следећем ЧОС-у обавесте остале ученике/-це свог одељења.

Добра је препорука да се и на седницу Ученичког парламента позове гост/гошћа који је стручњак/-киња у овој области, да пружи додатне информације и својим додатним стручним информацијама из те области појасни и приближи садржај младима. Уколико

немамо госта/гошћу из стручне јавности, информацију може да да педагог/-шкиња, психолог/-шкиња школе, представник/-ца Тима за заштиту ученика/-ца од насиља, злостављања и занемаривања или особа која је задужена за рад парламента. Није лоша замисао ни да се садржај прилагоди ученицима и ученицама, те да се организује радионица, трибина, дебата или било који други интерактивни облик рада са децом и младима.

Стручно упутство за ученике и ученице о превенцији и заштити од сексуалног насиља и сексуалног узнемиравања (материјал за час одељењског старешине или интерактивни облик рада са Ученичким парламентом)

Увод за одељењске старешине

Прва Национална студија о друштвеном проблему сексуалног злостављања деце у Републици Србији, објављена 2015. године, показала је да, на узрасту од 10 до 18 година, у сваком школском одељењу у Србији постоје 4 детета која су преживела одређени вид сексуалног насиља и још 4 детета која познају некога коме се то догодило¹. У овом тренутку, двоје деце из сваког школског одељења изложено је сексуалном насиљу. Имајући у виду да је 49% деце и младих узраста од 10 до 18 година први пут са неким разговарало о овој теми управо у оквиру Националне студије, од изузетног је значаја говорити о теми сексуалног насиља управо у образовно-васпитном систему. Као резултат рада на заштити деце и ученика/-ца од сексуалног насиља, а на основу резултата добијених у поменутој студији, креирани су Образовни пакети за учење о теми сексуалног насиља. Образовни пакети за учење о теми сексуалног насиља над децом требало би да постану део редовног националног курикулума, односно наставног плана и програма. На овај начин би се обезбедила ефикасна превенција и интервенција у ситуацијама сексуалног насиља и узнемиравања на свим нивоима образовања. Планирање превентивних активности на нивоу установе треба да укључи и активности на плану заштите од сексуалног насиља.

У основној школи, деца обелодањују искуство о сексуалном насиљу најпре породици, која им по правилу не поверује. Млади у средњим школама најчешће кажу другарици или другу, који су склонији да им поверују. Од 2/3 деце која испричају шта им се догодило, више од половине особа којима су се поверили не предузима ништа. Само 7% њих пријави случај надлежним службама.

Како бисмо развијали осетљивост наших ученика и ученица на проблем сексуалног насиља и отворили тему, конципирали смо план часа одељењског старешине на ову тему.

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС ОДЕЉЕЊСКОГ СТАРЕШИНЕ

Циљ часа: Развијање осетљивости ученика/-ца за тему сексуалног насиља и њихово упознавање са начинима на које могу да се заштите од сексуалног насиља.

Образовни задаци часа: Усвајање основних информација и знања о сексуалном насиљу путем анализе досадашњег искуства ученика/-ца и дефинисање нових појмова.

Васпитни задаци часа: Дефинисање пријатних и непријатних контаката са другима; препознавање осећања, стања и расположења које пријатни и непријатни контакти са другима изазивају код нас и других.

Функционални задаци часа: Препознавање пријатних и непријатних контаката; препознавање сексуалног насиља; препознавање начина и механизма којим ученици могу да се заштите од сексуалног насиља.

.....
1 Национална студија о друштвеном проблему сексуалног злостављања деце у Републици Србији, Београд, Инцест траума центар, 2015.

Уводни део

Прве асоцијације: ПРИЈАТНО / НЕПРИЈАТНО

Поделити таблу линијом на два дела. Одељењски старешина поставља питање: Шта је за вас пријатан контакт са људима из околине, а шта непријатан контакт? Не постоје нетачни и тачни одговори. Напишите све одговоре ученика/-ца на таблу. Све одговоре уважите. Подсетите их и на контакте преко интернета. Подстакните дискусију. Поставите питање уколико је нека асоцијација занимљива или нејасна, иновативна или корисна³.

Централни део

ДИСКУСИЈА О КОНТАКТИМА СА ДРУГИМА КОЈЕ ДОВОДЕ ДО ПРИЈАТНОСТИ ИЛИ НЕПРИЈАТНОСТИ

1. Разговарајте о осећањима, стањима и расположењима које пријатни и непријатни контакти са другима изазивају код нас и других. Уврстите информације које сте добили у уводном делу часа. Прве асоцијације могу да вам буду почетак разговора, основа дискусије.
2. Полако пређите на тему непријатних контаката. Разговарајте са ученицима/-ама о чему размишљају када се деси непријатан контакт са другима. Овде не спомињите одмах сексуалне контакте и насиље, али полако сужавајте причу и у једном моменту спомените непријатне контакте који могу да алудирају, односно да наведу ученике/-це да их осете као непријатне контакте сексуалне природе. Разговор, дакле, води од општег ка појединачном и ДО ГРАНИЦЕ ПРИЈАТНОСТИ У РАЗГОВОРУ ВАС И УЧЕНИКА/-ЦА. Овај разговор би требало да буде отворене природе на непријатну тему.

Отварајте тему и развијајте осетљивост ученика/-ца за ову тему. Можете користити информације које се налазе у уводном делу овог упутства или информације које сами поседујете или пронађете. Посматрајте ученике/-це. Покушајте да препознате њихове различите реакције. Повезујте нове информације са ученичким информацијама које су дали у првим асоцијацијама.

Наглашавајте да увек, у сваком моменту, могу да пријаве насиље било које природе, па и сексуално насиље. Будите отворени за причу и спремни да чујете њихове коментаре.

Завршни део

Кратко се осврните, заједно за ученицима/-ама, на све нове и већ познате информације које су речене на часу. Истакните колико је важно да се о овој теми разговара. На крају часа, обавезно је написати на табли БРОЈ ТЕЛЕФОНА ЗА ПРИЈАВУ НАСИЉА: 0800/200-201.

.....
2 Напомена: Ово је предлог како можете да водите час. Можете га, такође, припремити и из вашег угла, са додатним или другим провереним информацијама. Важно је да се ова тема обради на ЧОС-у. Уколико видите да постоји потреба да продужите разговор са вашим ђацима, уприличите још један ЧОС или неку другу активност

3 Напомена: У овом делу часа не говоримо експлицитно о сексуалном насиљу. Можемо, али не инсистирамо, односно сами не започињемо тему о сексуалном насиљу. Да ли ће прича бити развијена у том правцу, зависи од одељења и од узраста. Код старијих ученика/-ца можете разговарати о мушко/женским односима – са момком или девојком. Наглашавамо да ви познајете своје одељење и изаберите шта њима и вама прија.

Коришћена литература:

- Андевски, М., С. Дунђерски. Критеријуми и индикатори менаџмента квалитета у школи. *Европске димензије промена образовног система у Србији*. Зборник радова. Нови Сад, Филозофски факултет, Одсек за педагогију, 2006.
- Алибабић, Ш. Професионализација менаџмента у образовању. *Образовање одраслих*, 9/2007, 6–21.
- Вујачић и др. *Представе о образовним промена у Србији*, Београд: Институт за педагошка истраживања, 2011.
- *Национална студија о друштвеном проблему сексуалног злостављања деце у Републици Србији*. Београд, Инцест траума центар, 2015.
- Игњатовић, Т. *Улога образовно-васпитних установа у превенцији и заштити ученица и ученика од сексуалног насиља и узнемиравања*, Београд, Аутономни женски центар, 2017.

.....

Александра А.
Јованкин Алексић,
Пољопривредно-
хемијска школа „Др
Ђорђе Радић“
Краљево

.....

**ОБРАДА САДРЖАЈА
У ВЕЗИ СА РОДНО
ЗАСНОВАНИМ
НАСИЉЕМ У ОКВИРУ
ТРАНСФОРМАТИВНО-
ДИЈАЛОШКОГ
ПРОЦЕСА**

.....

Осим образовне, наставни процес јасно поставља и васпитне циљеве којима тежимо од зачетака педагошке мисли, а посебно у савремено доба пуно изазова, потешкоћа и препрека дечијем развоју. Међутим, то је лакше рећи него остварити у настави. Предмети који у себи немају наративну компоненту (нпр. природне, егзактне науке) тешко, наиме, проналазе простора у својим наставним програмима за обиље тема које су деци изазовне, које захтевају превентивни рад и јесу део тзв. васпитних циљева и процеса.

Трансформативно образовање је један од могућих начина путем којег сваку актуелну тему, текст, вест или књижевно дело можемо да искористимо као повод за промишљање. Док је традиционално образовање усмерено на пуко усвајање садржаја у којем се информације најчешће меморишу, трансформативно образовање је окренуто ка критичком посматрању стварности. Дете промишља о својим и туђим поступцима, сагледава понашања и осећања, развија критичку свест да би што успешније могло да доноси одлуке које ће учинити његов/њен живот бољим. На млађим узрастима те одлуке и питања односе се на дечији свет деловања: недоумица и проблема са вршњацима/-кињама, родитељима, са уклапањем и сл. Неговањем критичког мишљења и запитаности развија се зрела, самосвесна одрасла особа која осећа емпатију према другима, објективно сагледава стварност и доприноси свом и животу других на проактиван и користан начин.

Трансформативни дијалошки процес могуће је приказати у виду четири фазе, мада условно, јер се у процесу мишљења неке од ових фаза одвијају истовремено и понекад нелинеарно. У настави је нарочито важно обратити пажњу на последње две фазе иако неки сматрају да би их код млађе деце требало одложити за старији период, што је погрешно, јер су и деца на најмлађем узрасту у стању да довољно успешно испрате све фазе.

Представљамо вам *трансформативни дијалошки процес* путем анализе књижевног дела да би касније ову методу применили на садржаје које користимо за превенцију родно заснованог насиља.

ДЕСКРИПТИВНА ФАЗА

Основна функција уводних питања при процесу анализе књижевног дела која постављају наставници/-е јесте провера колико ученици/-це познају текст који им је дат на читање. Показало се да наставници/-е при обради дела по аутоматизму користе дескриптивна питања, и то претежно меморијско-дескриптивна: Шта се десило Раскољникову? Опиши Антиголина осећања. Које су се све препреке нашле на путу главном лику у делу?

Оваква питања, додуше, проверавају прочитано, али су сви одговори предвидљиви. Како постоји само једно решење као одговор на питање, у овој фази часа напреднији ученици/-е често се досађују, јер питања нису подстицајна и мотивишућа.

Постоји бољи начин да наставник/-ца провери да ли је ученик/-ца прочитао дело, а да при томе очекивани одговори не буду једнаки и једнообразни, већ и да истовремено покрену процес трансформативног дијалога. Рефлексивна питања наводе ученике/-це да критички промишљају о прочитаном и да заузму свој специфичан став. Вештим постављањем питања о централном проблему прочитаног текста, мотивишућим питањима о самом доживљају књижевног дела, или најједноставније, о томе шта им се допало код главног јунака/-иње, наставник/-ца може да промени атмосферу часа и да доведе ученике/-це до препознавања различитих начина путем којих је могуће разрешити проблем.

Нека од рефлексивних питања јесу:

- Шта ти се највише допало код Одисеја? Шта си научио/-ла из приче о његовим путовањима?
- У чему се, према твом мишљењу, састоји трагична судбина Ахмеда Нурудина?
- Шта мислиш, зашто је главна јунакиња драме донела одлуку да сахрани свог брата упркос забрани?
- Шта ти се у овој приповеци највише допало? Шта мислиш, о чему заправо говори овај есеј?
- Зашто мислиш да се главни јунак мења током приче?

На тај начин конципирана, рефлексивна питања отварају дискусију и мотивишу ученике/-це да учествују јер омогућавају различите одговоре који нису познати унапред. Она су подстицајна, траже од ученика/-ца да истражују, да испитују ликове, мотивацију и теме у тексту.

ФАЗА ИНДИВИДУАЛНОГ ТУМАЧЕЊА (ФАЗА ИНДИВИДУАЛНОГ ПРЕИСПИТИВАЊА)

Једна од најбољих техника при стицању новог знања јесте повезивање новог градива са већ раније наученим. Важно је ученике/-це уверити у чињеницу да је књижевни текст базиран на људском искуству и да се његова универзална значења не односе на неки прошли живот или време, већ да се увек изнова актуелизују у стварности и везују за савременост. Зато је битно уочавати и препознавати животне истине и ставове који су представљени у књижевном тексту и повезивати их са ученичким искуствима, осећањима, мислима, повезујући процес читања са искуством из живота. Ако се нове информације најбоље памте путем формирања односа према стеченим информацијама, лично искуство ученика/-ца помаже у том процесу, а уједно и подиже самопоштовање.

За трансформативно образовање искуство које деца доносе веома је важно, јер признавање њихове културе, повезивање са породицама и локалним заједницама представља саму срж оваквог приступа настави. Наставник/-ца који инсистира на техници трансформативног образовања обраћа се ученику/-ци чије индивидуално искуство поставља у центар образовног процеса и усмерава пажњу ка њему. Признавање културе и искуства које ученик/-ца носи са собом није само успутни концепт. Ако посматрамо мотивациони фактор, веза између наставне грађе и ученичких искустава и осећања, нечега што заокупља њихову пажњу, знатно подиже самопоуздање у учењу. Питања која постављамо у фази индивидуалног испитивања могу да се формулишу на овај начин:

- Да ли вам се некада у животу десило нешто слично што бисте могли да повежете са прочитаним догађајем?
- Како бисте ви реаговали да сте на Софкином месту?
- Да ли сте некада планирали или урадили нешто слично главном јунаку?

ФАЗА КРИТИЧКОГ РАЗУМЕВАЊА (КРИТИЧКА/МУЛТИКУЛТУРАЛНА ФАЗА)

Када ученици/-е упореде прочитано са сопственим животом и искуствима које имају, прелази се на фазу критичког разумевања. Сада се враћамо на текст да бисмо испитали алтернативне могућности у тумачењу текста и да бисмо га детаљније анализирали. Основни циљ је да ученици/-е, вреднујући текст, донесу суд о њему – заснованна сопственим вредностима.

Иако се фаза критичког мишљења често помера и одлаже за „зрелије” године, то некад може да говори и о потцењивању дечијих способности да критички мисле. Што их раније доведемо у ситуацију да критички процењују, наравно, у складу са њиховим претходним искуством, то ћемо их раније оснажити да у процесу мишљења ту способност користе.

Када говоримо о књижевним ликовима који се појављују у тексту, нека од питања из критичке фазе разумевања могу бити формулисана на овај начин:

- Зашто мислиш да је одлука коју је донео јунак/-киња добра/лоша?
- У којим околностима ова иста одлука можда не би била добра?
- Ко има корист од ових догађаја? Шта мислиш да ће се даље догађати?
- Која су друга решења могућа?
- Да је јунак/-иња одлучио/-ла другачије, какве би биле последице такве одлуке?

КРЕАТИВНА/ТРАНСФОРМАТИВНА ФАЗА (ФАЗА РЕФЛЕКСИЈЕ/ТРАНСФОРМАЦИЈЕ)

Након истраживања прочитаног, повезивања са сопственим искуством и доживљајима, затим критичке анализе, ученици/-е прелазе на фазу која им помаже да доносе одлуке које ће обогатити њихов живот и учинити свет бољим. У овој фази размишљају које аспекте свог живота могу да побољшају и које одлуке да донесу, шта могу да промене. Још на предшколском нивоу они постављају питања: Како да ми буде боље? Како да стекнем пријатеље/-ице? Како да им дам до знања да не дозвољавам да ме повреди, а да при томе не повредим друге? Како да ме поштују? Када се посвађамо, како да поправим ствари? Шта могу да урадим да помогнем другима, шта да радим да будем срећнији/-ја? и сл.

Нека од питања из трансформативне фазе могла би бити:

- Које проблеме сте решавали као главни јунак/-иња?
- Шта можете да урадите да остварите своје жеље као главни јунак/-иња?
- На који начин можете да помогнете другима по узору на главног јунака/-ињу?
- На који начин можете да сарађујете са другима да бисте остварили своје циљеве?
- Какву помоћ сте спремни да тражите? Од кога? Да ли вам се помоћ увек пружа?

На овај начин заокружимо процес трансформативног дијалога, он резултира трансформацијом мишљења у зони сопствене одговорности и доношења одлука. Што их раније припремимо и васпитавамо да могу да утичу на свој живот, односе са другима и светом који их окружује, то раније стичу способност да доносе одлуке.

ТРАНСФОРМАТИВНИ ДИЈАЛОШКИ ПРОЦЕС, ПРИМЕНА У ПРЕВЕНЦИЈИ РОДНО ЗАСНОВАНОГ НАСИЉА

Узмимо за пример потребу креирања часа одељењске заједнице на тему родно заснованог насиља, рецимо „Стереотипи и расподела моћи“. Трансформативни дијалошки процес могуће је применити и на основу актуелног догађаја, вести, кратког чланка.

Иницијални покретач ове теме може бити вест да је за 2017/2018. годину по први пут у Србији више девојчица него дечака конкурисало за упис у војну гимназију (Прилог 1).⁴

Ученицима/-ама треба објаснити да у недавној прошлости, пре пет година, девојчице нису имале уопште право на упис у војну гимназију, а да касније, када је упис за женску децу одобрен, није било довољно заинтересованих девојака.

Разговор треба водити у четири фазе *трансформативног дијалошког процеса*.

ДЕСКРИПТИВНА ФАЗА

Питања за дискусију:

Шта вам је чудно у овој ситуацији? Како су се девојчице могле осећати у ближој и даљој прошлости? Како су девојчице доносиле одлуке о упису у средњу школу? Чиме су биле вођене? Ко и шта може да утиче на избор занимања?

Да ли су вам познати појмови стереотипа и предрасуда? Увести објашњење ових

.....
⁴ Извор: <http://www.blic.rs/vesti/drustvo/sanjale-smo-uniformu-jos-od-obdanista-sve-vise-devojica-medu-kandidatima-i-ucenicima/169e32f>

појмова, дати примере који су карактеристични за групу деце са којом радимо. Шта би били родни стереотипи? Да ли неко зна примере из 19. века, времена када се у Србији увело формално образовање за женску децу? Или начине на које су младе жене превазилазиле границе тих стереотипа? Можемо записати најтипичније примере. Да ли сте у тексту приметили неки облик стереотипног описа девојака? Погледајте поново чланак и потражите га („припаднице лепшег пола”).

ФАЗА КРИТИЧКОГ РАЗУМЕВАЊА (КРИТИЧКА/МУЛТИКУЛТУРАЛНА ФАЗА)

Питања за дискусију:

Да ли сте и ви понекад били вођени родним стереотипима у својим изборима? Дајте нам пример. Како сте се осећали тада? Како бисте данас поступили? Које кораке сте предузимали? Да ли је још неко или нешто утицало на ваш избор? Које сте жеље и снове имали, а нисте их остварили, само зато што то „девојчице или дечаци не раде”? Знате ли некога из свог окружења ко је подлегао родним стереотипима? А некога ко је, насупрот очекивањима средине, породице, урадио нешто што његов/њен пол „не би требало да ради”?

ФАЗА КРИТИЧКОГ РАЗУМЕВАЊА (КРИТИЧКА/МУЛТИКУЛТУРАЛНА ФАЗА)

Питања за дискусију:

Ако кажемо да се стереотипи креирају аутоматски, веома брзо, и да људе можемо назвати *homo stereotipicusima*, шта мислите, шта нам стереотипи олакшавају и зашто уопште постоје? А шта је опасно у оваквом начину закључивања?

Колико сматрате да је избор девојака из наше вести добар? Зашто? А зашто је лош? Зашто се дешавају различита очекивања од дечака и девојчица? Како то може да утиче касније на њихов живот, када улазе у партнерске везе? Ко је моћнији, а ко има мање моћи? Због чега? Шта све чини и подржава већу моћ младића? Шта све умањује моћ девојака? Шта се дешава у таквим везама?

Ако кажемо да је влада или министарство донело неку одлуку, попут ове наше вести, шта то значи? Да ли и систем (закони, прописи и правила, институције) некада врши дискриминацију и подржава неједнаку моћ између мушкараца и жена? Имате ли неки пример?

КРЕАТИВНА/ТРАНСФОРМАТИВНА ФАЗА (ФАЗА РЕФЛЕКСИЈЕ/ТРАНСФОРМАЦИЈЕ)

Питања за дискусију:

Како оно што видимо осмишљавамо и вреднујемо?

Стереотипни начин мишљења утиче да и наше деловање буде стереотипно, што води ка дискриминацији. Шта можемо да учинимо да освестимо предрасуде и стереотипе у нашем начину размишљања? Шта ако запажамо да се други понашају дискриминаторно? Шта бисте предузели уколико ви или ваш друг, другарица трпи последице родне неравноправности у вези?

Од кога можете да очекујете помоћ или савет?

На претходном примеру видимо како из једноставне вести, из теме која је свакодневна и актуелна, можемо црпети тему за наставне садржаје. Продукт дијалога вођеног на

трансформативно дијалошки начин јесте промишљање ученика/-ца не само о феномену већ и о корацима које свако од нас може предузети да се родно засновано насиље спречи.

НАПОМЕНА:

- Теоријски део и изворе за информације у дискусији наставници могу потражити у Водичу за младе „Крени од себе” Аутономног женског центра <http://www.womenngo.org.rs/publikacije/razvoj-dobrih-praksi/202-prepoznaj-nasilje-u-partnerskim-odnosima-vodic-za-mlade-2011>
- Приручник за превенцију родно заснованог насиља, Београд, Министарство просвете и технолошког развоја, 2015. <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Prirucnik-za-prevenciju-RZN.pdf>
- За више информација о овој теми наставници/-е и ученици/-е могу посетити сајт Аутономног женског центра „Могу да нећу” www.mogudanecu.rs.

ПРИЛОГ 1

„САЊАЛЕ СМО УНИФОРМУ ЈОШ ОД ОБДАНИШТА”⁵

Све више девојчица међу кандидатима и ученицима Војне гимназије

Извор: Блиц, 24. 3. 2017.

Радо Српкиња иде у војнике – слоган је који савршено стоји Јелени Савић (18) и Невени Синадиновић (16), ученицама Војне гимназије – све популарније школе међу припадницама лепшег пола.

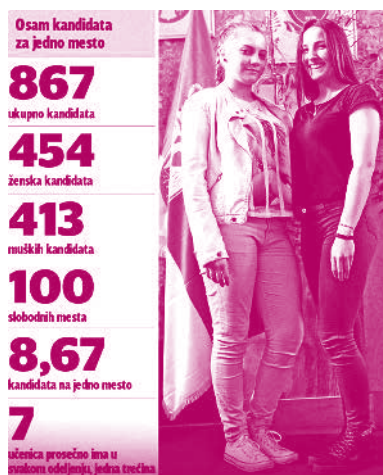

Фото: РАС / РАС Србија
Јелена Савић и
Невена Синадиновић

Јелениним и Невениним стопама ове године желе да крену 454 девојчице, што је чак 41 више од мушких кандидата за упис у Војну гимназију. Симпатичне тинејџерке које су још у вртићу маштале да постану војници, већ сада су део 47 година дуге историје школе на Топчидерској звезди пошто припадају првим генерацијама ученица. Лед је пробила Јелена пре три године.

⁵ Текст је преузет са сајта листа Блиц: <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/sanjale-smo-uniformu-jos-od-obdanis-ta-sve-vise-devojicica-medu-kandidatima-i-ucenicima/l69e32f>

– Пошто ми је отац војно лице, одмалена сам заволела униформу. Сећам се да сам једва чекала Дан војске да с њим одем у касарну. Тако да сам већ тада решила да идем на Војну академију, а када сам видела да је по први пут отворен упис у Војну гимназију за девојчице, одмах сам се пријавила – истиче Јелена, рођена Румљанка, одлична ученица треће године или 42. класе.

Ипак, да би остварила свој сан, морала је да прође најпре тестове код куће.

– И отац и мајка су се у почетку противили мојој одлуци, али када су видели колико то желим, нису имали куд и сада ме максимално подржавају. Ниједног тренутка се нисам покајала. Овде је настава знатно озбиљнија и квалитетнија него у другим гимназијама. Дисциплина је на далеко вишем нивоу и сви ученици су као једна породица пошто живимо у интернату у Хумској. Због тога смо се практично већ са 14 година осамосталили, што је значајно за нашу будућност – објашњава Јелена и додаје да ће након гимназије покушати да се упише на Војну академију, и то на један од три смера: речна јединица, јавне финансије или противваздушна одбрана.

Пријемни за Војну гимназију

- провера физичке способности
- тест из математике
- тест из српског језика
- психолошка процена
- медицинско-здравствена процена

Сличну страст за униформом дели и њена млађа другарица Невена, одлична ученица друге године или 43. класе, која је због војске превалила пут од родног Српског Милетића код Сомбора до Београда.

– Још као мала сам желела да будем пилот иако до сада нисам никада летела. Обожавам висину и зато хоћу да се упишем на Ваздухопловну академију. Мама је желела да упишем медицину као старија сестра, али ме је отац одмах подржао. И млађи брат хоће да буде пилот, али је он још мали. Да бих се уписала у гимназију, пуно ми је помогло и то што сам играла фолклор, па сам била у кондицији. Иначе сам пре физичког тестирања данима трчала и скакала удаљ – наглашава Невена. Како каже, због Војне гимназије се многих ствари одрекла, али је зато много и добила.

– За разлику од мојих вршњака, ја не живим са породицом. У интернату сама чистим собу, бринем о својим стварима, имам дежурства и припремам се за војнички живот. С друге стране, као одличан ученик добијам месечну стипендију од 5.400 динара, што ми много значи, бесплатно идем у спортски центар у интернату. Такође, поред редовне наставе идем на фолклорну и извиђачку секцију и никад ми није досадно – каже Невена и додаје да има викендом слободно време за излазак у град или одлазак кући у унутрашњост.

На конкурс за Војну гимназију ове године пријавило се укупно чак 867 кандидата за 100 слободних места, а провера физичке способности кандидата и тестови из математике и српског језика почињу сутра и трају до 31. марта.

– То тестирање обухвата трчање на 800 метара и скок удаљ из места. Затим следи провера знања из српског и математике, а у априлу и мају урадићемо психолошку и здравствену процену кандидата. Норме на тестовима су идентичне за девојчице и дечаке, а када прођу све испите Министарство одбране склапа уговор са њиховим старатељима и финансира комплетно образовање ученика – објашњава мајор Десимир Милићевић из Војне гимназије и додаје да је серија „Војна академија“ свакако утицала на поједине кандидате да се пријаве за ову школу.

Математика и војна обука

Војна гимназија је по наставном плану гимназија општег смера, али поред тога има још 25 секција и курсева.

– Највише се придаје пажња математици, пошто на пријемном за Војну академију доноси 45 бодова. Такође, од треће године имамо у склопу факултативне наставе војну обуку и војну топографију, што, такође, представља припрему за академију – истиче Савић.

Списак школа које учествују у активностима пројекта „Нулта толеранција на родно засновано насиље“

Београд

Музичка школа „Станковић“ sekretarijat@msstankovic.edu.rs

Средња школа Гроцка srednja.skola.grocka@gmail.com

Нови Сад

Медицинска школа „7. април“ 7april@mts.rs

Средња школа „Светозар Милетић“ najboljaskola@open.telekom.rs

Гимназија „Јован Јовановић Змај“ jjzmaj@eunet.rs

Сремски Карловци

Карловачка гимназија karlgimnazija@yahoo.com

Зрењанин

Медицинска школа medicinskaskolazr@gmail.com

Економско-трговинска школа
„Јован Трајковић“ ekonomskazr@gmail.com

Киинда

Гимназија „Душан Васиљев“ gimnazijaki@mts.rs

Средња стручна школа „Милош Црњански“ ssmiloscrnjanskiki@mts.rs

Панчево

Техничка школа „23. мај”

office@skola23maj.edu.rs

Пољопривредна школа „Јосиф Панчић”

skolajosifpancic1@mts.rs

Смедеревска Паланка

Паланачка гимназија

gimnazija@mts.rs

Средња школа „Жикица Дамњановић”

sszdam@verat.net

Ниш

Правно-пословна школа

abskola@open.telekom.rs

Школа моде и лепоте

skolamode@gmail.com

Крушевац

Политехничка школа „Милутин Миланковић”

office@politehnicka-skola.edu.rs

Економско-трговинска школа

ekotrg@ptt.rs

Краљево

Пољопривредно-хемијска
школа „Др Ћорђе Радић”

ratarica@ptt.rs

Медицинска школа

officemskv@tron.rs

Ужице

Економска школа

pedagogeksue@gmail.com

Медицинска школа

office@medicinskaskolauzice.edu.rs

Зајечар

Гимназија

info@gimza.edu.rs

Економско-трговинска школа

etsza@verat.net

Тутин

Гимназија

gimnazijatutin@gmail.com

Техничка школа

tehtutin1@gmail.com

Лесковац

Економска школа „Ђука Динић”

ssdjudinles1@gmail.com

Хемијско-технолошка школа
„Божидар Ћорђевић Кукар”

ssbozkukles1@ptt.rs

Власотинце

Техничка школа Власотинце

tsvlasotince@gmail.com

Црна ТраваТехничка школа са домом ученика
„Милентије Поповић”

ssmilpopcrt1@gmail.com

Списак партнерских невладиних организација у оквиру Пројекта

Алтернативни центар за девојке , Крушевац	alternativniczd@gmail.com
Центар за подршку женама , Кикинда	podrska1@mts.rs
Женска мировна група – Панчево	zmig.pancevo@gmail.com
СОС Женски центар , Нови Сад	sos.telefon@gmail.com
„ИЗ КРУГА ВОЈВОДИНА” – Организација за подршку женама са инвалидитетом, Нови Сад	office@izkrugavojvodina.org
Зрењанински едукативни центар , Зрењанин	zreduc@gmail.com
Удружење жена „Фемина” , Смедеревска Паланка	femina@verat.net
Удружење Ромкиња „Освит” , Ниш	anaosvit@gmail.com
„Феномена” , Краљево	sladja.fenomena@gmail.com
Женски центар , Ужице	womencenue@gmail.com
Дечији центар , Зајечар	decijicentarzajecar@gmail.com
СОС Власотинце	sos.vlasotince@gmail.com
Жене за мир , Лесковац	zenemir@ptt.rs
Импулс , Тутин	impulstutin@gmail.com

Извор: локална база података COBISS.SR/NBS

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

37.032:305-055.1/.2(035)

371.3::305-055.1/.2(035)

316.624:305-055.2(035)

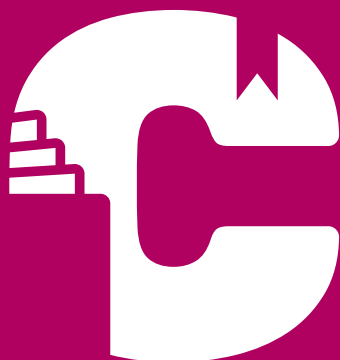
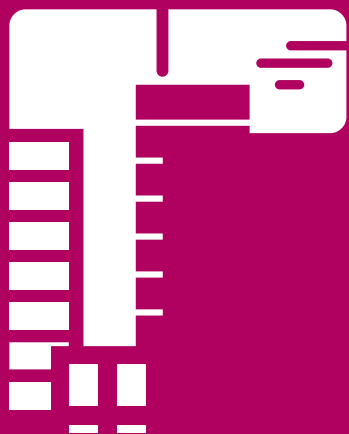
НУЛТА толеранција на родно засновано насиље : приручник за укључивање тема родне равноправности и родно заснованог насиља у наставу и ваннаставне активности средњих школа / [уреднице Тања Игњатовић, Марина Илеш, Андреа Делибашић]. - Београд : Аутономни женски центар, 2018 (Београд : Ми - Рад). - 175 стр. : илустр. ; 30 cm

"Ова публикација настала је у оквиру пројекта 'Нулта толеранција на родно засновано насиље'

колофон. - Тираж 200. - Стр. 9-10: Увод / Тања Игњатовић, Марина Илеш, Андреа Делибашић. - Стр. 11-18: Преглед сарадње са представницама/цима средњих школа у оквиру пројекта "Нулта толеранција на родно засновано насиље" / Марина Илеш. - Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-87505-24-7

а) Средњошколско образовање - Родна равноправност - Приручници б)
Родна равноправност - Настава - Методика - Приручници с) Родно засновано
насиље - Спречавање - Приручници
COBISS.SR-ID 273014028

„Без икакве сумње, приручник *Нулта толеранција на родно засновано насиље* изузетно је драгоценa књига која ће помоћи наставницима и ученицима оба пола да сагледају родно засновано насиље, разумеју моделе његовог деловања и ефикасно му се супротставе. Ауторке су показале стручно умеће да повежу разне наставне предмете са корисним начинима наставне обраде овог горућег проблема српског друштва, изналазећи низ креативних приступа и подстичући критички однос према понашању појединаца и институција. Резултати нових истраживања о овом проблему, подједнако као и резултати анкета које је спровео тим аутора овог приручника, показују колико је велика потреба за освешћивањем, васпитањем и образовањем омладине коју мора да прати и систематски рад професора и професорки.”

Проф. др Светлана Томић

.....

„Може се рећи да је ово приручник од наставница/-ка за наставнице/-ке и да су ауторке/-и припрема у њему показале/-и дубоко разумевање теме родно заснованог насиља и суштинско разумевање значаја интегрисања ове теме у наставну праксу, испољивши при томе не само компетенцију за област предмета и методику наставе, већ и за поучавање и учење. Ово је један од оних приручника за којима наши наставнице/-и вапе јер даје одговоре на питање *Како?* Приручник, наиме, садржи примере добре праксе и они се могу директно примењивати, али се такође могу прилагодити или се користити као извор идеја за осмишљавање нових часова. Имајући све ово у виду, као и чињеницу да се школе и друштво у целини свакодневно суочавају са проблемом насиља, приручник *Нулта толеранција на родно засновано насиље* представља значајну додатну подршку наставницама/-има за образовање и васпитавање младих у духу ненасиља.”

Др Јелена Стефановић

.....

„....Приручник за укључивање тема родне равноправности и родно заснованог насиља у активности средњих школа излази у сусрет потребама наставника и наставница, потребама школа, али и потребама друштва да се суоче са проблемом родне неравноправности и родно заснованог насиља...”

Мр Саша Гламочак

.....